

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRK DİLİNİN ÇALIŞMA YASAMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ: Devrim Kanunlari Açısından Bir
Değerlendirme

AUTHORS: Ali Nazim SÖZER

PAGES: 181-247

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3290636>

^HTÜRK DİLİNİN ÇALIŞMA YAŞAMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ: Devrim Kanunları Açısından Bir Değerlendirme*

(Araştırma Makalesi)

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER**

*Ülkesini, yüksek istik-
balini korumayı bilen
Türk milleti, dilini de
yabancı diller boyunduru-
ğundan kurtarmalıdır.
Gazi M. Kemal*

ÖZET

Çalışma kapsamında, toplumsal kimliklerin ifade aracı olan dil kavramı ve Türk dilinin çalışma yaşamındaki yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır. Dil, ulus olmanın unsurlarından biridir ve bu nedenle dilin korunması uluslar açısından önem arz etmektedir. Ulusal dil, pek çok ülkede mevzuat ile korunmaktadır. Ülkemizde de Türk dilinin korunmasına ilişkin önemli normlar kabul edilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, ülkemizde Türk dili hakkında kabul edilen temel düzenlemeler inceleme konusu yapılmaktadır. Değinilen çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Türk dilini korumaya yönelik hükümleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde kabul edilen devrim kanunları ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, ilgili yasal düzenlemeler ışığında Türkçe'nin kullanımı hakkında çıkarımlar aktarılmaktadır. Bu bağlamda, Türk dilinin çalışma yaşamı ile eğitimdeki yeri ve önemi hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Çalışmada Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'ın ulusal dilin kullanımı konusunda vermiş olduğu kararlar ışığında bir inceleme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Devrim Kanunları, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Eğitim Dili, Yabancı Dilde Eğitim-Öğretim

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 05.06.2023 tarihinde Editörlüğümüze ulaşmış olup 18.06.2023 tarihinde birinci hakem; 20.06.2023 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** Prof. Dr., Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, ali.sozer@yasar.edu.tr; ORCID : 0000-0002-6926-2266

THE POSITION AND IMPORTANCE OF THE TURKISH LANGUAGE IN THE WORK LIFE: An Evaluation in Terms of Revolution Laws

(Research Article)

ABSTRACT

Within the scope of the study, the concept of language as a means of expression of social identities, as well as the position and importance of the Turkish language in the working life are emphasized. Language is one of the elements of nationhood and therefore the preservation of language is important for nations. National languages are protected by legislation in many countries. In our country, important norms regarding the preservation of the Turkish language have also been adopted. In the first part of the study, the basic regulations adopted in our country regarding the Turkish language are examined. Within this framework, the provisions of the Turkish Constitution concerning the protection of the Turkish language and the revolution laws adopted during the establishment process of the Republic of Turkey are discussed. The second part of the study presents deductions regarding the use of Turkish language in the light of relevant legal regulations. In this context, evaluations are made regarding the position and importance of the Turkish language in the working life and education. The study examines the decisions of the Constitutional Court, and the Court of Cassation regarding the use of the national language.

Keywords: Turkish Language, Revolution Laws, Law on the Unification of Education, Language of Education, Education and Training in Foreign Language

ÇALIŞMA PLANI

GİRİŞ

- I. KULLANILAN DİL İLE İLGİLİ BAZI MÜLAHAZALAR
- II. BAZI ÜLKE UYGULAMALARI
- III. ÜLKEMİZDE TÜRK DİLİ HAKKINDA TEMEL DÜZENLEMELER
 - A. ANAYASA
 - B. TEVHİDİ TEDRİSAT KANUNU
 - C. TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KANUN

*D. İKTİSADİ MÜESSESELERDE MECBURİ TÜRKÇE KULLANILMASI
HAKKINDA KANUN*

- 1. Türk Şirketleri*
- 2. Yabancı Şirketler*

*E. YABANCI DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ İLE TÜRK
VATANDAŞLARININ FARKLI DİL VE LEHÇELERİNİN
ÖĞRENİLMESİ HAKKINDA KANUN*

*F. RESMÎ YAZIŞMALARDA UYGULANACAK USUL VE ESASLAR
HAKKINDA YÖNETMELİK*

*IV. İLGİLİ MEVZUAT IŞIĞINDA TÜRKÇE'NİN KULLANIMI HAKKINDA
ÇIKARIMLAR*

- A. TEMEL EĞİTİM DİLİ TÜRKÇE'DİR*
- B. MİLLETLERARASI ANDLAŞMA HÜKÜMLERİ VARSA YABANCI
DİLDE EĞİTİM YAPILABİLİR*
- C. LOZAN ANDLAŞMASI KAPSAMINDAKİ AZINLIKLAR KENDİ
DİLLERİNDE EĞİTİM YAPABİLİR*
- D. MEB VE YÖK YÖNETİM VE DENETİMİNDE KISMEN YABANCI
DİLDE EĞİTİM YAPILABİLİR*
- E. YABANCI DİLLERİN EĞİTİM-ÖĞRETİMİ YAPILABİLİR*
- F. FARKLI DİL VE LEHÇELERİN ÖĞRETİMİ YAPILABİLİR*

V. GENEL DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA

GİRİŞ^{1 2}

Devletimizin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk diline ilişkin hassasiyeti yaşamının çeşitli evrelerinde sözlerine şu şekilde yansımıştır.

- "*Türk demek, dil demektir. Millet olmanın en belirgin niteliklerinden biri dildir. 'Türk milletindenim' diyen kişi, her şeyden önce kesinlikle Türkçe konuşmalıdır. Türkçe*

¹ Metnin sonuna doğru daha iyi anlaşılacağı üzere, çalışmanın adının “Tevhid-i Tedrisattan Kesret-i Tedrisata” olarak kabul edilmesi de mümkündür.

² Üniversitemizin bu çalışmanın kaleme alınmasına vesile olan akademisyenlerine teşekkür ederim.

konuşmayan bir kişi, Türk kültürüne ve milletine bağlılığını öne sürerse buna inanmak doğru olmaz." (17 Şubat 1931).

- *"Ülkesini yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır."* (2 Eylül 1930).

- *"Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın dikkatli, alakalı olmasını isteriz."* (1 Kasım 1932)³.

Atatürk'ün Türk diline o kadar çok önem vermektedir ki, ölüm döşeginde dahi bu konuda vasiyette bulunmuştur⁴. Yukarıda aktarılan hassasiyet daha sonra onun mirası olarak Anayasamıza ve Yükseköğretim Kanunumuza yansımıştır: 18/10/1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının başlangıç kısmında **"Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı; ... FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere, TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur."** ifadesi mevcuttur.

Ayrıca Anayasamızın "Devletin bütünlüğü, Resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti" başlıklı 3. Maddesi **"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir."**

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır." hükmünü taşımaktadır⁵.

³ Saray, Mehmet: Gaspıralı İsmail Bey'den Atatürk'e, Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği, İstanbul, 2017, s.164: Atatürk'ün okuduğu dört bine yakın kitabın yarıya yakını Türk tarihi ve dili hakkındaydı. Kurmuş olduğu Türk Tarh Kurumu ve Türk Dil Kurumu onun bu okumalarının ürünüydü.

⁴ Dündar, Can: Sarı Zeybek, 2012; Sinanoğlu, Oktay: Atatürk ve Türk Bilim Dili, Türk Hijyen ve Deneyisel Biyoloji Dergisi, C. 64, S. 1, 2007, ss. 1-5, s.1:"Atatürk ölüm döşegindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, son nefesinde, "Arkadaşlara selam, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin," dedi ve kendinden geçti."

⁵ Bkz. İzgi, Ömer/Gören, Zafer: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Ankara, 2002, s. 58 vd.

4/11/1981 Tarih ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "Amaç" başlıklı 4. Maddesi gereği olarak "Yükseköğretimin amacı:

a) Öğrencilerini;

(1) ATATÜRK İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,

(2) Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan, ... vatandaşlar olarak yetiştirmek, ..." tir.

Ayrıca "Ana ilkeler" başlıklı 5. Maddeye göre "Yükseköğretim, aşağıdaki "Ana ilkeler" doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

a) Öğrencilere, ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.

b) Milli Kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı, kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır.

c) Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim - öğretim dalları ile amaçları gözetilerek **eğitim - öğretimde birlik ilkesi**⁶ sağlanır"⁷.

Aşağıda önce kullanılan dil ile ilgili bazı mülahazalar hakkında bazı tespitler yapılacak, sonra konuya ilişkin diğer mevzuat ve yargı kararları aktarılacaktır.

I. KULLANILAN DİL İLE İLGİLİ BAZI MÜLAHAZALAR

Atatürk'ün yaklaşımına göre, "... bağımsızlıklarını, dünyadaki şerefli yerlerini, ancak kendi benliklerine sahip, **kendilerini aşağı görmeyen** kendilerine güvenen milletler koruyabiliyor, yapıcı ilerleyici ruha sahip olabiliyorlar. Yeni Türkiye'nin kalkınması "**millî kalkınma**", eğitimi "**millî eğitim**", dili "**millî dil**" olacaktı." Nitekim, 1932 yılında bir bildiride, "Batı dillerinin hiçbirinden aşağı olmamak üzere, onlardaki kavramları anlatacak keskinliği, açıklığı haiz Türk bilim dili terimleri tespite edilecektir," diyordu. Bugün kullanmakta olduğumuz birçok (askerlik, matematik) terimi, dilimize Atatürk

⁶ Bu ilke aşağıda açıklanan Tevhid-i Tedrisat Kanunun yansımasıdır.

⁷ Düzenlemelerde mevcut olan (aktarılan) bazı kelimeler (tarafımızdan değil) yasa yapıcı tarafından özellikle büyük harfle yazılmıştır.

kazandırmıştır⁸. Bu kapsamda tüm bilim dallarında (matematik, fizik, kimya, ruh bilim, güzel sanatlar, askerlik...) Türkçe terimler saptanmıştır⁹.

Atatürk'ün şu vasiyeti dilimize verdiği önemi gösterir: “*Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek, Türk gençliğini yetiştirecek ve **Türkçe'nin bir kültür dili** olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir*”¹⁰. Atatürk'ün açıklamalarından çıkan sonuç, yabancı dille yapılan bir eğitimin “**milli**” olamayacağıdır¹¹. Halbuki, bazı vakıf üniversitelerinde davranış bilimleri dersi daha İngilizce öğretilmektedir¹².

Bazı çevreler tarafından Türkçe'nin **bilim dili** olmadığı ileri sürülmektedir¹³. Halbuki, “*Türk dili, öbür dillerde pek az rastlanan bir yapıya sahiptir. Batılı dilcilerin hayranlıkla söyledikleri gibi kuralları, adeta bir matematikçi tarafından düzenlenmiş gibi, kesin ve seçik, kendi kendini içinden türetebilen her yeni konuya yetişebilen her Türk'ün kolayca anlayabileceği yeni türeyen sözleri ile işlendikçe **zenginleşen** bir*

⁸ 1936-1937 kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'nda hazırlamış olduğu geometri kitabı Millî Eğitim Bakanlığı'nca bastırıldı. Halen kullanılmakta olan Türkçe geometri terimleri, bu kitapta mevcuttur.

⁹ **Sinanoğlu, (Dil)**, s. 1- 2. “*Türkçe bir ana dildir, Hint-Avrupa, Sami-Hami ve Çin anadil grupları gibi, Türk dilleri (Ural-Altay Dilleri) anadil grubunun temel dilidir. Birçok lehçeleri, uzak, yakın akrabaları vardır. Baltık Denizi'nden Çin'e, Sibirya'nın tundralarından Hint'e kadar 250 milyon insan tarafından konuşulur.*”

¹⁰ **Şahbaz, Namık Kemal** : Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi-1, Eğitim Dergisi, S.36, 2012; **Sinanoğlu, (Dil)**, s. 5.

¹¹ **Sinanoğlu, Oktay**: Hedef Türkiye, 2002, İstanbul, s. 85: “*Türkiye'nin kurtuluşu Türkçe'nin kurtuluşuna bağlıdır: Türkçe giderse ne Türk Dünyası ne de Türk (yani Türk kültürüne mensup olanlar) kalır.*”

¹² **Gencel, Ufuk**: Türkiye’de Yabancı Dil Öğrenme ve Yabancı Dil Yoğun Eğitimlerin Ekonomik ve Sosyal Maliyetleri, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S.2, 2005, ss. 50-72, s. 64. Ülkemizde (ana okullarından başlayarak, üniversite yabancı dil hazırlık sınıfları dahil), yetkin olmayan yöntemlerle yabancı dil öğreniminin ülkemize maliyeti hk. bkz. aynı yazar, Dil, 50 vd.: Örnek olarak verilen hususlardan birine göre (2005), yurt dışına gönderilen 5 binden fazla araştırma görevlisinden sadece 1247’si doktoralarını tamamlayıp geri dönmüştür. YÖK verilerine göre bir öğrencinin ortalama yıllık yurt dışı masrafı 25 bin Amerikan dolarıdır. Keza yazar Alatlı’ya göre, “*Yabancı dil öğretiminde muazzam rant var. En dermaçatma anaokulundan, en itibarlı üniversitesine kadar, eğitim sektöründe faaliyet gösteren hemen tüm aktörlerin ortak çıkarına olan bir uygulamayı sorgulamak imkânsız gibidir. Fevkalâde güçlü bir birleşik cepheye çatılır. Bakınız, ülkemizin yetiştirdiği ender dehalardan Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun serencamı. Siyasilerin de altından kalkabilecekleri bir iş değildir; gericilikten, ulusalcılığa her türlü etiketi yapıştırıverirler adama.*” (**Alathi, Alev**: Yabancı Dil Aracılığı ile Eğitim, 29 Haziran 2008, Tempo Dergisi, Selin Ongun söyleşisi, <https://www.alevalatli.com.tr/yabanci-dil-araciligi-ile-egitim/>, Erişim Tarihi: 01.06.2023).

¹³ Bu konuda bkz. **Çelebi, Mustafa Durmuş**: Türkiye’de Anadil Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, S. 21, 2006, ss. 285-307, s. 297.

*dildir*¹⁴. Bir ulusun kendi dilini terk ederek varlığını bir başka dile bağlaması¹⁵, dilin değil kişinin kendine olan güven kaybı, kişisel yetersizlik ile açıklanabilir¹⁶. Yabancı dilin anadile karşı üstün tutulması¹⁷, Türkçe'nin toplumsal işlevlerini kısıtlamakta, saygınlığını yitirmesine neden olmaktadır¹⁸.

¹⁴ **Sinanoğlu, (Dil)**, s. 3 - 4. **Arslan, Mustafa:** Türkiye'de Yabancı Dil Edinim Sorunu ve Yabancı Dil Olarak Türkçe, June 2009, Conference: First International Symposium Sustainable Development, At: Sarajevo-Bosna Hersek, ss. 309-313 (https://www.researchgate.net/publication/274080537_Turkiye'de_Yabanci_Dil_Edinim_Sorunu_ve_Yabanci_Dil_Olarak_Turkce) Erişim Tarihi: 01.06.2023, s. 312, 313: “*Türkçe dünya dili olma yönünde bugün hayal edilemeyen yerlere gelmiştir. Türkçe gelecekte yeryüzünde en çok konuşulan birkaç dilden biri olmaya adaydır.*” Çünkü, matematik biliminin kılık değiştirmiş hali olan Türkçe mevcut yapısı ile sonsuz sayıda kelime içermektedir. Bu nedenle de sözlüklere sadece gereken sayıda kelime alınmaktadır. Bkz. **Özbay, Hüseyin:** Türkçe'nin Matematigi, (<https://www.tarihistan.org/huseyin-ozbay-turkce-nin-matematigi/20516/>) Erişim Tarihi: 26.5.2023. Ayrıca bkz. **Sözer, Ali Nazım:** Hukukta Yöntembilim, İstanbul, 2020, s. 7 vd.

¹⁵ İronik bir örnek olarak bkz. “*Fransa'nın 132 yıl boyunca sömürge altında tuttuğu ülke eğitim dilini değiştiriyor: Cezayir'de Fransızca kullanımı aşamalı olarak kaldırılıyor. 45 milyonluk nüfusun 15 milyonunun Fransızca konuştuğu Cezayir'de gelecek akademik yıldan itibaren İngilizce eğitim dili olacak. Fransızca dilinin egemenliğinden kurtulmaya çalışan Cezayirliler geçen yıl İngilizce'yi ilköğretim müfredatına dahil etmişti.*” (<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/fransanin-132-yil-boyunca-somurge-altinda-tuttugu-ulke-egitim-dilini-degistiriyor-974300>) Erişim Tarihi: 07.07.2023.

Etimolog Alp Paksoy'a göre çok dillilik toplum ölümlerinin başlangıcıdır. Bu yüzden iki dillilik savunulamaz. Ulus devlet yapısında ikinci dilde eğitim o devletin özelliğinin yitirilmesine neden olur. Güney Afrika'da 11 resmi dil var, bu yüzden tek toplum olma özelliğini yitirmiştir. Herkes kendi dilini konuşmakta özgürdür ancak eğitim konusunda aynı düşüncede olunamaz. Bkz. (<https://www.gazeteilksayfa.com/etimolog-alp-paksoy-dilin-insanlik-tarihindeki-gelisimi-hakkinda-bilgiler-verdi-191339h.htm>) Erişim Tarihi: 09.07.2023.

¹⁶ **Cin, Turgay:** Türkiye Coğrafyasının Yeni Dili İngilizce Mi Olacaktır? DEÜ. SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 3-21, s. 4: Bazı bilim adamları çalışmalarında özellikle (Türkçe karşılığını aramadan) yabancı terimleri tercih etmekte, sonra da kendi dillerinin yetersizliğinden söz etmektedirler. GÖZLER, Dil, 6: Halbuki, “*kelimeler kökleri sayesinde hatırlanır ve yine kelimelerin anlamı kökleri sayesinde tahmin edilir. Öz Türkçe kelimelerin hepsinin daha ilk bakışta görülen ve anlamı herkesçe bilinen kökleri vardır.*” Bu durum Türkçe terimlerin, kelimelerin anlamlandırılmasında kişilere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Yazara göre, “*Hukuk dilimizin öz Türkçeleşmesi sürecinde çok büyük ölçüde başarı sağlanmıştır. Arapça kökenli eski hukuk terimlerinin önemli bir kısmı günümüzde öz Türkçe hukuk terimleriyle değiştirilmiştir ve bu öz Türkçe hukuk terimleri de sadece hukukçular tarafından değil, halk tarafından benimsenmiştir ve kullanılmaktadır.*” Ancak, bu tespit Arapça ve Farsça kelimeler bakımından doğru olmakla birlikte, özellikle İngilizce katışıklar bakımından geçerli değildir (Dil, 7).

¹⁷ Aksi yönde bkz. **Kuneralp, Selim:** Açık Telgraf, Büyükelçi Anıları, ss. 118-135, s. 123: Kenan Evren, “*Bengladeşli karşıtı General Ershad'la görüşme sırasında yorgunluktan Kıbrıs'ı çok kısa geçti. Oysa o tarihlerde hala BM. 'de oylamalar oluyordu. Dolayısıyla biraz ayrıntıya girmek gerekiyordu. Ben de üzerine alarak konuyu tamamladım. Karşıtlarımız Türkçe'nin çok veciz bir dil olduğuna, tek cümlelerin İngilizce karşılığının beş-altı cümle olduğuna kani olmuşlardı.*”

¹⁸ **Fidan, Özden:** Dil ve İktidar İlişkileri Doğrultusunda Dil Planlaması ve Türk Dil Devrimi, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 44-48, s. 47. Halbuki, dil bir ülkenin onur ve kimlik sorunudur. Ulus devlet olma koşuludur: **Aşçıoğlu, Çetin:** Dil ve Hukuk ya da Benim Ses Bayrağım, Bursa Barosu Dergisi, C.27, S.71, Nisan 2003, s.16. **Saray, Mehmet:** Gaspıralı İsmail Bey'den Atatürk'e, Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği, İstanbul, 2017, s. 81: “*Milletin geçmiş zamanlarını zamanı hasıra bağlayıp rapt eden,*

Dil toplumsal kimliklerin ifade aracı sayılır. Yani, toplumsal kimliklere ilişkin ipuçları verir. Akademisyenler, iş adamları, bilgisayar uzmanları, medya mensupları, politikacı örneklerinde yaygın olduğu üzere, **ulusal elit** sayılan bazı meslek grupları, Türkçeye özellikle İngilizce kelimeler yerleştirmektedirler¹⁹. Böylece melezleşmiş iletişim biçimleri, biz söylemi, bir “**meslek argosu**” ortaya çıkmıştır. Ulusal elit olan kişiler için İngilizce **güç gösterisi** olarak işlev görmektedir²⁰. Halbuki, söz konusu kişiler tarafından yabancı kelimeler kullanılması, çoğu zaman Türkçe karşılıklarının olmamasından kaynaklanmaz²¹. Aksine, genellikle kullanılan kelimelerin Türkçe eşdeğerleri mevcuttur²². Amaç kişinin kendisine, sunduğu ürüne, hizmete **yüceltici bir işlev** yüklemektir²³. Bu uygulamanın bir yönünde “melezleştirilmiş meslek argosu” kullanan elitler, diğer yanında ise söylenenleri anlamayan sıradan ve ötekileştirilen insanlar bulunmaktadır²⁴. Türkçe kullanırken İngilizce kelimelere başvurmak, kullananlar için bir dayanışma ve güç gösterisi iken, diğerleri için dışlanma ve **ötekileştirme** anlamına gelmektedir. Böylece, toplumda biz ve ötekiler ayrımı (ayrıştırma) ortaya çıkmaktadır²⁵.

Türkiye Cumhuriyeti medreselerde okutulmakta olan **Arapça**’nın etkisinden harf ve dil devrimleri ile kurtularak ulusal şuura kavuşmuştur. Türk Harflerinin Kabulü Hakkındaki Kanun²⁶ ve Eğitimde Birlik Kanunu bu amaca hizmet etmek amacıyla kabul

gelecek zamanlar için yol açıp milletin istikbalini temin edecek mal değildir, akçe değildir, hatta maarif de değildir, ancak edebi lisandır.”

¹⁹ **Oktaç, Lütfiye:** Dil Kullanımı ve Toplumsal Kimlikler, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 73-83, s. 74.

²⁰ **Cin,** (Dil), s. 7, 13: Eğitim sistemindeki tercihler nedeniyle İngiliz gibi düşünen, kendi insanına (köklerine) yabancı bir Türk insanı profili ortaya çıkmıştır. Bu durum zihni bulanıklık, aidiyet, kimlik bunalımı gibi sorunlara neden olmaktadır. Hiçbir kişi ya da ulus kendi köklerini kurutarak dünya kültürüne/bilimine katkıda bulunamaz.

²¹ “Talk-show, stand-up, entertainment, best of, video clip, catering, fast food, slow city, cheeseburger, snowboard, off road... Her yeni kuşakla birlikte Türkçe’nin saygınlığı zedelenmektedir, **Fidan,** (Dil), s.47.

²² **Fidan,** (Dil), s.47: Tüketim maddeleri için yapılan reklamlar genellikle Türkçe olmakla birlikte, ürün isimleri çoğunlukla yabancı dilden alınmaktadır.

²³ OKTAR bu konuda “Nokia connecting people“, “Burberry: a new fragrance for women” örneklerini vermektedir. İnternette müteşebbislere beğenebilecekleri İngilizce işyeri isimleri önerilmektedir. Bkz. (<https://www.cenuta.com/blog/dukkani-isimleri-2022-en-guzel-yaratıcı-akılda-kalıcı-ve-ingilizce-dukkani-ismi-onerileri/>) Erişim Tarihi: 29.5.2023.

²⁴ OKTAR gazete haberlerinden, “Less is more”, “koltuklara Throw,” “Türk sağının best of derlemesi”, “Hayli uzun bir waiting listleri var.” gibi örnekleri derlemiştir. Yazara göre, melezleştirme süreci ulusal elit temsilcileri tarafından gerçekleştirilmektedir (Dil, 83). Melezleşmenin olduğu nokta hk. bkz. Güldür Güldür Komedi Programı “Plaza Dili” başlıklı gösteri. (<https://www.google.com/search?q=g%C3%BCld%C3%BCr+g%C3%BCld%C3%BCr+show+plaza+...>) Erişim Tarihi: 29.5.2023.

²⁵ **Oktaç,** (Dil), s. 82. Bu durum laik/antilaik, dindar/dindar olmayan, sağcı/solcu gibi saf tutmaları çağrıştırmaktadır.

²⁶ 8-10 Mart 1993’de Ankara’da Türk dünyası için 34 harften oluşan ortak bir alfabe saptanmış ancak,

edilmişlerdir. Ancak, yeniden başka dillerin hakimiyetine girilmesi, ulusal kimliğin tekrar tehdit altında olduğunu gösterir²⁷²⁸. Günümüzde Arapça etkisini bu kez dış göçler nedeniyle göstermektedir.

Ülkemizdeki Suriyeli sayısı, muhalefet partileri tarafından 8-10 milyon olarak telaffuz edilirken, Göç İdaresi Başkanlığı²⁹ ve ona atfen aktarılan verilerde 4 milyona yakın olarak belirtilmektedir³⁰. Ülkemizde özellikle sınır kasabalarının bazılarında Türklerin azınlıkta kaldığı ve bu durumun bazı toplumsal sorunlara neden olduğu sık sık basına yansımaktadır. Konuyla ilgili ilginç haberlerden biri şu şekildedir: “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun **Arapça tabelaların değiştirileceğini** açıklamasından sonra Antep’te harekete geçen zabıta ekipleri mültecilerin yoğun yaşadığı yerlerde tabelalardaki Arapça yazıları kaldırdı. ... Geçtiğimiz ay İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, yaptığı açıklamada, altı aya kadar Arapça tabelaların tamamını değiştireceklerini söylemişti. Soylu, “**Kilis’te yaptık. Bir standart var, tamamı Türkçe oluyor. Altında ufak bir Arapça yazmak istiyorsa yazsın. ... Nizam, kural neyse buna herkes uyacak**” demişti. Açıklamadan sonra her tabelanın yüzde 75’lik bölümünde Türkçe, yüzde 25’lik bölümünde Arapça ifadelerin yer alması kararlaştırıldı. Karar Suriyeli esnafa duyuruldu. **Antep’te** de Arap alfabesiyle

şimdilik sadece Azerbaycan ve Türkmenistan Latin Alfabesine geçebilmiştir. Bkz. **Saray**, (Gaspıralı), s.237.

²⁷ **Cin**, (Dil), s. 16. Cin tarafından verilen bir örnek şu şekildedir (12). İÖ. 221-168 yıllarında Roma Devleti Akdeniz’de güç kazanmıştır. Grekçe konuşmak moda ve aydın dili olmuş, Helen dili düşkünlüğü artınca, 7. Yüzyılın başlarından itibaren Doğu Roma İmparatorluğu’nun resmi dili olarak Yunanca tercih edilmiş, Devlet Yunan (Bizans) İmparatorluğuna dönüşmüştür.

İlave etmek gerekirse, Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetlerinin Rus dili ile ilişkisi bu konudaki diğer somut örneklerdir. Türk topluluklarının ayrışmaları için alfabeleri ve dili üzerine SSCB’nin idari tasarrufları hk. bkz. **Saray**, (Gaspıralı), s.196 vd. Kazak dilinin Rusça’nın egemenliği altına girişi ve ülkenin bağımsızlığı sonrası canlandırılması çabaları için bkz. **Erdenk, Erdem**: Dilin Mevzuatla Korunması: Ülke Örnekleri, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S.2, 2005, ss. 93-107, s. 96-98. Yazar tarafından vurgulandığı üzere, kendi dilini hor gören bazı kişilerin, Türk Dili için duyarlı olan kişileri istihza ile karşılaşması, bazı ulusların yaşadığı dilini unutma sürecini çağrıştırmaktadır (Dil, 94, 95). Halbuki yabancı dil amaç değil, bir hedefe ulaşmak için ancak araç olabilir. Bkz. **Şimşek, Ayşe Fırat**: Hukuki Açıdan Yabancı Dilde Eğitim, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 108-135, s. 108.

²⁸ **Erdenk, Erdem**: Fransız Dilinin Kullanımına İlişkin Yasa, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 23-43, s. 23: Geçmişin Osmanlıca’sı ile günümüz Türkçesi arasında benzer özellikler bulunmaktadır.

²⁹ (<https://www.goc.gov.tr/raporlar>) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

³⁰ “Göç İdaresi Başkanlığı 24 Mayıs 2023’te geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısının 3 milyon 381 bin 429 olduğunu söyledi. Uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların 300 bin 720 kişi olduğu ifade edildi.” (<https://teyit.org/dosya/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-veriler-ne-soyluyor>.) Erişim Tarihi: 23.5.2023. “Çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle zorla yerinden edilen kişilerin sayısı küresel çapta rekor düzeylere ulaşırken; Türkiye dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmayı sürdürmüştür. Türkiye, yaklaşık 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 320.000 kadar diğer uyruklardan UNHCR’nin ilgi alanına giren kişiye de ev sahipliği yapmaktadır.” BM Mülteciler Örgütü, (<https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>.) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

yazılan tüm tabelaları değiştirilen Suriyeli esnaf ile konuştuk. Antep'in şehir merkezine oldukça yakın olan İnönü Caddesi'ndeki **dükkanların tabelalarının neredeyse tamamı**, bir süre öncesine kadar **Arapça yazılarla donatılmış** haldeyken, artık ya Türkçe yazılarla kaplanmış ya da hiç yazı yok. **Ancak İngilizce olan reklam ve tabelalara ise dokunulmadığı dikkatimizi çekiyor**"³¹.

II. BAZI ÜLKE UYGULAMALARI

Ulus olmanın unsurlarından olan dil onun yaşamasını, kederde ve sevinçte birleşmeyi, paylaşmayı sağlar³². Anılan nedenle, uluslaşmayı sağlamak üzere devletler gerekli önlemleri almaktadır. Örneğin, 1870'li yıllarda **Fransa** çok dilliyken³³, 1793 yılında tüm kamusal işlemlerin Fransızca yapılması zorunlu sayılmıştır³⁴. Bugün 94-65 Sayılı ve 1994 Tarihli Fransız Dilinin Kullanılmasına İlişkin Kanun gereği olarak, resmi ve özel kişilere malların, ürünlerin, hizmetlerin reklamının yapılması, pazarlanması, ilanlar, sözleşmeler, seminer faaliyetleri gibi alanlarda Fransızca kullanmak zorunluluğu getirilmiştir. Polis memurları, Fransızca'yı korumak için, ihlal vakaları hakkında tutanak tutarak Savcılığa intikal ettirmek³⁵; hükümet de her yıl bir "izleme raporu" hazırlayarak

³¹ Antep'te Suriyeli mülteciler saldırı olmasın diye Türk bayrağı asıyor, Deniz KAR, Umut YEĞİN, Antep, 26 Temmuz 2019 (<https://www.evrensel.net/haber/383682/antep-te-suriyeli-multeciler-saldiri-olmasin-diye-turk-bayragi-asiyor>.) Erişim Tarihi: 23.5.2023. Ayrıca bkz. İzmir'de Arapça tabelalar tek tek indirildi, "İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı zabıta ekipleri, Basmane'de son dönemde sayıları hızla artan Arapça tabelalı iş yerlerine yönelik denetim başlattı. Ekipler, iş yerlerinin Arapça tabelalarını sökmeye başladı. ANKA Haber Ajansı'na konuşan Tunç Soyer, "Normal mevzuat uygulanıyor, tabelalarla ilgili. Bu, zaman zaman yaptığımız bir şey. Yani sonuçta biz, bir kamu kurumu olarak üzerimize düşen sorumluluğu yerine getiriyoruz. Böyle bir mevzuat nedeniyle zaten bunlara izin vermememiz gerekiyor, biz de gereğini yapıyoruz" dedi." (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/izmirde-arapca-tabelalar-tek-tek-indirildi-683115h.htm>) Erişim Tarihi: 7.7.2023. Benzer haberler için bkz. Burası Arabistan değil Trabzon. Araplar "Alışacaksınız" dediler. Sizce bunlar güle oynaya gider mi? "İktidarın politikaları sonucu ülkemizde yaşanan kontrolsüz Araplaşma yurdun dört yanında etkisini gösteriyor. Son olarak Trabzon'da kaydedildiği belirtilen görüntülerde Arapça tabelalardaki yoğunluk dikkati çekti. Arapların videonun altına "Alışacaksınız" şeklinde yorum yazması tartışma yarattı." (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/burasi-arabistan-degil-trabzon-sizce-bunlar-gule-oymaya-gider-mi-araplar-bir-de-alisacaksiniz-dediler-561469h.htm>.) Erişim Tarihi: 7.7.2023. Ne Çektin Be! Türkçe Yerine Arapça Tabelaların Yer Aldığı Uzun Gölün Vahim Durumu Tepki Çekti, (<https://onedio.com/haber/ne-cektin-be-turkce-yerine-arapca-tabelalarin-yer-aldigi-uzungol-un-turistlere-peskes-cekilmesi-gundemde-1081367>) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

³² **Sözer, Ali Nazım:** Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun, Eğitimde Birlik Kanunu ve Günümüzdeki Durumları, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 84-107, s. 84. **Gencel, Ufuk:** Türkiye'de Yabancı Dil Öğrenme ve Yabancı Dil Yoğun Eğitimlerin Ekonomik ve Sosyal Maliyetleri, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S.2, 2005, ss. 50-72, s. 50, 66: Bilim evrenseldir ancak, yöntemlerinin ulusal olması gerekir.

³³ Flaman, Breton, Katalan, Kelt, Bask, Almanca, İtalyanca, 30 farklı Fransızca lehçesi.

³⁴ **Erdenk,** (Fransızca), s. 24.

³⁵ Görevini yapan memurları engellemek altı aya kadar hapis, 7500 Avro para cezasını gerektirmektedir (Ceza Kanunu Md. 433-5/2).

konu hakkında kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlü tutulmuşlardır³⁶. İşitsel veya görsel tüm yayınlarda Fransızca kullanmak zorunluluğu vardır³⁷. Özetleri hariç, düzenlenen tüm bilimsel toplantıların, tanıtımlarının Fransızca olması gerekir. Bazı istisnalar hariç, tüm eğitim dili Fransızcadır³⁸.

Fransız Devletinin uygulamalarının benzerleri başkaca devletler tarafından gerçekleştirilmiştir. Örneğin, **İran**'da “Yabancı Ad, Unvan ve Deyimlerin (Terimlerin) Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Kanun” mevcuttur. Bu Kanun gereği olarak, resmi ve özel bütün kuruluşların raporlarında, yazışmalarında, konuşma ve görüşmelerinde yabancı sözcük ve deyimlerin kullanılması yasaktır. Fars Dil ve Edebiyat Kültür Merkezi (FDEKM) gerek duyulan deyimlerin seçimini ve yapımı üstlenir. Üniversiteler ve tüm bilim kuruluşları ihtiyaç duyulan deyimleri seçerek FDEKM.'nin onayına sunarlar. Tüm işyerleri kendilerinin ve ürünlerinin adlarını yabancı olmayan ad ve deyimler ile değiştirmek zorundadır. Zabıta güçleri kanunun uygulanmasını denetlemekle yükümlüdür. Uyarılara rağmen söz konusu kurala uyulmaması durumunda, ruhsat iptali veya geçici kapatma cezaları uygulanır³⁹.

Dilin mevzuatla korunduğu **başkaca ülkeler** mevcuttur. Bu konuda Andora (Katalanca), Cezayir (Arapça), Estonya (Estonca), Kolombiya (İspanyolca), Kosta Rika (İspanyolca), Makedonya (Makedonca), Polonya (Lehçe) ve Romanya (Romence) örnekleri verilebilir. Bu ülkelerde resmi ve özel iletişimin, yazışmaların, ilanların, eğitimin kendi dillerinde yapılması, konu hakkında yıllık raporlar hazırlanması hüküm altına alınmış ve ihlalleri yaptırıma bağlanmıştır⁴⁰.

Ayrıca 2009 **İngilizce** Dilbirliği Kanunundan da söz etmek gerekir. Dünya'da en çok konuşulan dil olmasına karşın ABD.'de İngilizceyi özellikle Latin Amerika'dan göçen ve bazı eyaletlerinde yoğunlaşan Hispaniklerden (Dünyanın dördüncü başat dili olan İspanyolca konuşanlardan) korumak üzere kabul edilmiştir. Kanunda Birleşik Devletlerin farklı etnik, kültürel dil geçmişi olan kişilerden oluştuğu, bu kişileri bağlayan ortak bağın İngiliz Dili olduğu ifade edilmiştir. Kanuna göre, tüm resmi görevler İngilizce ile yürütülür. Kamu muameleleri ve eylemlerde (işlemlerde) bazı istisnalar dışında (dil

³⁶ **Erdenk**, (Fransızca), s. 25 vd.

³⁷ **Şimşek**, (Eğitim), s. 114: Eğitim dili olmasının dışında tezler, bilimsel yazılar Fransızca yazılır.

³⁸ Yerel dillerin kullanılmasından doğan gereklilikler kuralın dışında tutulmuştur.

³⁹ Söz konusu Kanunu desteklemek üzere ayrıca bir Tüzük yürürlüğe konulmuştur. Kanun ve Tüzük hk. bkz. **Moghaminia, Muhammet**: Yabancı Ad, Unvan ve Deyimlerin (Terimlerin) Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Kanun, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2009, ss. 81-86, s 81 vd.

⁴⁰ Bkz. **Erdenk**, (Dil), s. 93 vd.

eğitimi, diğer dillerden bilim terimleri kullanımı...) İngilizce kullanılacaktır. Kamu ya da özel sektörde işyeri politikaları İngiliz dili gerekleri ile uyum içinde olacaktır⁴¹.

Almanya'da İdari Usul Kanununda “resmi dil”in Almanca olduğu hükme bağlanmıştır⁴². Ayrıca, Mahkeme Usul Yasasında da “yargılama dili”nin Almanca olduğu belirtilmiştir⁴³. Bu ülkede, - belirtilenlerin dışında- yukarıda örneği verilen başkaca ülkelerde olduğu şekilde, kendi dillerini koruma konusunda özel bir düzenleme mevcut değildir. Kültür Bakanı tarafından güçlü İngiliz etkisinin, gençlerin konuşma dili ve reklamcılık gibi yalnızca belirli alanlarda geçerli olduğu ancak, Almanca'nın ölmek üzere olmadığı, bu konuda yasal bir düzenlemeye gereksinim duyulmadığı ifade edilmiştir⁴⁴. Söz konusu tutumun nedeni Alman Devleti'nin ve ulusunun dillerini (ve Anayasal düzenlerini) korumak konusunda sahip oldukları ulusal bilinçtir⁴⁵. Nitekim, bu bakanlığın sitesinde yapılan açıklama şu şekildedir: Dil, dünya ve kendimiz hakkındaki anlayışımızı şekillendirir. Alman dilinin yurtiçinde ve yurtdışında korunması ve öğretilmesi, federal eyaletlerin ve belediyelerin yanı sıra dış kültür politikasının temel görevleridir. Federal Hükümetin Kültür Bakanlığı Almanca dilinin sürdürülmesi için önemli miktarda mali kaynak ayırmaktadır⁴⁶.

⁴¹ Tercüme metni için bkz. DEÜ. SBE. Dergisi, 2/2009, ss. 87-93. ABD.'nin kendi dilini korumak için gösterdiği bu gayretin aksine, toplumumuzda yabancı dilde özellikle İngilizce veya İngilizceyi andıran Türkçe işyeri ve ürün (Eskidji Emlak, Pascha giyim...) isimleri olağan hale gelmiştir. Pazarda üstünde İngilizce ifadenin olmadığı bir giysi bulmak nerede ise olanaksızdır. Bu uygulama kara mizah görüntülere de neden olmaktadır. Bkz. Anlamını bilmeden İngilizce tişört giyen 10 kişi, (<https://onedio.com/haber/anlamini-bilmeden-ingilizce-tisort-giyenler-256323>) Erişim Tarihi: 29.5.2023. Görüntülerden birinde yaklaşık 80 yaşında olan bir kadının tişörtünün önünde “Porn Star” yazmakta. Bir diğerinde camide namaz kılmakta olan gencin ters giydiği şapkasında “I love Jesus” yazmakta, yine camide namaz kılmakta olan bir diğerinin montunun sırtında bir şeytan görüntüsü ve “God’s busy, can I help you” (Tanrı meşgul, sana yardım edebilir miyim?) yazısı bulunmakta.

⁴² Verwaltungsverfahrensgesetz § 23 Amtssprache: (1) Resmi dil Almancadır. (2) Resmi bir makama yabancı dilde bir dilekçe ve bazı ek belgeler sunulduğunda resmi makam bu belgelerin derhal tercüme edilmesini talep eder.

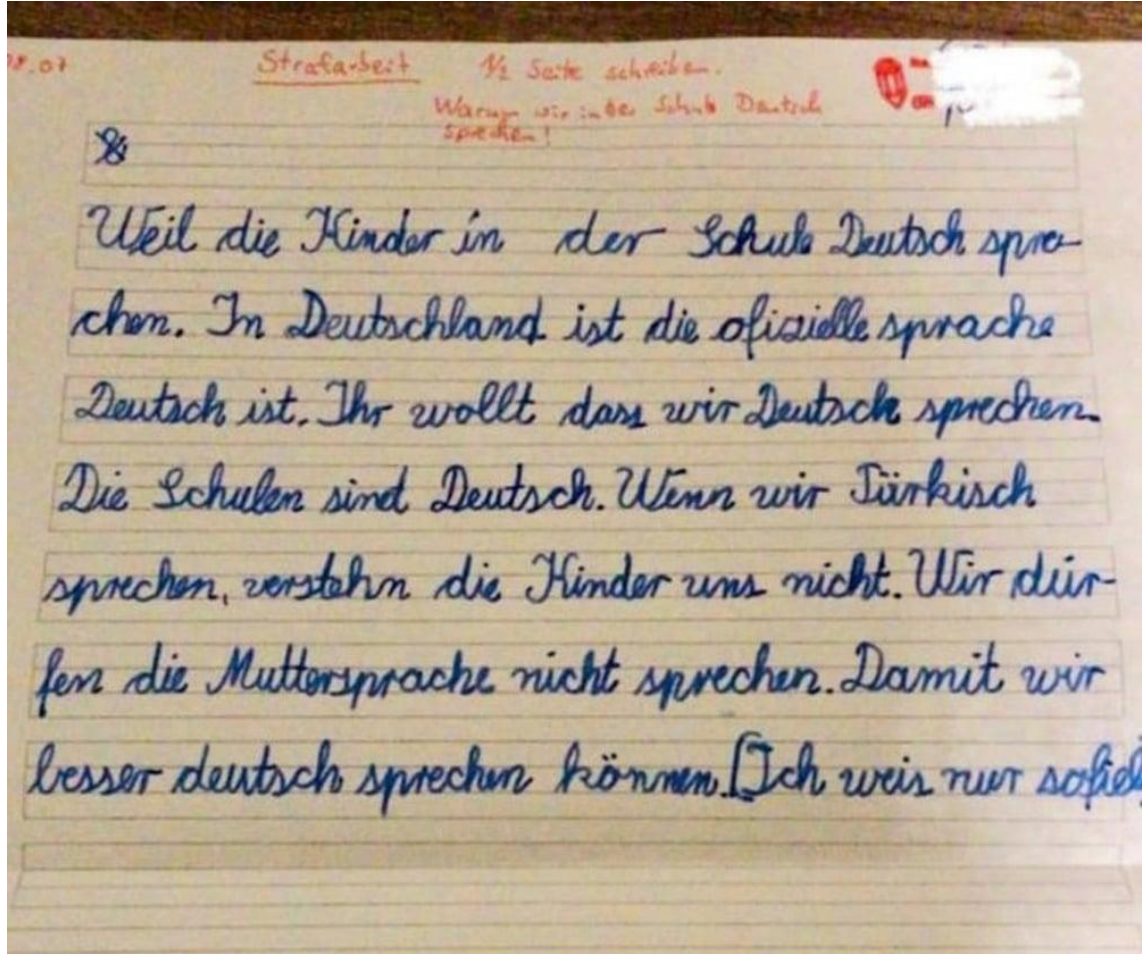
⁴³ Gerichtsverfahungsgesetz § 184: (1) Muhakeme dili Almancadır. § 185 (1) Almanca diline hâkim olmayan kişi için tercümandan yararlanılır. Bkz. Şimşek, (**Eğitim**), s. 112, 113. Almanya’da yasal bir zorunluluk olmamasına karşın, eğitim kendi dillerinde yapılmaktadır. Azınlık dillerinde eğitim için bkz. aynı yazar, 112, dn. 19. Yazar tarafından vurgulandığı üzere, bu ülkede Müslüman öğrencilere dahi din dersi Almanca verilmektedir. Ülkemizde ise Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liselerinde bazı dersler Türkçe ve Arapça dışında İngilizce verilmektedir. Bkz. (<http://religiouseducation.meb.gov.tr/?p=3807&lang=tr>, 26.5.2023) Erişim Tarihi: 26.5.2023.

⁴⁴ Kultur Muttersprache: Nida-Rümelin lehnt Schutzgesetz ab, (<https://www.tagesspiegel.de/kultur/muttersprache-nida-rumelin-lehnt-schutzgesetz-ab-768412.html>), 05.03.2001, 00:00 Uhr. Erişim Tarihi: 7.5.2023.

⁴⁵ **Saray**, (Gaspıralı), s.102: “Eğer filozof Leibniz’den itibaren Almancılık cereyanı başlamamış, Prusyalılar yalnız Prusyacılık, Bavyeralılar yalnız Bavyeracılık, Saksonyalılar yalnız Sakyonyacılık, gayelerini takip etmiş olsaydılar, bugünkü yüksek Alman harsı ve büyük Alman devleti vücuda gelmezdi.”

⁴⁶ Staatsministerin für Kultur und Medien, Suche Deutsche Sprache,

Alman vatandaşlarının dillerini korumak konusunda normal aşı (aşırı) davranışları mevcuttur. Bu konuda bir habere göre, “9 yaşında olan ve 3. sınıfa giden Türk kökenli kız öğrenci Almanya’da okuduğu ilkokulda, tenefüste okul bahçesinde arkadaşıyla Türkçe konuştuğu için diğer arkadaşları tarafından öğretmenine şikayet edildi. Öğretmen, Türkçe konuşan çocuğa ceza olarak resmi dilin Almanca olduğu ve neden Türkçe konuşmaması gerektiği yönünde yarım sayfa yazmasını istedi ve yazıyı dikte ettirdi.”

Habere konu ceza (Strafarbeit) metninde “Çocuklar okulda Almanca konuşmak zorundadırlar. Çünkü, Almanya’da resmi dil Almanca’dır. Sizin Almanca konuşmanızı istiyoruz. Okullar Alman okuludur. Türkçe konuşursak çocuklar bizi anlamaz. Ana dilimizi konuşmamalıyız....” yazılmıştır. Haberin devamında ifade edildiği üzere, “Cezanın basit bir ödev olmadığını ve Türkçe konuşmanın cezalandırıldığını fark eden anne duruma itiraz etti ve öğretmenle görüşti. Anne, çocuğunun bir parçası olan ana dilini neden kullanamadığına anlam veremediğini belirterek, okul yönetiminden

*öğretmenin cezalandırılmasını istedi. Okul ise öğretmeni haklı buldu*⁴⁷. Olayın ilginç yönü, Türk öğrencinin diğer öğrenciler tarafından şikâyet edilmesi, ceza ödevinin bu şikâyeti ciddiye alan öğretmen tarafından verilmesi ayrıca, yapılan uygulamanın okul yönetimi tarafından haklı bulunmuş olmasıdır. Ancak, annenin okul yönetimine dava açtığı dava sonrası Eyalet İdare Mahkemesi, öğrenciye verilen cezanın yasaya aykırı olduğu yönünde karar vermiştir⁴⁸.

III. ÜLKEMİZDE TÜRK DİLİ HAKKINDA TEMEL DÜZENLEMELER

Yukarıda Anayasa’da (Başlangıç kısmı ve Md.3) ve Yükseköğretim Kanununda (Md. 4 ve 5) mevcut bazı düzenlemelerden söz edildi. Ancak, konu hakkında aşağıda aktarılan başkaca önemli normlar yürürlükte. Bunlar yine Anayasa (Md. 42), Tevhidi Tedrisat Kanunu, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun ile İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanundur. Ayrıca, Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’ten söz etmek gerekir.

A. ANAYASA

Anayasamızda, yukarıda aktarılan Md.3’ün dışında, konu ile ilgili olarak “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı düzenleme şu mevcuttur.

⁴⁷ Almanya’da öğrenciye ‘Türkçe konuşun’ cezası, Türkçe konuşmak ne zamandan beri yasak? Almanya’da teneffüste Türkçe konuşan öğrencilere ceza, (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/almanyada-teneffuste-turkce-konusan-ogrencilere-ceza-1751647>) Erişim Tarihi: 8.5.2023; (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/almanyada-ogrenciye-turkce-konustun-cezasi-turkce-konusmak-ne-zamandan-beri-yasak-289964h.htm>) Erişim Tarihi: 8.5.2023. Teneffüste ‘Türkçe konuşmak yasak’ cezası. Almanya’da adalet 2 sene sonra geldi, (<https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/teneffuste-turkce-konusmak-yasak-cezasi-2868533>) Erişim Tarihi: 8.5.2023. Davanın avukatının açıklamasına göre, bu ceza bir başka Türk öğrenciye daha verilmiş, ancak onun ailesi şikâyetçi olmamıştır.

⁴⁸ Alman vatandaşlarının dillerine olan bağlılığına bir diğer örnek haber şöyledir: “BMW’nin Münih kenti yakınlardaki Garching Fabrikası’nda bir vardiyada bir ustabaşı, Türk çalışanların kendi aralarında Türkçe konuşmalarını yasakladı. 50 farklı milletten 7 bin kişinin çalıştığı fabrikada **Türkçe konuşmaya getirilen yasak**, çalışanlar tarafından tepkiyle karşılandı. Alman Bild gazetesi tarafından yapılan haberde Türkçe konuşma yasağının kapsama alanının fabrikanın sosyal alanlarını da içine aldığı bildirildi. Ustabaşı tarafından getirilen yasak fabrikada çalışan Türk işçilerine Türkçe olarak bildirildi.” İşyerinde örgütlü sendikanın böyle bir uygulamanın kanunsuz olduğunu açıklamasına karşın **BMW Sözcüsü** “BMW’nin çalışanların iş yerinde kendi aralarında hangi dili kullanacakları konusunda bir mecburiyet olmadığını, **çalışırken herkesin anlaşabilmesi için ortak dilin Almanca olmasının gerektiğini söyledi.**” Bkz. Alman devinde ‘Türkçe konuşma’ yasağı, (<https://www.ihh.com.tr/haber-alman-devinde-turkce-konusma-yasagi-771267/>) Erişim Tarihi: 8.5.2023. Söz konusu uygulamalar hakkında bir eleştiri yazısı için bkz. **Atay, Mete:** Türkçe 12 Nedenden Ötürü Yasaklanamaz, Die Gaste, S: 25, Ocak-Şubat 2013. Yazar makalesini şu şekilde tamamlamıştır: “*Türkçenin ciddiye alınması Türklerin ciddiye alınması demektir. Türkçenin bize ihtiyacı yok, ama bizim Türkçeye ihtiyacımız var.*”

Madde 42/3 – “Eğitim ve öğretim, *Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.*”

43/IV “Eğitim ve öğretim hürriyeti, **Anayasaya sadakat** borcunu ortadan kaldırmaz.”

43/son “**Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.** Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.”

Aktarılan düzenleme Anayasa Md. 3’de bulunan “Devletin ... Dili Türkçedir.” hükmü ile birlikte ele alınabilir. Devlet (resmi) dilinin Türkçe olması, kişilerin özel yaşamlarında Türkçe konuşmalarına engel teşkil etmemektedir. Ancak, resmi makamlarda yapılacak işlemlerde Türkçe’nin kullanılması zorunludur. Bu zorunluluk (aşağıda ayrıca ele alınacağı üzere) Devlete veya vakıflara ait üniversiteler için de geçerlidir. Hazırlık sınıflarında (yatay olarak) yabancı dil eğitimi olasıdır. Ayrıca, eğitim süresi boyunca (dikey) yabancı dil öğretilir. Ancak, -resmi veya vakıf nitelikli- bir üniversitede herhangi bir yabancı dil ile eğitim, Anayasa’nın aktarılan hükümlerine uygun düşmez⁴⁹.

GÖZLER tarafından da değinildiği üzere, idari nitelikteki iş ve işlemlerin (yazışmalar, disiplin soruşturmaları...) de Türk dilinde yapılması gerekir. Yönetmelik organlarda (yönetim kurulu, akademik kurul...) görüşmeler bir başka dilde yapılamaz. Keza, diplomaların -sadece-bir yabancı dilde düzenlenmesi Anayasa Md. 3 ve 42’ye aykırılık teşkil eder⁵⁰. Aktarılan düzenlemelerin dayandığı bazı sosyolojik ve toplumsal

⁴⁹ **Gözler, Kemal:** Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Bursa, 2016, s. 105.

⁵⁰ **Gözler,** (Anayasa), s. 105, 106: Ancak, maalesef uygulama bu yönde değildir. Devlete yabancı dilde dilekçe, evrak verilmektedir: **Alışkan, Murat:** İktisadi Müesseselerde Türkçe Kullanma Zorunluluğu, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1-2, 2005, ss. 349-377, s. 371. Hukuki kurallarla koruma altına alınmış toplumsal ve ulusal değerler; ayrıca Türk dili, yasalarda hükme bağlandığı şekilde korunamamaktadır: **Fidan,** (Dil), s.47. Örneğin, TÜBİTAK’a müracaatlar, İngilizce form kullanılarak yapılmaktadır: **Erdenk,** (Fransızca), s. 35. TÜBA bilimsel toplantılarını (28-29 April 2023 The Role of Science Academies Towards The Future of Basic Sciences” örneğinde olduğu üzere) İngilizce duyurmaktadır. Bir Ticaret Odası Avrupa Birliğinin bir projesi hakkındaki yazını muhataplarına İngilizce iletmektedir (Evrak Tarih ve Sayısı: 29.05.2023-45289). Bazı vakıf üniversiteleri tarafından mezun öğrencilerine sadece İngiliz dilinde düzenlenmiş diplomalar verilmekte, bu diplomaları resmi makamlara sunan öğrenciler notere giderek aslını tercüme ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Eğitim dili İngilizce olan bazı üniversitelerde derslerin dışında, bölüm kurullarında dahi İngilizce konuşulmakta; duyurular İngilizce yapılmakta, hatta akademisyenler e-postalarında dahi ısrarla İngilizce kullanılmaktadırlar. Bu durumda, (özel

dayanaklar mevcuttur. Yazar ALATLI'nın tespitlerine göre, “Yaygın inancın aksine, yabancı dil aracılığı ile eğitim, bir yabancı dil öğretme yöntemi değildir. Sanmayın ki, meselâ, ODTÜ mezunu bir mühendis ya da psikolog ‘şakır şakır’ İngilizce konuşur. ‘... Kaldı ki, yabancı dilde okuma ve anlama hızı, anadile göre çok daha yavaştır. Yabancı dil aracılığıyla eğitim gören öğrencilerde bu hız anadiline göre 3-5, giderek 6-8 kat hatta daha yavaş olabilmektedir. Bu durumun öğrencide yaptığı tahribat şöyle dursun, eğitim sistemini ne denli yavaşlatabileceğini düşünün. 21.yüzyıldayız, daha da yavaşlayacak halimiz kaldı mı?’⁵¹.

Örnek Kararlar

1. Resmi Yazışmalar ve Öğretim Yalnızca Türkçe Yapılabilir.

Türkiye Emekçi Partisi Programında “ ... (Emperyalizmin özellikle Kürt halkı ile ilgili olarak oynamaya çalıştığı «böl ve yönet» oyununu bozacak; nerede belirirse belirsin, gerçek yurtseverliğin karşısı olan şoven eğilimleri etkisiz kılacak, bütün çağdaş uygulamalara «asimilasyon vb.» tasfiye edecektir.) (Anadili Türkçe olmayan okul çağındaki T.C. vatandaşlarına Milli Eğitim Bakanlığı yönetiminde **anadil ve kültür eğitiminin sağlanması**)” ifadesi bulunmaktadır. Söz konusu nedenle, bu partinin Anayasa Md.3 (dilin Türkçe olması) Md.57⁵² (parti tüzükleri) 648 sayılı Siyasi Partiler Yasası, Md.89⁵³ (dil ayrılıkları) ile ilgili kurallara aykırı davranışları nedeniyle kapatılması için dava açılmıştır.

veya resmi) bir işyerinde (görevin niteliği gerektirmedikçe) yabancı bir dilde iletişim kuran ilgili kişinin idari para cezasına çarptırılması gerekir. Görevin gereği olan durumlar aşağıda “2023 Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun” kapsamında ele alınmıştır.

⁵¹ **Alatlı, Alev:** Yabancı Dil Aracılığı ile Eğitim, 29 Haziran 2008, Tempo Dergisi, Selin Ongun söyleşisi, (<https://www.alevalatli.com.tr/yabanci-dil-araciligi-ile-egitim/>) Erişim Tarihi: 01.06.2023. Alatlı konu hakkında devamla şöyle demektedir: “Türkçeyle eğitim gören Siyasal Bilgiler Fakültesi, Mülkiye, öğrencileri ile İngilizce eğitim gören ODTÜ öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma, anadilinde anlama ve anlatım yetenekleri üniversiteye girişte SBF öğrencilerinden daha yüksek olan ODTÜ öğrencilerinin, son sınıfta, anlama, anlatma yeteneklerinin, yani, yaratıcılıklarının, SBF öğrencilerinin gerisine düştüğünü; giderek lise bitirme aşamasındaki yeteneklerinin de altına indiğini gösteriyor. Bu araştırmanın ilk verileri 2003’te iki ayrı bilimsel toplantıda açıklandı.” Bu husus Alman bilim adamları tarafından da ifade edilmektedir. Örneğin, Atatürk döneminde ülkemizde davet edilen hukukçu Hirsch’e göre, özellikle toplumsal bilimlerde konuların ifadesi öylesine zordur ki, hem zengin bir kelime ve kavram dağarcığını hem de karmaşık bir düşünce sürecini zorunlu kılar. Milli devletlerde kural ayni dili konuşmaktır. Ortak dil olmaksızın öğretmek ve öğretmek neredeyse mümkün değildir. **Hirsch, Ernst E:** Anılarım, Kayzer Önemi-Weimar Cumhuriyeti-Atatürk Ülkesi, Ankara, 2000, s. 216, 218.

⁵² Bu maddede siyasi partilerin tüzüklerinin, programlarının ve faaliyetlerinin insan hak ve özgürlüklerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorunda bulunduğu hüküm altına alınmıştır.

⁵³ Azınlık yaratılmasının önlenmesi Md. 89 “**Siyasi partiler**, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya

Anayasa Mahkemesi'ne göre, “Anayasanın 3/2. maddesinde yer alan «Resmî dil Türkçedir» biçimindeki hüküm..., ırkı, dili ve dini ne olursa olsun, her Türk vatandaşının resmî dil olarak Türkçeyi kullanmasını zorunlu tutmaktadır. Bunun anlamı, **resmî yazışmalar yanında, öğretimin ve ulusal kültürün yalnızca Türkçe'ye dayanacağı**, başka bir deyişle ülkedeki tek ulusal kültürün Türk Kültürü olduğudur... davalı Türkiye Emekçi Partisi Programının ... (H) bölümünün (2) sayılı bendindeki «Anadili Türkçe olmayan okul çağındaki T. C. vatandaşlarına Milli Eğitim Bakanlığı yönetiminde anadil ve kültür eğitiminin sağlanması tümcesi ... 648 Sayılı Siyasi Partiler Yasasının 89. Maddesini ikinci fıkrasıyla yine Anayasa'nın 57/1. maddesine aykırı bulunmaktadır. Söz konusu nedenlerle, ... adı geçen Partinin, ... kapatılmasına, ... “ karar verilmiştir⁵⁴.

2. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİTİM-SEN/Sendika) 19/2/2016 tarihinde, *21 Şubat Dünya Ana Dili Günü* kapsamında ders işlenmesi yönünde karar almıştır. Bunun üzerine Sendika Şubeleri 22 Şubat günü "*ana dillerinde ana dili tarihçesi anlatılmasına ve deftere işlenmesine*" karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda, MEB müfredatı dışına çıkarak, bir ders saatinde sendikanın talebi doğrultusunda ders yapan Diyarbakır'ın Lice ilçesinde ilkokul öğretmeni (kınama), Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesinde lise ve ilkokul öğretmeni (1/30 oranında aylıktan kesme), Diyarbakır'ın Sur ilçesinde ortaokul öğretmeni (kınama), Antalya'nın Alanya ilçesinde ortaokul öğretmeni (1/30 aylıktan kesme) 647 SK.'a göre yaptırıma tabi tutulmuşlardır.

İfade özgürlüğünün ihlal edilmiş olduğu yolundaki başvuru üzerinde Anayasa Mahkemesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin konuya ilişkin yaklaşımını şu şekilde aktarmıştır: “**Yetkili ulusal makamlar, içlerinde var olan farklılıklar nedeniyle farklı hukuki çözümler gerektiren durum ve sorunlarla sık sık karşılaşmaktadır. Ancak eğitim hakkı ayrımcılık temelinde incelendiğinde dahi bir çocuğa veya ebeveyne kendi seçtiği bir dilde eğitim elde etme hakkını garanti etme etkisine sahip olmadığını kaydeder. Eğitimde ayrımcılık yapılmaması, her bir devletin kendi yetki alanı içindeki herkese, ayrımcılık yapılmaksızın, eğitim hakkının güvence altına alınmasını sağlamaktır. Bu hükmü, bir devletin yargı yetkisi dahilindeki herkese kendi seçtiği dilde eğitim alma hakkı**

dini kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler. Siyasal partiler, Türk dilinden ve kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler.”.

⁵⁴ Anayasa Mahkemesi E: 1979/1 (Parti Kapatılması) K: 1980/1, 8/5/1980, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S.18, Ankara, 1992, s. 3 vd. (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/kararlar-dergisi/?yil=2022&q>) Erişim Tarihi: 01.06.2023.

tanıdığı şeklinde yorumlamak, karmaşık sonuçlara yol açacaktır, Çünkü herhangi bir kimsenin herhangi bir eğitim dilini talep etmesi içinden çıkılmaz sonuçlara neden olabilir. AİHM bu konuda devletlerin tek dilde eğitim sistemini benimserken, kamu menfaati ile ilgili bir hedefi takip ettiğini not eder. AİHM'e göre tek dilli bölgelerdeki dilsel birliği desteklemek ve özellikle öğrenciler arasında derinlemesine bir bilgiyi teşvik etmek kamu menfaati ile ilgili bir hedeftir ve bu hedef kendi içinde herhangi bir ayrımcılık unsuru içermez."

Yüksek Mahkemeye göre; "Devletler için dil politikaları, merkezîleşme süreçlerinde hem kültürel hem ulusal kimliklerin dizaynında ve oluşturulmasında büyük önem arz etmiştir. Nitekim merkezîleşen modern devletler ortak bir dil çerçevesinde tüm vatandaşlarını organize etmeyi esas almıştır. ... Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yöndeki politikasına bakıldığında ana dilde eğitimin Türkçe olacağı Anayasa'nın 42. maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Buna göre Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.

Ana dilinde eğitim talebine ilişkin olarak AİHM'in yaklaşımına bakıldığında da bu talebin Sözleşme'nin eğitim hakkı kapsamında korunmadığı, hangi dilde eğitim vereceği meselesinin devletlerin takdir alanı içinde yer aldığı değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu tespitlerle birlikte ana dilinde eğitim talebinin devletlerin egemenlik alanında yer alan ve dolayısıyla siyasi arenada çözümlenmesi gereken siyasi ağırlıkta bir talep olduğu, Sendikanın eyleminin odak noktasının devletin eğitim politikasına yönelik bir eleştiri olduğu gözlemlenmiştir. Başka bir deyişle başvuruçuların katıldıkları eylem, onların ekonomik ve mesleki çıkarları ya da ortak menfaatleri ile ilgili değildir. Başvuruçular bu eylemi genel bir ifade biçimini güçlü bir şekilde vurgulamak adına aynı zamanda ve aynı yöntemle gerçekleştirmiştir."

Mevcut başvuruda öğretmen olan başvuruçular, görevleri esnasında müfredatta yer almayan bir konuyu -üstelik devletin bu alandaki politikalarına ve belirlediği esaslara aykırı olarak- derste işlemek suretiyle dile getirmiştir. Açıklanan gerekçelerle; verilen cezalarla Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine, oybirliğiyle karar verildi⁵⁵.

3. Devlet Dilinin Türkçe Olması, Resmî İşlemlerin ve Yazışmaların Türkçe Yapılması, Resmî Belgelerin Türkçe Yazılması Anlamındadır.

Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) Programı'nın bazı bölümlerinin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na (SPY. Md. 78I-a, Md. 81/- a) ve b ile ve 89. Maddesi) ve

⁵⁵ Anayasa Mahkemesi Kararı - 2. B., B. 2018/561 T. 14.4.2022.

Anayasa'ya (Başlangıç Kısmı ile Md. 2., 3., 14., 24., 42., 68., 69. ve 136) aykırılığı ileri sürülerek (Siyasî Partiler Yasası'nın 101/I-a gereğince) kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.

Programa göre, “ÖZDEP, halkların temel eğitimini kendi ana dilleri ile yapmalarını öngörür ve bunun gerçekleşmesi için devletin maddi desteğini sağlar.... Yargılamada ana dil esas alınacaktır. Türk ve Kürt halklarının ve azınlıkların kendi ulusal kültürlerini özgürce geliştirme ve sahiplenme ortamı yaratılacaktır. Halk ve ulus olmanın birinci ve temel unsuru dil olduğundan **her halkın kendi ana diliyle eğitim yapma olanağı sağlanacaktır.** ... Herkesin temel eğitimini kendi ana diliyle yapması sağlanacaktır. İlkokuldan yüksekokula dek her kademedede ana dilde eğitim yapma fırsatı yaratılacaktır.”

Davada Anayasa Mahkemesi şu değerlendirmeyi yapmıştır: “SPY'nın 78. maddesinin (a) bendinde siyasal partilere yasaklanan bir başka husus, devletin diline dair hükümlerini değiştirme amacını gütmeye veya bu amaca yönelik faaliyette bulunmadır. Anayasa'nın 3. maddesinde devlet dilinin Türkçe olduğu belirtilmiştir. Devletin ulusal niteliği ve ulusuyla bölünmezliği ilkesinin bir gereği ve sonucu olan, **devlet dilinin Türkçe olması resmî işlemlerin ve yazışmaların Türkçe yapılması, resmî belgelerin Türkçe yazılması anlamındadır.** Ancak, bunun ötesinde, Türkçe yurt düzeyinde yüzyıllar boyunca, soyları farklı da olsa, birlikte yaşayan, karışık kaynaşmış, kitlelerin kullandığı bir bilim, kültür ve edebiyat dili haline gelmiş ve bireylerin birbirleriyle iletişiminin sağlanmasında ana öge olmuştur. Türkçenin kullanımındaki bu yaygınlık karşısında, bazı etnik grupların kullandıkları yerel nitelikteki dillerin resmi dil yerine, genel iletişim ve eğitim dili olarak kabul edilmesi düşünülemez. ... Dil konusunda bir başka Anayasal hüküm 14. maddenin ilk fıkrasında yer alan, Anayasadaki hak ve özgürlüklerin dil ayırımı yaratmak amacıyla kullanılamayacağına ilişkin yasaklamadır.

Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliği ilkesinin bir diğer güvencesini oluşturan **SPY'nın 81. maddesinin (a) bendinde**, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek (b) bendinde ise, Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek ve yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını gütmek ve bu yolda faaliyette bulunmak **yasaklanmıştır.** ...

Kimi siyasal nedenlerle dış etkenlerden kaynaklanan, kimi varsayım, yorum ve bahanelere dayanan, insan hakları ve özgürlük savlarıyla yoğunlaştırılan sakıncalı amaçlara geçerlik tanınmaz. **Devlet "TEK"dir, ülke " TÜM"dür, ulus "BİR"dir.**

Ulusal birlik; devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin, etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle gerçekleşir. ... **Siyasal açıdan önemli olan, soy değil, ulusal topluluktan olmaktır. ... Özgürlük ve Demokrasi Partisi** programının, Anayasa ile Siyasî Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve (2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince) davalı Parti'nin **kapatılmasına, OYBİRLİĞİYLE karar verildi**⁵⁶.

4. Türkçeden başka dil konuşan azınlıklara, dil ve kültürel yapılarını koruyup geliştirebilmek için, kendi geleceklerini belirleme hakkı tanınmaz.

Sosyalist Türkiye Partisi Programı'nın kimi bölümlerinin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın bazı maddeleri (Md. 78/I-a, Md. 81/I-. maddesinin a ve b) ile Anayasa'ya (Başlangıç Kısmı Md. 3., 4., 14., 68., 69. Maddelerine) aykırılığı ileri sürülerek (Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca) kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.

“Dava Konusu Parti Programı davalı parti benimsediği siyasetini sürdürebilmek için hazırladığı, bilimsel sosyalizm ağırlıklı programının dava konusu edilen bölümlerinde; Kürt ulusunun ve **bütün etnik toplulukların kendi dil ve kültürel yapılarını koruyup geliştirebilmeleri** olanağının sağlanacağını, dillerin geliştirilmeleri, zenginleştirilmeleri çalışmalarında hiçbir dile ayrıcalık tanınmayacağını, ... öngörmektedir.

Siyasal bir partinin Türkiye Cumhuriyeti ülkesinin toprakları üzerinde **Türk ve Kürt halkları adı altında iki ayrı ulusun varlığını açıkça kabul** edip, Türkçeden başka dil konuşan azınlıkların bulunduğunu, bunların kendi dil ve kültürel yapılarını koruyup geliştirebilme olanağı sağlayacağını ileri sürerek, bu azınlıklara, ayrılma dahil, kendi geleceklerini belirleme hakkı tanımak istemesi ulusal yapıda gitgide kopmalara, **bölünmelere yol açması anlamını taşır....** programdaki, Kürt ulusunun ve bütün etnik toplulukların kendi dil ve kültürel yapılarını koruyup geliştirilebilme olanağının sağlanacağı, dillerin geliştirilmeleri, zenginleştirilmeleri çalışmalarında hiç bir dile ayrıcalık tanınmayacağı, biçimindeki hüküm de ulusal azınlıkların varlığı kabul edildiği gibi, bunların kendi dil ve kültürlerini geliştirebilmeleri için tüm olanaklardan yararlanabilecekleri öngörülmektedir. Siyasî Partiler Yasasının 81. maddesinin (b) bendinde yasaklanan, **Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak**, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı - GK, E. 1993/1 K. 1993/2, T. 23.11.1993.

azınlıklar yaratarak **ulus bütünlüğünün bozulması amacını gütmek demektir.** Böylece, Türk dili veya kültürü dışındaki dil veya kültürleri korumak, geliştirmek yoluyla bir kısım yurttaşlarda ulus bütünlüğünden ayrı olarak belirli bir azınlığa mensup oldukları ve kendi dil ve kültürlerini geliştirebilmeleri için azınlık haklarından yararlanmaları gerektiği biçimindeki bir düşünce ve inanç yaratılmak istenmektedir. Böyle bir davranış ise Siyasî Partiler Yasasının 81. maddesinin (b) bendinde belirtilen yasaklamaya aykırı olur.

Sonuç olarak, Sosyalist Türkiye Partisi, Programındaki anlatımlarla, Türkiye'de hukuksal ve siyasal yönden ırka dayalı bir Türk Ulusu kavramı ya da etnik kökene göre çoğunluk ve azınlık kavramları olmamasına karşın, farklı etnik ve soy kökenlerinden gelen bütün vatandaşların eşit haklarla yer aldığı Türk Ulusunu ırk esasına dayalı olarak "Türk ve Kürt Ulusları" biçiminde ikiye bölmüş, ulusal kurtuluş hareketi içinde gösterilen T.C. Devletinin vatandaşı Kürtlere ayrı bir ulus olarak kendi kaderlerini tayin etme hakkını verme amacına yönelik durumuyla Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu bir konuma düşmüştür. Bu bağlamda yine programında yer alan "Kürt Ulusu'nun ve bütün etnik ve toplulukların kendi dil ve kültürel yapılarını koruyup gelişmeleri olanağını sağlar. Dillerin geliştirilmesi, zenginleştirmeleri çalışmalarında **hiç bir dile ayrıcalık tanınmaz" biçimdeki düzenleme de Türk Ulusu'nun ortak kültür ve dilini dışlar nitelikte ve bölücülüğe yöneliktir.** Bunlar yalnızca düşünce değil, yasaklanan sakıncalı eylemlere kışkırtma, katkı, destek ve bu niteliğiyle de bir tür eylemdir. Bütün bunlarla Siyasî Partiler Yasası'nın 78. maddesinin (a) bendi ve aynı Yasa'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırı davranılmıştır."

Yukarda belirtilen nedenlerle, ... Sosyalist Türkiye Partisi programının, Anayasa ile Siyasî Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca davalı Parti'nin KAPATILMASINA, ... OYBİRLİĞİYLE karar verildi⁵⁷.

B. TEVHİDİ TEDRİSAT KANUNU

Osmanlı Devleti değişik insan profillerinin yetiştiği bir eğitim modeline sahipti. Çünkü, Cumhuriyet öncesinde çeşitli (Rum, Ermeni, Musevi, Süryani...) azınlık okulları faaliyette bulunmaktaydılar. Ayrıca öğrenciler idari açıdan,

-Maarif-i Umumiye Nezareti'ne bağlı okullar;

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı, GK, E. 1993/2 K. 1993/3, T. 30.11.1993. Bu ve yukarıda adı verilen diğer siyasal partilerin kapatılması hk. ayrıntılı bilgi için bkz. **Öden, Merih:** Türk Anayasa Hukukunda Siyasal Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları, Ankara, 2003, s. 51 vd.; **Akartürk, Ekrem Ali:** Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, İstanbul, 2008, s. 117 vd., 249 vd.

- İl Özel İdarelerine bağlı sıbyan, rüştiye ve sanat okulları;
- Şer‘iyye ve Evkâf Vekâleti’ne bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri;
- Özel vakıflara bağlı medrese ve sıbyan mektepleri;
- Bazı mahalle ve köylerde açılan ve nezaretin denetleyemediği okullar;
- Yabancı devlet ve kiliselere bağlı ilk, orta, yüksek okullar;
- Kişilerce açılan özel okullar ve azınlık okulları,

olmak üzere sekiz ayrı kaynağa dayalı eğitim kurumlarında yetiştirilmekteydi⁵⁸.

Farklı eğitim kurumlarından mezun olan öğrenciler eğitim gördükleri müesseseye ve misyona bağlılık duyuyor, böylece çoklu bir görünüm ortaya çıkarıyordu. Söz konusu uygulama nedeniyle, medreseden yetişenlerle⁵⁹ mektepten yetişenler; alaylı ve mektepli subaylar birbirlerine düşman olmuştu⁶⁰. Ayrıca, yabancı okullar ve azınlık okulları, uluslararası ilişkilerde taraf oluyor ve misyonerlik faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Osmanlı Devleti bu okulların, başka devletlerin Osmanlı Devleti üzerinde hakimiyet kurma politikalarının önemli birer aracı olduğunu düşünmekte idi⁶¹. Parçalı yapının zararlarının farkına varan Osmanlı Devleti tarafından söz konusu okulları denetim altına

⁵⁸ **Yücel, Mustafa Serhan:** Türkiye’de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926), (Yayınlanmamış Doktora Tezi: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi SBE), Bilecik, 2016, s. 23. Parçalı eğitim düzeninin nedeni, Osmanlı İmparatorluğu’nun 19. yüzyılın ortalarına kadar, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgilenmemiş olmasıdır. Eğitim faaliyetleri hayır işi ve dini görev olarak kabul edildiği için, daha ziyade hayırsever kişilerin kurdukları vakıflar yoluyla yürütülmüştü.

⁵⁹ **Arı, Asım:** Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.22, S.2, 2002, ss. 181-192, s. 189, 190: “Medreseler bu ülkede milli menfaat, milli duygu ve bilince daima yabancı kalmışlar ve ülkenin yabancı okullarla dolmasına engel olamamışlardı. Bu okullar, medreselerin bıraktığı boşluktan yararlanarak Türkiye’ye yerleşmişler. Farklı görüşlere sahip tarikatlar ve tekkeler de 30 Kasım 1925 tarihli 677 sayılı kanunla kapatılmıştır. Bkz. **Özgedik, Mehmet:** Eğitim Öğretimde Birlik “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, Türk Yurdu, S. 350, Yıl 105, Ekim, 2016.

⁶⁰ “Türk millî devleti, tam bağımsız olacaktı. Tam bağımsızlığın eğitimde de olması elzemdi. Dört ayrı eğitim sisteminden yetişen ve birbirine zıt, hatta düşman nesiller yetiştiren bir eğitim sistemi ile millet şuurunun yerleştirilmesi, mümkün değildi.” (meb.gov.tr, <https://www.meb.gov.tr> > inkilaplari > eğitim > tevhidi..) Erişim Tarihi: 15.2.2023.

⁶¹ Nitekim, o dönemi değerlendiren yazar Atilla İlhan konu hakkında şu ilginç tespitleri yapmıştır: “... kolonyalizmin temsilcilerinin en büyük güçlüğü yerli halktı. ... Bunlarla iş yapabilmek için onlarla temas etmek lâzım. Onların dilini öğrenmekte zorluk çekiyorlar. Hatta biraz da tenezzül etmiyorlar. Hal böyle olunca yapılması lâzım gelen şey çok net ve açık ortada; misyoner mekteplerinde bunların bir kısmını Hristiyan yapıyorlar. Hristiyan yaptıkları insanlara kendi dillerini öğretiyorlar ve kendi kültürlerini zerk ediyorlar. Ortaya yeni bir tip adam çıkıyor. Bu yeni çıkan adam tipi dokusuyla, ana kültürüyle baba kültürüyle yerli; fakat misyonerlerden aldığı eğitimle ve öğrendiği şeylerle yabancı”. **İlhan, Atilla:** Uşaklığın Zirvesindeki Komprador Aydınlar, Derkenar (<http://derkenar.com/attila-ilhan+usakligin-zirvesindeki-komprador-aydinlar>) Erişim Tarihi: 24.5.2023.

almak üzere, Maarif-i Umumiye Nizamnamesisi (1869), Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati (1913)⁶², Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi (1915), “Maarif Teşkilatına Dair Kanun” (1926) ve bazı Genelgeler kabul edilerek, okulların istenmeyen faaliyette bulunmaları, Türklüğe aykırı ve dini nitelikli propaganda yapmaları, okullarda dini mekanların ve sembollerin bulundurulması yasaklanmış, kurulmaları izne bağlanmış⁶³.

Ziya Gökalp’in “Türkçülüğün Esasları” adlı eserinde ifade ettiği üzere, mevcut yapı Türk eğitim-öğretimini “kozmpolit” bir hâle sokmuştu. Devletin kontrolünde olmayan azınlık ve yabancı okullar eğitimi olumsuz etkiliyordu. Halbuki, millet olmak için öğretim kurumlarında millî eğitim sisteminin uygulanmasını zorunluydu. Ziya Gökalp’in fikirlerinden etkilenen Mustafa Kemal Paşa 1 Mart 1922 tarihli TBMM açılış konuşmasında şöyle demişti: *“Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin niteliği ne olursa olsun her şeyden önce Türkiye’nin istiklaline ve kendi milli değerlerine düşman olan bütün öğelerle mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir”*⁶⁴. Atatürk daha sonraki birçok konuşmasında *“millî seciye ve tarihimize uygun bir kültür”* den⁶⁵, *“eğitim ve öğretimde birlik”*ten söz etmiştir⁶⁶.

Söz konusu gelişmeler sonrası 3/3/1340 Tarih ve 430 Sayılı **Tevhidi Tedrisat Kanunu** kabul edilmiştir. Bu kanun ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki tüm ilmi ve eğitim kurumlarını Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır (Md. 1). Bağlanan kurumlar Din İşleri ve Vakıflar Bakanlığı (Şer’iye ve Evkaf Vekaleti), vakıflar tarafından yönetilmekte olan tüm üniversite (Darülfünun) ve okullardır (Md. 2). Ayrıca, Din İşleri ve Vakıflar Bakanlığının bütçesi de nakledilmiştir (Md. 3). Keza, Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı askeri ortaokullar (rüştiye), askeri liseler (idadi)⁶⁷ ve Sağlık Bakanlığı’na bağlı yetim yurtları (darüleytamlar) personeli ve bütçeleri ile birlikte bu

⁶² Söz konusu kanun ve uygulaması hk bkz. **Uyanık, Ercan/Kaya, Mehmet Melik/Elçiçeği Büşra: II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu’nun Uygulanması**, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, C.4, S.1, 2021, ss. 163-185, s.163 vd.

⁶³ Alınan söz konusu ve başkaca önlemler için bkz. **Yücel**, (Azınlık), s. 324-326. Konu hk. ayrıca bkz. **Kılıç, Sezen: Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar**, ss. 259-280 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002633>) Erişim Tarihi: 24.5.2023; **Çapar, Mustafa: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Azınlık Okulları ve Eğitim**, Kebikeç, S. 19, 2005, ss. 401-419, s. 401 vd.

⁶⁴ TBMM ZC., 1 Mart 1922: 8; **Yücel**, (Azınlık), s. 23. **İlhan A.**, (Aydınlar): *“Kemalist hareketin neye karşı belirttiği çok nettir. Batılı senin topraklarına el koymaya karar veriyor. Senin topraklarına el koymak için uyguladığı evcilleştirme süreci, devşirme süreci aynen sömürgelere uyguladığı süreç. Önce seni dinden kaydırmaya çalışıyor, sonra dilden kaydırmaya çalışıyor, yavaş yavaş zevklerini ve yaşama biçimini değiştiriyor. Sen gittikçe ona uyuyorsun ve bunu ileriliklik ve medenilik zannediyor ve savunmasını yapıyorsun. Halbuki seni kültürsüzleştiriyor.”*

⁶⁵ 16 Temmuz 1921’de Ankara’da toplanan Maarif Kongresi’ni açış konuşması.

⁶⁶ TBMM’nin dördüncü açılış konuşması. Her iki konuşma için bkz. **Öztoprak**, (Tevhid).

⁶⁷ Md. 5’de ise Harp Okullarının kaynağını teşkil eden askeri liselerin, bütçe ve kadrolarıyla Milli Savunma Bakanlığı’na devredildiği ifade edilmiştir.

uygulama kapsamına alınmıştır (Md. 5). 430 SK.'da MEB.'e din uzmanı yetiştirmek için üniversitede (Darülfünunda) bir İlahiyat Fakültesi kurulmasını; imamlık ve hitabet gibi görevler için de ayrı (imam hatip) okullar(ı) kurulmasını hükme bağlanmıştır (Md. 4)⁶⁸.

2 Mart 1924 tarihinde Saruhan Milletvekili Vasıf (Çınar) ve arkadaşlarının TBMM.'ne sunmuş oldukları Tevhid-i Tedrisat Kanunu tasarısının *gerekçesi* şu şekildedir: “Bir devletin irfan ve genel maarif siyasetinde **milletin fikir ve duygu itibarıyla birliğini sağlamak için eğitimin birleştirilmesi en doğru, en ilmi ve asri ve her yerde faydaları ve iyiliği görülmüş bir umdedir**. 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu’ndan sonra açılan Tanzimat Döneminde, Osmanlı Saltanatı da öğretimi birleştirmek istemiş ise de bunu başaramamış ve aksine bu konuda bir **ikilik** bile meydana gelmiştir. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği açısından **birçok zararlı sonuçlar doğurdu**. Bir millet fertleri ancak bir eğitim görebilir, **iki türlü eğitim bir memlekette iki türlü insan yetiştirir**. Bu ise duygu ve fikir birliğine ve tesanüt gayelerine tamamıyla aykırıdır. Bütün mekteplerde bundan böyle Cumhuriyet’in kültür siyasetinden mesul ve kültürümüzü duygu ve kültür birliği dâhilinde ilerlemeye memur olan **Maarif Vekâleti**, müspet ve **yeknesak bir maarif siyaseti tatbik edecektir**”⁶⁹.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim ve öğretim kurumları devlet denetimine alınmıştır. Bu tasarruf millî devlet olmanın gereğidir. *Millî devlet, vatandaşlarının müşterek noktalarını öne çıkarır, farklıların devlet eliyle öne çıkarılmasına izin vermez. ... Tevhid-i Tedrisat Kanunu, sadece Türk millî eğitiminin değil, Türk millî devletinin de temel taşıdır. Türk vatandaşları arasında ülkü ve kültür birliğini sağlayacak yegâne*

⁶⁸ Çelebi, (Anadil), s. 287, 288; Öztoprak, (Tevhid); Özgedik, (Tevhid); Alp, Hayrûnisa: Tevhid-i Tedrisat Kanunu, TÜBİTAK, Popüler Bilim Yayınları, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tevhid_i_tedrisat_kanunu) Erişim Tarihi: 01.06.2023.

⁶⁹ Özgedik, (Tevhid); Yücel, (Azınlık), s. 24: “Riyaseti Celileye, Bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve hissi itibarıyla vahdetini temin etmek için tevhidi tedrisat en doğru, en ilmî ve asrı ve her yerde fevayit ve muhassehatı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hattı Hümayunundan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriye Devrinde saltanat munderise-i Osmaniye tevhidi tedrisata başlamak istemiş ise de buna muvaffak olamamış ve bilâkis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdeti terbiye ve tedris nokta-i nazarından birçok mızır neticeler tevliedetti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdeti his ve fikir ve tesanüt gayelerini külliye muhildir. Teklifi kanunimizin kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde ve bilûmum irfan müessesatının mercii yegânesi Maarif Vekâleti olacaktır. Bu suretle bilcümle mekâtipte bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mesul ve irfanîyatımızı vahdeti his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maarif Vekâleti müspet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir. Teklifimizin bugün derakap ve müstacelen müzakeresiyle kanuniyet kesbetmesini Heyeti Celileden rica ederiz.” 2 Mart 1340. 24 (TBMM ZC., 3 Mart 1924: 25).

dayanaktır. Bu temel zedelenirse altında hepimiz kalırız. Çünkü bu coğrafya dağınıklığı kaldırmaz”⁷⁰.

Değinmek gerekir ki, eğitimde birlik ilkesi 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununda da düzenlenmiştir. İlgili normda önce bu ilkenin dayanağı olan Atatürk inkılaplarına bağlılık vurgulanmış, sonra “Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim- öğretim dalları ile amaçları gözetilerek **eğitim- öğretimde birlik ilkesi...**” uygulanır kuralı getirilmiştir (Md. 5)⁷¹.

C. TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KANUN

1/11/1928 Tarih ve 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun’un 2. Maddesi şu şekildedir: “Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde **Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.**”

Düzenlemede tüm yazıların yeni kabul edilen Türk harfleri ile kaleme alınması zorunlu hale getirilmiştir. Kabul edilen alfabede bulunmayan harflerin (X, Q, W...) kelimelerde kullanılması yasaklanmıştır⁷². Yasağa uyması gerekenler hem resmi makamlar (Devletin bütün daire ve müesseseleri) hem de özel kesim (bilocümle şirket, cemiyet ve hususi müesseseler) dir. Metinde kullanılan “cemiyet” kelimesi kapsama tüm

⁷⁰ **Özgedik**, (Tevhid).

⁷¹ Bir yazar, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu, Anayasa ve mevzuatımızda bulunan Atatürk İlke ve İnkılaplarını, Türk Diline ve eğitimine ilişkin düzenlemeleri eleştirerek; eğitimde devlet tekelinin, tekli müfredatın, tek dilli ve tek dinli eğitimin, hatta zorunlu eğitimin ve parasız eğitimin varlığını eleştirmekte, eğitim için en uygun modelin sözleşmeli okul olduğunu ileri sürmektedir. İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olan yazar böylece eğitim sorunumuzu çözen (!) fevkalade özgün (isteyen, istediği zamanda, istediği eğitimi alsın, ya da almasın öylece kalsın) bir düzen önermektedir. BAŞDEMİR Hasan Yücel, Türk Eğitim Sisteminin Yapısal Sorunları ve Bir Öneri, Liberal Düşünce, Yıl 17, Sayı 67, 2012, s. 35-53. Bir diğer yazar tarafından ifade edildiği üzere (**Özgedik, Tevhid**), Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na liberaller ile siyasî ümmetçiler, tek tip adam yetiştirildiği gerekçesiyle karşıdılar. Özgedik’e göre “Son günlerde İmam Hatip liselerinin –ihtiyaç dışı olarak- çoğaltılmasının altında bu amaç yatmaktadır. Uygulama bu şekilde devam ederse eğitim birliği derinden zedelenecektir.” Nitekim, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Refah Partisinin, lâiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği savıyla, kapatılması istemiyle açılan dava iddianamesine göre; korunması gereken kanunlar arasında en başta İnkılap Kanunları gelmekte (Md. 174), bu kanun Anayasa hükmü sayılmaktadır. “0 halde, 1) Gereğinin fazla ilahiyat fakültesi açılması, 2) İmam-Hatiplik gibi din görevi görecek memurların yetişmesini sağlayacak adedi geçecek şekilde, başka bir anlatımla milyonlarca çocuğumuzu dini eğitime tabi kılacak şekilde İmam-Hatip okulları açılması açıkça Anayasaya ve eğitimde lâiklik ilkesine aykırıdır.” Anayasa Mahkemesi Kararı, GK, E. 1997/1 K. 1998/1, T. 16.1.1998.

⁷² Fax, web gibi örneklerde olduğu üzere. İsminde bu gibi harflerin bulunduğu isimleri kullanmak isteyenlerin açmış olduğu ancak reddedilen aşağıda örnekleri verilen bazı davalar mevcuttur.

toplum kesimlerini, şahısları almaktadır. Örneğin cep telefonu ile gönderilen bir mesajda kişinin “way canına” yazması 1535 K.’un ihlali sonucunu doğurur.

Kanunun 4. Maddesine göre “*Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziranının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kanunuevvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile keza Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayrı mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.*”

Aktarılan 4. Madde 2. Maddeyi tamamlamaktadır. Düzenlemede özel veya resmi tüm iletişim araçlarında (levha, tabela, reklam...) ve yayınlarda (gazete, mecmua...) Türk harflerinin kullanılması zorunluluğu kabul edilmiştir. Ancak, uygulamada (devrim Kanunlarından sayılan) bu kuralı hem resmi makamlar hem özel sektör, hem de kişiler ya bilmemekte ya da bilmezlikten gelmektedirler.

Yukarıda, “Tevhidi Tedrisat Kanunu” ile “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” hakkında açıklamalar yapıldı. Açıklanan her iki kanun İnkılap Kanunu sayılarak, Anayasamızda özel korunmaya alınmıştır. Nitekim “İnkılap kanunlarının korunması” başlıklı 174. Madde gereği olarak “*Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti’nin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz.*”

Örnek Kararlar

1. Çocuğun Civan olarak konulmak istenen adının nüfus kayıtlarına Civan olarak işlenmesi gerekir.

Başvurucunun oğlu için koyduğu *Ciwan* isminin nüfus kayıtlarına tescil edilmesine karşın, 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'a uygun olmadığı gerekçesi ile bu isimle bir kimlik belgesi düzenlenmemiştir. Nüfus Müdürlüğü çocuğun adının *Civan* olarak düzeltilmesi için Karşıyaka Cumhuriyet Başsavcılığına ihbarda bulunmuştur. Başsavcılığın düzeltilme talebi üzerine, Karşıyaka 1. Asliye Hukuk Mahkemesi çocuğun *Ciwan* olan adının nüfus kayıtlarında *Civan* olarak düzeltilmesine karar vermiştir. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi kararı onamıştır.

Başvuru üzerine önce 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanuna atıfta bulunan Anayasa Mahkemesi şu değerlendirmeyi yapmıştır: **5490 sayılı**

Kanun'un "Bildirim yükümlülüğü ve süresi" kenar başlıklı 15. maddesinin (5) numaralı fıkrası şöyledir: *"Doğum bildirimi; veli, vasi, kayyım, bunların bulunmaması hâlinde çocuğun büyük ana, büyük baba veya ergin kardeşleri ya da çocuğu yanında bulunduranlar tarafından yapılır. Çocuğa konulan ad, üç adı geçmemek üzere ve kısaltma yapılmadan yazılır."*... Ayrıca, Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonunca imzaya açılan, Türkiye'nin 21/5/1975 tarihinde onayladığı ve 16/2/1977 tarihinde yürürlüğe giren 13/9/1973 tarihli ve 15226 sayılı **Ad ve Soyadlarının Nüfus Kütüklerine Yazılış Şekline İlişkin Sözleşme**'nin (14 No.lu Sözleşme) 2. maddesi şöyledir: *"Bir Âkit Devlet makamı tarafından, bir nüfus kütüğüne, bir kayıt düşülmesi gerektiği takdirde ve bu amaçla, ad ve soyadları bu belgenin düzenleneceği dil alfabetiyle yazılmış nüfus kayıt örneği veya bir başka belge ibraz edilmiş ise, bu ad ve soyadları harfiyen, değiştirilmeksizin ve tercüme edilmeksizin kayda geçirilir. ..."* 14 No.lu Sözleşme'nin 3. maddesi şöyledir: *"Bir Âkit Devlet makamı tarafından nüfus kütüğüne bir kayıt düşülmesi gerektiği takdirde ve bu amaçla, ad ve soyadlarını bu belgenin düzenleneceği dil alfabesinden başka bir yazı ile gösteren bir nüfus kayıt örneği veya diğer bir belge ibraz edilmişse bu ad ve soyadları tercüme edilmeksizin ve mümkün olan ölçüde, harflerin kullanılacak dil alfabesine uydurularak nakledilmesi suretiyle yazılır. ..."*

AİHM'e göre nüfus bilgilerinin eksiksiz olarak kaydedilmesi, kimliğin belirlenmesi veya belli isimdeki kişilerin belli bir aile ile bağlantılarının kurulabilmesi gibi kamu yararının gerektirdiği durumlarda isim değiştirme imkânına yasal birtakım sınırlamalar getirilmesi mümkündür (Stjerna/Finlandiya, § 39; Kemal Taşkın ve diğerleri/Türkiye, B. No: 30206/04..., 2/2/2010, § 48). Nitekim, AİHM (Mentzen/Letonya, (B. No: 71074/01, 7/12/2002); Baylac-Ferrer ve Suarez/Fransa, (B. No: 27977/04, 25/9/2008) ... yabancı isimlerin ilgili ülkenin dilinde fonetiğe uygun olarak yazılması şeklindeki müdahalenin doğru telaffuza imkân vermesi, birbirini karşılayabilmesi durumunda açık bir ihlale sebebiyet vermeyeceği sonucuna ulaşmıştır. ...

Konu hakkında AİHM.'nin yaklaşımını aktardıktan sonra Anayasa Mahkemesi tarafından "Somut olayda kamusal makamların takdir yetkisini keyfî bir şekilde kullanmadığı ve resmî dilin kullanılması çerçevesinde tedbirler aldığı değerlendirildiğinden, anılan uygulamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olduğu kabul edilebilir. ... başvurucunun Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Açıklanan gerekçelerle; ... Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı ile bağlantılı eşitlik ilkesinin ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilemez olduğuna, Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmediğine, oybirliğiyle karar verildi⁷³.

2. Edward X1 adının Andrew X1 olarak düzeltilmesi 1353 SK.'a aykırıdır.

Davacı, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 27. maddesine göre, velayetleri altındaki çocuğun "Edward X1"ın adının "Andrew X1" olarak düzeltilmesini istemiştir. Mahkeme talebi kabul ile isim düzeltilmesi yapmıştır. Verilen hüküm davalı Nüfus Müdürlüğü temsilcisi tarafından temyiz edilmiştir.

03.11.1928 tarihinde yürürlüğe giren 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun hükümleri uyarınca davacının, ad ve soyadının Türkçe okunduğu şekilde nüfus kütüğüne kayıt edilmesi zorunlu bulunduğu ve ayrıca çocuğun adının yazılışında bulunan "w" harfinin, anılan yasanın 1.maddesinde sözü edilen ve bu yasaya bağlı cetvelde gösterilen Türk Harfleri arasında yer almadığından, davanın reddi yönünde hüküm kurulması gerekirken, yazılı gerekçeyle kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir.

Davalı Nüfus Müdürlüğü temsilcisinin temyiz itirazları ... yerinde olduğundan kabulüyle, temyiz edilen hükmün ... bozulmasına, nüfus kayıtlarındaki mevcut adın iptali yönündeki temyiz itirazlarının ise yukarıda 2. bentte belirtilen sebeple reddine, ... karar verildi⁷⁴.

3. Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan yabancının 'Mchengerva' olan soyadının 'Mchengenwa' olarak düzeltilmesine karar verilemez.

1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunun 3. maddesinde 'verilecek **tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve terhis cüzdanları** 1929 Haziranı iptidasından itibaren **Türk harfleriyle yazılacaktır**' hükmü yer almaktadır. Aynı Kanunda Türk harflerinin hangileri olduğu ve nasıl yazılacakları merbut cetvel başlığı altında gösterilmiştir. Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin ad ve soyadın tescili başlıklı **74. maddesinde** ise '*Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan yabancılar*

⁷³ Anayasa Mahkemesi Kararı - 1. B., B. 2018/33702 T. 15.3.2022.

⁷⁴ Yarg., 8. HD., E. 2017/1305 K. 2017/5127 T. 06.04.2017. Yarg. 8. HD., E. 2017/6142 K. 2017/16494 T. 7.12.2017: "... olan soyadının "Walker" olarak düzeltilmesinin mahkemece kabulüne karar verilmesi 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun hükümlerine aykırı düşer.

Türkçe ad ve soyadı alabilir. Ancak kendi ad ve soyadlarını muhafaza etmek istedikleri takdirde kişinin ad ve soyadı 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun gereğince Türk harfleri ile yazılır ve aile kütüğüne tescil edilir’ düzenlemesi bulunmaktadır. ‘W’ harfi 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanunda gösterilen Türk harfleri arasında yer almamaktadır. Bu durumda yukarıda bahsedilen kanuni düzenlemeler karşısında **mahkemece davacıların ortak çocuğunun nüfus kayıtlarında Mchengerva’ olarak yazılı soyadının 'Mchengerwa' olarak düzeltilmesine karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir**⁷⁵.

D. İKTİSADİ MÜESSESELERDE MECBURİ TÜRKÇE KULLANILMASI HAKKINDA KANUN

Osmanlı Devleti döneminde yabancı şirketlerin her türlü iş ve işlemlerinde farklı diller yerine Türkçe’nin kullanılmasına yönelik ilk adımlar II. Meşrutiyet döneminde atılmıştır. Bu doğrultuda 1916 yılında çıkarılan 387 sayılı “Müessesat-ı Nafiayla İmtiyazsız Şirketler Muhaberat ve Muamelatında Türkçe İstimali Hakkında Kanun” kabul edilmiştir⁷⁶. Daha sonra aynı konuyu düzenleyen 10/4/1926 Tarih ve 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun ile Türk ve yabancı şirketlerin işlemleri hakkında bağlayıcı hükümler getirilmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında kabul edilen 805 sayılı Kanun tasarısının **gerekçesinde** medeni ülkelerde özellikle resmî işlemlerde millî dilin kullanılması zorunlu olduğu halde Türkiye’de dilin ihmal edildiği, ülkede yaşayan ve çalışan yabancı kişi ve kurumlar bir yana, **Türk camiasına dâhil olan kişi ve kurumların bile Türkçe dışında diller kullanmayı alışkanlık edindiği**, bunun sonucu olarak da Türk millî kültürünün zarar gördüğü ve **yabancı dil konusunda yeterli olmayan Türk vatandaşlarının iktisadî sistemin dışında kaldığı** ifade edilmiştir⁷⁷.

⁷⁵ Yarg. 2. HD., E. 2022/8206 K. 2022/8385 T. 20.10.2022.

⁷⁶ **Diñç, İlhan:** İktisadî Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılmasına Dair Kanuna İlişkin Güncel Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi, TAAD, S. 44, 2020, ss. 129-184 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1556027>) Erişim Tarihi: 01.06.2023, s. 130; **Telliğözoğlu, Mehmet Çağrı:** Sözleşmelerde Türkçe’nin Kullanılma Zorunluluğu, (<https://www.ozgunlaw.com/makaleler/sozlesmelerde-turkcenin-kullanilma-zorunlulugu-966> 26.5.2023) Erişim Tarihi: 01.06.2023.

⁷⁷ **Bahtiyar, Mehmet:** 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanunun Kapsamı ve Yaptırımı Sorunu, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan C:2, İstanbul, 2007, ss. 1730-1750, s. 1731, dn. 2; **Diñç**, (Türkçe), s. 130, 138. **Telliğözoğlu**, (Sözleşmeler). Kanunun eski harfli Türkçe’den çevrilmiş gerekçesinin tamamı, komisyon raporları ve görüşmeler için bkz. TBMM Zabıt Cerideleri, Devre: II, Cilt: 24, 10.04.1926 tarihli 85. İçtima ve ekleri: (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c024/tbmm02024085.pdf>). Kanun teklifi ilk sunulduğunda adı “Türkiye’de Çalışan Müesseselerde Mecburî Türkçe İstimali Hakkında (1/890)

1. Türk Şirketleri

Sözleşme metinlerinin yazım dilini seçme özgürlüğü, şekil özgürlüğü kapsamında sayılır, ancak 805 SK. Md. 1 gereği olarak “*TÜRK tabiiyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dahilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmağa mecburdurlar.*” Aktarılan hüküm sözleşme metinlerinin diline ilişkin şekil serbestisini kısıtlamaktadır⁷⁸.

Türk şirketleri için Türkçe işlem yapma yükümü kişi, konu ve coğrafi alan bakımından düzenlenmiştir. **Kişi bakımından kapsama** “*her nevi şirket ve müesseseler*” girmektedir. “Her nevi” ifadesi özel hukuk ve kamu hukuku kişilerini işaret etmektedir. Yani ferdi işletmeler, ticari şirketler, kamu işletmeleri, resmi makamlar (gerçek/tüzel, esnaf/tacir, özel/resmi kişiler) düzenleme kapsamına alınmışlardır⁷⁹.

Konu bakımından kapsama “*her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterleri*” alınmıştır. “Muamele (etmek)” kelimesi; çalışmak, iş yapmak, uğraşmak, işlem yapmak, davranmak, tutum sergilemek, hareket etmek, tavır takınmak, maslahat edinmek alışveriş etmek gibi anlamlara sahiptir. “Mukavele”, sözleşme anlamını taşır. “Muhabere”; haberleşme, yazışma demektir. “Hesap ve defterler” ifadesinden ilgili mevzuat gereği işletmelerin tutmak zorunda oldukları (yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, ortaklar pay defteri, yönetim kurulu karar defteri, genel kurul toplantı ve müzakere defteri, damga vergisi defteri, iş sağlığı ve güvenliği kurulu defteri gibi) defterler anlaşılır.

Yükümün geçerli olduğu **coğrafi alan** “Türkiye dahilindeki” kelimeleri ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları olarak belirlenmiştir. Yani söz konusu işlem ve eylemlerde bağlayıcılık ülke sınırları için geçerli olup, yurt dışında bağlayıcı değildir⁸⁰. Ayrıca, Türk

Numaralı Kanun Lâyihası” şeklindeydi.

⁷⁸ **Bozoğlu, İzgi:** Türk ve/veya Yabancı Kişilerin İmzaladıkları Sözleşmelerde Türkçe Kullanma Zorunluluğu, Ekim 27, 2021 (<https://bi.legal/tr/turk-veveya-yabanci-kisilerin-imzaladiklari-sozlesmelerde-turkce-kullanma-zorunlulugu/>) Erişim Tarihi: 01.06.2023.

⁷⁹ Kanunda kastedilen ticaret şirketleri kolektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerdir. 223 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında KHK kapsamındaki bağlı ortaklıklar ile iştirakler de bu kapsama dâhildir. Adi şirket de kapsama girmektedir: **Dinç**, (Türkçe), s. 131. **Bozoğlu**, (Sözleşmeler): Yabancı şirketlerin Türkiye’deki şubeleri de düzenleme kapsamına girmektedir. Cümlede bulunan “müessese” kelimesi, sadece kamu iktisadi işletmelerini ifade etmez. Bu yolda hatalı bir yaklaşım için bkz. Yarg. 11. HD., E. 2007/5129 K. 2007/9050 T. 14.6.2007.

⁸⁰ Bkz. **Bengü C., Selçuk:** Yasa ve Hukuk Dili Türkçeleştirilmelidir, Adalet Dergisi, Eylül, 1975, s. 86; **Alışkan**, (İktisadi), s. 353; **Sözer**, (Birlik), s. 86.

tâbiyetindeki şirket ve müesseseler **sadece Türkiye dâhilinde yaptıkları işlemlerde** Türkçe kullanmak zorundadırlar⁸¹.

2. Yabancı Şirketler

805 SK. Md. 2'ye göre “*Ecnebi şirket ve müesseseler için bu mecburiyet Türk müessesatı ile ve Türkiye tebaasından olan efrat ile muhabere, muamele ve temaslarına ve devair ve memurini Devletten birine ibraz mecburiyetinde bulundukları evrak ve defterlerine hasredilmiştir.*” Aktarılan düzenleme gereği olarak, bir yabancı (ecnebi) şirket, bir Türk müessesesi ile “*muhabere, muamele ve temas*” ta bulunursa, yani yazışır (muhabere), işlem yaparsa (muamele), iletişimde (temasta) bulunursa Türkçeyi kullanmak zorundadır. Bu yüküm “*Türkiye tebaasından olan efrat*” (fertler) ile olan ilişkilerde de geçerlidir. *Nihayet, “memurini Devletten birine ibraz mecburiyetinde bulundukları evrak ve defterleri”* de aynı yüküm kapsamındadır. Yani, yabancı bir şirket devlet dairelerinden birine (memuruna) bir evrak, bir defter sunacaksa, onların da Türkçe yazılmış/tutulmuş olması gerekmektedir⁸².

Kanunun 3. maddesinde “*İkinci maddede mezkûr şirket ve müesseseler muamelatında Türkçeden başka bir lisanı dahi ilaveten kullanabilirlerse de asıl olan Türkçe olup mesul imzaların Türkçe metin zirine vaz'ı mecburidir. Bu memnuiyete rağmen imza diğer lisanla yazılmış kısım veya nüshanın altına mevzu olsa dahi Türkçesi muteberdir.*” hükmü mevcuttur. Aktarılan hüküm yabancı şirketlerin muamelelerinde Türkçe kullanmakla yükümlü oldukları ancak, ayrıca bir başka dilin de kullanılması durumunda Türkçe olanın geçerli olacağı şeklinde anlaşılabacaktır. Nitekim, 4. Maddede “*Bu kanunun mevkii meriyete vaz'ından sonra birinci ve ikinci maddeler ahkamına muhalif olarak tanzim kılınmış olan evrak ve vesaik şirket ve müesseseler lehine nazarı itibara alınmaz.*” hükmü ile bu husus teyit edilmiştir⁸³.

Yukarıda aktarılan hükümlerden anlaşılabacağı üzere, 805 SK. her ne kadar “İktisadi Müessese” başlığını taşımakta ise de, hükümleri dikkate alındığında, sadece tüzel kişileri değil bünyesinde istihdam edilmekte olan gerçek kişileri de kapsamaktadır. Bu husus normda “*Türk tebaasından efrat ile muhabere*” şeklinde ifade edilmiştir. Aktarılan düzenlemeler gereği olarak, çalışanlar bir başka dili ancak, görevleri dışında ve özel

⁸¹ DİNÇ'e göre, “*Türk tâbiyetindeki iki şirketin yabancı bir ülkede yapacakları sözleşmenin ifa yeri Türkiye olsa bile, sözleşme özgürlüğü kapsamında, bu sözleşmenin Türkçe olması zorunlu değildir*” (Türkçe, 131).

⁸² DİNÇ, (Türkçe), s. 134; AHIŞKAN, (İktisadi), s. 351.

⁸³ Bkz. AHIŞKAN, (İktisadi), s. 350. Ancak yukarıda lafzı aktarılan düzenlemenin açık hükmüne karşın, farklı yönde kararlar mevcuttur. Bkz. İstanbul BAM 43. HD. E: 2020/201, K: 2021/249, 4.3.2021; Yarg., 15. HD. E: 2020/1714 K: 2020/2652, 2.10.2020.

yaşamlarına kullanabilirler⁸⁴. Söz konusu nedenle, Türkiye sınırları içinde tüm şirket ve resmi makamlar, onların çalışanları görevleri/işleri ile ilgili her türlü işlemlerinde kural olarak resmi dil olan Türkçe'yi kullanmak zorundadırlar⁸⁵.

Ancak değinmek gerekir ki, 805 SK. gerektiği şekilde uygulanmamakta hatta, özellikle resmi makamlar tarafından dahi bu Kanun sıklıkla ihlal edilmektedir. 805 SK. 'a göre, “*Bu Kanun hükümlerine aykırı hareket eden kişi, yüz günden az olmamak üzere adli para cezasıyla cezalandırılır.*” (Md. 7)⁸⁶. Sözleşmelerin geçerliliği konusunda ise farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Türkçe akdedilmeyen sözleşmelerin,

- Batıl olduğu⁸⁷,

- Sadece yabancı dilde yazılan hükümlerin yazılmamış sayılmasının gerekeceği,

-Sözleşmenin geçerli olduğu ancak, yabancı dil kullanan taraf aleyhine yorum yapılacağı (ispat zorluğu doğuracağı)⁸⁸,

⁸⁴ “Yurttaşların özel yaşantılarında, işyerlerinde Türkçeden başka bir dil kullanmalarında herhangi bir engel yoktur.” Bkz. Anayasa Mahkemesi, E:1995/1, K:1996/1;19.3.1996. RG: 23.10.1997, 23149. **Duman, İlker Hasan:** Azınlık Hakları ve Lozan Antlaşması, TBB Dergisi, S. 57, 2005, ss. 307-321, s. 311.

⁸⁵ Tahkim esasına dayanan ve yabancılık unsuru bulunan sözleşmelerin 805 SK. değil, 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu kapsamında değerlendirilip geçerliliğini koruduğu yolunda kararlar bulunmaktadır. Bölge Adliye Mahkemesi 12. HD., E:2020/19, K:2020/184, 13.2.2020: “yabancı şirket ve müesseselerin Türk uyruklu şirket ile arasında sadece İngilizce dilinde tanzim edilmiş olan sözleşmedeki tahkim itirazına dayanılmasında engel olma...”z. Bkz. **Telligözoğlu**, (Sözleşmeler).

⁸⁶ **Bozoğlu**, (Sözleşmeler). TCK. Md. 52 “(1) Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir. (2) En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir.” Örneğin yüz (gün) ile elli (Türk Lirası) çarpıldığında adli para cezasının miktarı beş bin Türk Lirası olarak bulunmaktadır.

⁸⁷ Yarg., 11. HD. E: 2017/5003, K:2019/842, 5.2.2019: “...Somut olayda taraflar arasındaki tahkim şartını içeren acentalık sözleşmesi yabancı dilde düzenlenmiş olmakla yukarıda sözü edilen yasa gereğince geçersizdir. İlk derece mahkemesince davalının tahkim ilk itirazının reddedilmesi gerekir iken, yazılı gerekçe ile görevsizlik kararı verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.”

Yarg. 11. HD., E: 2012/3122, K:2012/4073, 16.3.2012: “...davanın her iki yanının da Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde olan şirketler olup aralarındaki sözleşmelerin ifa yerinin Türkiye olduğu gözetildiğinde, 805 sayılı Kanunun 1. Maddesi uyarınca düzenlenen sözleşme metninin Türkçe olması zorunlu iken İngilizce olarak düzenlenen sözleşmeye dayanılarak tahkim itirazında bulunan davalının itirazını kabul eden ilk derece mahkemesi kararı bozulmuştur.” şeklinde karar verilmiştir.

⁸⁸ Yarg., 11. HD. E: 2009/2051 K: 2009/5292, 4.5.2009: “...işlem esnasında davalı bankanın davacıya İngilizce olarak düzenlenmiş “vadeli/spot alım satım işlemleri sözleşmesi” imzalatıldığı, ... değerlendirildiğinde davalı bankanın dosyaya ibraz ettiği ve davacının imzasını taşıyan belgeye dayanması...” mümkün değildir.

şeklinde görüşler ileri sürülmektedir⁸⁹⁹⁰.

Örnek Kararlar

805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun'un uygulanması ile ilgili (birbirinden farklı) bazı mahkeme kararları aşağıda özetlenmiştir.

1. Yabancı dilde yazılan feribot alım sözleşmesi geçersizdir.

Davacı "... Çeşme Venedik hattında çalıştırmak üzere **feribot satın almak** istediğini, ... geminin zamanda teslim edilmemesi nedeniyle ve sözleşme içeriğinin hileli yollarla irade fesadı yaratması ... butlan nedeniyle feshine, 116.000 Euro'nun 02.06.2004 tarihinden itibaren faizi ile davalılardan tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. ... **Mahkemece...** taraflar arasında **yabancı dilde düzenlenen sözleşmenin geçerli olduğu sonucuna varılarak** satıcı lehine olan sözleşme hükümlerinden hareketle asıl davanın reddine karar verilmiştir. **Oysa, 805** Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkındaki Kanun'un 1.ve 4 maddesi **hükmü açık olup**, anılan yasal hükümler çerçevesinde taraf şirketler arasında **yabancı dilde yazılmış sözleşme hükümlerine değer verilemeyeceğinin kabulü gerekir**. Bu bağlamda mahkemece, asıl davadaki uyuşmazlığın BK. hükümleri çerçevesinde ele alınması ve tarafların hukuki durumunun bu çerçevede tayin ve takdir edilmesi gerekirken davaya dayanak sözleşme hükümlerine 805 sayılı yasa hükümlerine rağmen değer verilerek asıl davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın asıl davada davacılar tarafından şirket yararına bozulması gerekmiştir"⁹¹.

⁸⁹ **Bahtiyar**, (İktisadi), s. 1731 vd.; **Bozoğlu**, (Sözleşmeler). DİNÇ bu hususta butlan (geçersizlik) görüşü, yabancı dil kullanan taraf aleyhine yorum görüşü, ispat hükmü olduğu görüşü, yabancı dilde yazılan hükümlerin yazılmamış sayılması (sözleşmenin içeriğine dâhil edilmemesi) gerektiği görüşü, ispat hükmü olduğu görüşü, yabancı dilde yazılan hükümlerin yazılmamış sayılması (sözleşmenin içeriğine dâhil edilmemesi) gerektiği görüşü konusunda değerlendirmeler yapmaktadır. Türkçe, 139 vd.

⁹⁰ Mevzuatımızda ticari yaşamda Türkçe'nin yeri hakkında başkaca düzenlemeler bulunmaktadır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Md. 65/1 gereği olarak ticari defterler ve gerekli diğer kayıtlar Türkçe tutulur. Yıllon finansal tabloları da Türkçe ve Türk Lirası ile düzenlenir (TTK m. 70). Ayrıca, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, "Türkçe Tutma ve Türk Parası Kullanma Zorunluluğu" başlıklı Md. 215/1 "*Bu Kanuna göre tutulacak defter ve kayıtların Türkçe tutulması zorunludur. Ancak, Türkçe kayıtlar bulunmak kaydıyla defterlerde başka dilden kayıt da yapılabilir.*" hükmünü taşımaktadır. Patent başvuruları için bkz. SMK Md. 90/2, Md. 95/2.

⁹¹ Yarg.,11. HD., E. 2014/15066 K. 2015/11597 T. 5.11.2015. Önceki tarihli bir kararda aynı Daire yerel mahkemenin "... 805 sayılı Yasa'nın kamu iktisadi teşebbüsleri açısından uygulanabilir bir yasa olduğu, ... gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir." şeklindeki kararını onamıştır. Yarg. 11. HD., E. 2007/5129 K. 2007/9050 T. 14.6.2007. Ancak, bu karar münferit bir nitelik taşımaktadır. Aktarılan bu ve diğer kararlarda 805 SK.'un uygulama alanı (düzenlemenin lafzına ve amacına uygun olarak)

2. Yabancı dilde yazılan otelcilik opsiyon sözleşmesindeki cezai şart geçersizdir.

“Davacı vekili dava dilekçesinde özetle; müvekkili... şirketi, otel yönetim ve işletme faaliyetleri ile iştigal eden ve halihazırda Ortaköy ve Nişantaşı'ndaki...Hotel isimli **otellerin işletmecisi** konumundaki...A.Ş. %53,06 oranında pay sahibi olduğunu, ... Opsiyon ve Tadil Sözleşmesinin davalılar tarafından ihlal edilmiş ve **Opsiyon Sözleşmesi** uyarınca müvekkili şirket her bir davalının müştereken ve müteselsilen ödemekle yükümlü olduğu ...söz konusu cezai şartın ödenmesinden davalı tarafın sorumlu olduğunu, müvekkili şirketin fazlaya dair talep ve hakları saklı kalmakla, 1.000.000 ABD Doları tutarındaki alacağının, ... davalılardan müteselsilen tahsiline, ... karar verilmesini talep ve dava etmiştir. ... 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkındaki Kanun'un 1 ve 2. maddesi uyarınca, Türk ticari müessese ve şirketlerin Türkiye dahilinde yapacakları her türlü işlemi Türkçe yapmak zorunda oldukları, aynı yasanın 4. maddesi uyarınca 1. maddede belirtilen şirket ve müesseselerin işlemlerini Türkçe düzenlemedikleri takdirde söz konusu sözleşme ve belgelere dayanamayacaklarının düzenlendiği, 805 sayılı yasanın 1, 2 ve 4. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde davacının dosyaya ibraz ettiği ve davalıların imzasını taşıyan belgeye dayanmasının mümkün olmadığı, **yabancı dilde yazılmış sözleşmedeki ceza şartının** bu şekilde **geçersiz olduğu** anlaşılmış ve ... davanın reddine, ...” karar verilmiştir⁹².

3. Tek satıcılık sözleşmesindeki İngilizce yazılan tahkim şartının geçerliliği incelenmelidir.

“Davacı vekili, müvekkili şirketin **Polimod 10 Oral Vials isimli ürünün** dünya üzerindeki sahibi olduğunu, müvekkili ile davalı şirket arasında müvekkile ait ürünün Türkiye' de pazarlanması ve dağıtılmasına ilişkin 23.03.2009 tarihli lisans ve **distribütörlük sözleşmesi** imzalandığını, ... 2009 yılının sonundan itibaren davalı ile irtibatın koptuğunu, ... ekonomik olarak zor durumda olduğunu tespit ettiklerini, ... bu nedenle ... tek satıcılık yetkisinin geri alındığının tespitine, ... veya müvekkiline devir hakkı tanınmasına karar verilmesini talep ve dava etmiştir. ... Mahkemece, ... davacının açtığı davanın usulden reddine, karar verilmiştir. Ancak; 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkındaki Kanun'un 2. maddesinde sözleşmelerin Türkçe düzenlenmesi öngörülmüştür. Davacı tarafından dava dilekçesine eklenen **tahkim şartını içeren sözleşmenin ise İngilizce düzenlendiği**

kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT.'ler) ile sınırlı tutulmamıştır.

⁹² İstanbul 14. Asliye Tic. Mahkemesi, E. 2017/670, K. 2018/1069, T. 5.11.2018.

anlaşılmaktadır. Bu itibarla mahkemece tahkim şartının geçerli olup olmadığı değerlendirilip tahkim itirazının buna göre karara bağlanması gerekirken bu husus nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir”⁹³.

4. İngilizce düzenlenmiş ve ifasına başlanmış olan danışmanlık sözleşmesi geleceğe yönelik olarak geçersizdir

“Dava, taraflar arasında imzalanan 15.07.2008 tarihli **danışmanlık ve hukuki hizmet sözleşmesine** dayalı alacak istemine ilişkindir. Mahkemece, Türk Tabiyetinde olan taraflar arasındaki sözleşmenin **İngilizce düzenlendiği**, 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkındaki Kanun'un 1 ve 4. maddeleri uyarınca emredici yasa hükmüne aykırı olduğu, ... gerekçeleriyle davanın reddine karar verilmiş, verilen bu karar Dairemizce onanmıştır.” Ancak, “... taraflar arasında sözleşme çerçevesinde sunulan bir takım hizmetler karşılığı ödemenin de yapılmış olmasına nazaran, salt sözleşmenin İngilizce düzenlenmesinin, davacının sözleşme karşılığı davalıya vermiş olduğu hizmet bedellerini istemeye engel teşkil etmeyeceğinin kabulü gerekir. Bu durumda, mahkemece davacının sözleşme çerçevesinde fesih tarihine kadar davalıya vermiş olduğu danışmanlık ve hukuki hizmetlerin **ne kadarının ifa edildiği**, ifa edilen tüm hizmetin rayiç bedelinin ne olduğu hususlarının araştırılarak hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekir. Bu nedenle, davacı vekilinin karar düzeltme itirazının kabulü ile Dairemizin 05.05.2015 gün 2014/9841 Esas, 2015/6367 Karar sayılı onama ilamı kaldırılarak mahkeme kararının açıklanan gerekçelerle davacı yararına bozulmasına karar vermek gerekmiştir”⁹⁴.

E. YABANCI DİL EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ İLE TÜRK VATANDAŞLARININ FARKLI DİL VE LEHÇELERİNİN ÖĞRENİLMESİ HAKKINDA KANUN

14/10/1983 Tarih ve 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun⁹⁵ “... *eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller, yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okullar ile Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğreniminin tâbi olacağı esasları düzenlemek...*” amacıyla çıkarılmıştır (Md. 1). Kanunda “*resmi ve özel her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak yabancı dillerin ve yabancı dille eğitim ve öğretim yapan*

⁹³ Yarg. 11. HD., E. 2012/4088 K. 2013/3972 T. 04.03.2013.

⁹⁴ Yarg. 11. HD., E. 2015/11036 K. 2016/9260 T. 1.12.2016. Aynı yolda bkz. Yarg., 11. HD., E. 2014/9841 K. 2015/6367 T. 5.5.2015.

⁹⁵ Bu Kanunun adı “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu” iken, 3/8/2002 tarihli ve 4771 SK.’la değiştirilmiştir.

okulların tabi olacağı esaslar” belirlenmiştir (Md. 2). Belirlenen esaslar gereği olarak “Eğitim ve öğretim kurumlarında, Türk vatandaşlarına **Türkçeden başka hiçbir dil, ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.**” Söz konusu ana kurala bazı istisnalar getirilmiştir. Biri Milletlerarası andlaşma hükümleridir. Diğeri, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar ve özel okullar açılması hususudur⁹⁶. 2923 Sayılı Kanunun içeriği aşağıda, eğitimde Türk dilinin esas alınması ve başkaca dillerin kullanılması bakımından ayrıca ele alınmıştır.

F. RESMÎ YAZIŞMALARDA UYGULANACAK USUL VE ESASLAR HAKKINDA YÖNETMELİK

Cumhurbaşkanlığı’nın tasarrufuyla, “Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” yayınlanmıştır⁹⁷. Yönetmelikte resmi yazışma kuralları belirlenmekte, ayrıca Türkçe’nin kullanımı hususunda -yukarıda açıklanan- meri mevzuatın gerektirdiği bazı bağlayıcı kurallar getirilmektedir. Konu ile ilgili 16. Madde şu şekildedir:

Md. 16: “...(8) **Belge**, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Yazım Kılavuzu ve Türkçe Sözlük*’ün güncel yayımı esas alınarak dil bilgisi kurallarına göre anlamlı ve özlü olarak **yazılır**. Belge içinde zorunlu olmadıkça yabancı kelimeye yer verilmez, verildiği durumda ise parantez içinde anlamı belirtilir. Ancak muhatabı yabancı ülke veya uluslararası kuruluş olan resmî yazışmalarda yabancı dil kullanılabilir. Bu durumda belge varsa uluslararası yazışma usullerine göre hazırlanabilir. Ayrıca **yabancı dille yazılan belgenin Türkçe tercümesi oluşturulur** ve yabancı dille hazırlanan belge ile ilişkilendirilerek saklanır.”

Resmi yazışmaları konu edinen bu Yönetmelik kapsamına bütün kamu kurum ve kuruluşlarını almaktadır (Md. 2/2). Merkezi idare kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler (Devlet/vakıf) düzenlemenin kapsamına girmektedir. Yönetmelik gereği olarak, kurumlarda düzenlenecek tüm belgeler resmi dilde⁹⁸ yani, Türkçe kaleme alınacaktır. Metinlerde TDK. Kılavuzu ve Sözlüğü esas alınır. Gerekmedikçe yabancı

⁹⁶ Bkz. **Keskin, Züleyha**: Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi, İstanbul, 2015, s. 153, dn. 482.

⁹⁷ Cumhurbaşkanlığı Kararının Tarihi : 9/6/2020 Sayısı : 2646. RG: 10/6/2020, 31151.

⁹⁸ **Akbulut, Olgun**: Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ekim 102, 2012, ss. 116 – 148, s. 116. “**Resmî dil** hukuken tanınan ve devlet erklerinin (yasama, yürütme ve yargı) işleyişinde kullanılan dil demektir. Yasama organındaki komisyonlarda, komitelerde ve genel kuruldaki tartışma dili; alt derecedeki mahkemelerden temyiz organlarına kadar yargılamanın yapıldığı dil; devlet başkanının sarayından, başbakanlığa, bakanlıklara ve en alt kademedeki idari organlara kadar **tüm devlet teşkilatının** yazışmalarında **kullandığı** ve öncelikli olarak hizmet verdiği dil bize o ülkenin resmi dilini gösterir.”

kelimeler kullanılmaz. Yabancı kelimeye ancak, zorunluluk var ise ve parantez içinde olmak kaydıyla yer verilir. Tüm metnin yabancı dilde olması sadece muhatabı yabancı ülke veya uluslararası kuruluşlar için mümkün kılınmıştır. Kaldı ki, bu durumda dahi belgenin Türkçe tercümesinin yapılması zorunlu tutulmuştur.

Yönetmelik, 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun'u tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Nitekim, “*Belge içinde zorunlu olmadıkça yabancı kelimeye yer verilmez*” kuralı hakkında 805 SK. kapsamında verilmiş kararlar mevcuttur. Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre, Türkçe olarak düzenlenen bir sözleşmeye tarafların yabancı dildeki terim ve tabirleri özel şart olarak yazmalarının mümkündür. Ancak, bunun için işin niteliği ve özelliğinin yabancı terim ve tabirlerin aynen kullanılmasını zorunlu kılması gerekir⁹⁹. Bir teminat mektubunda yer alan, **mektubun** yükleme tarihinden itibaren bir ay sonrasına kadar geçerli olacağı *şartı İngilizce yazılı olduğu için geçersiz sayılmıştır*¹⁰⁰.

Keza, Anayasa Md. 3'de mevcut resmi dilin Türkçe olduğu hususundaki kural açıklanırken (aktarılan Yönetmeliğe paralel olarak), SOYSAL tarafından şu tespit yapılmaktadır: “*Devlet dilinin Türkçe olması demek, Türkiye Cumhuriyeti içindeki bütün resmi işlemlerin Türkçe görülmesi, bütün resmi belgelerin Türkçe tutulması ve bütün resmi yazışmaların Türkçe yapılması demektir. ... Resmi eğitim kurumlarında ve devlet üniversitelerinde, öğretim dili bazen yabancı bir dil olsa bile, işlemlerin yabancı dilde yapılması, duyuruların o dilde yazılması, belgelerin o dilde tutulması, Anayasadaki bu ilke ile bağdaşmaz. Öğretim söz gelişi İngilizce yapılsa da, işlemlerin, duyuruların, belgelerin Türkçe olması gerekir*”¹⁰¹.

⁹⁹ Y. 11. HD, 30.11.1979, E. 1979/3309, K. 1979/5469 (BATİDER, 3/1980, 865-866); Y. 11. HD, 07.04.1980, E. 1912, K. 1864 sayılı kararları. Bir yat için imzalanan yangın poliçesi sonrası yanan yat için doğan zarar nedeniyle açılan davada, “**speedboat**” klotunun Türkçe olmaması nedeniyle, zararın karşılanması talebi reddedilmiştir. Bkz. **Dinç**, (Türkçe), s. 179. Yazara göre, bu yaklaşım isabetlidir. “*Böyle bir durumda, mahkemece, işin niteliği ve özelliğinin bu tür yabancı terim ve tabirlerin aynen kullanılmasını zorunlu kılması gereğinin yönteminde araştırılması gereklidir. İşin niteliği ve özelliği yabancı terim ve tabirlerin aynen kullanılmasını zorunlu kılmadığı halde, örneğin Türkçe düzenlenmesi gereken sigorta poliçesinde yabancı dilde klotlar yer almış ise bunların sigorta şirketi lehine nazarı itibara alınmaması gereklidir. Ancak her hâl ve kârda, söz konusu yabancı klotları sigorta poliçesine ekleyen sigorta şirketinin uyumsuzluk durumunda bunların geçersizliğini ileri sürmesi iyi niyet kurallarına aykırı olup hakkın kötüye kullanılması sayılır.*”

¹⁰⁰ Bu durumda mektup vadesiz teminat mektubu olarak kabul edilmek gerekir: 11. HD., 30.11.1979, 3303/5469, YKD 3/1980, 388 vd.

¹⁰¹ **Soysal, Mümtaz**: 100 Soruda Anayasanın Anlamı, İstanbul, 1987, s. 189. Dönmezer'e göre, vatandaşlarımızın bir kısmının ayrı ırk, din, dilden oluşan toplumlar olduğunu müdafaa etmek, “Devletin ülkesi ile bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi”ne yani, Anayasa'da belirlenen Devlet şekline aykırılık teşkil eder (**Dönmezer, Sulhi**: Devletin Ülkesi ve Milleti ile Bütünlüğü ve Bölünmezliği İlkesi, İÜHF Dergisi, 50. Yıl Armağanı, Cumhuriyet Döneminde Hukuk, İstanbul, 1973, s. 12 vd.). Yazar aktarılan tespiti ile dil

Örnek Yargı Kararları

1. Ülkede tüm işlemlerin Türkçe yapılması, belgelerin Türkçe yazılması gerekir.

“Ülkemizde yasaklanmış bir dil bulunmamaktadır. Yurttaşların özel yaşantılarında, işyerlerinde Türkçeden başka bir dil kullanmalarında herhangi bir engel yoktur. 4. maddesi ile değiştirilmezlik koruması altında bulunan Anayasanın 3. maddesi hükmüne göre de, devletin dili Türkçe olduğundan **resmi işlemlerin Türkçe yapılması**, bunlarla ilgili **belgelerin Türkçe yazılması gerekir.** ... (s. 18).

Anayasa'nın 26. maddesinin üçüncü fıkrasında "*Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz*" denilmektedir. Türkiye'de özellikle yasaklanan bir dil olmadığı gibi, özel yaşamda da birçok dil kullanılmaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinin son fıkrasında, Türkçe'den başka hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulup öğretilmeyeceği, uluslararası andlaşmalar saklı tutularak kurala bağlanmıştır” (s. 54)¹⁰².

2. Çok dilli belediyecilik yapan belediye meclisinin, ilgili mevzuat gereği olarak, feshi ve belediye başkanının da sıfatının düşürülmesine karar verilmiştir.

“... T.C. ANAYASAsının Genel Esaslar “başlıklı 3. maddesinde” **Türkiye Devleti** ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. **Dili Türkçedir...**” IV. Değiştirilemeyecek Hükümler başlıklı 4. maddesinde ise, “... ve 3. maddesi hükümleri **değiştirilemez** ve değiştirilmesi teklif edilemez, Genel Esaslar-XI “.. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü başlıklı 11. maddesinde de “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarının, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.” Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlıklı 42. maddesinde “... Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez....” denilmiştir. ... Öte yandan, 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabulü Ve Tatbiki Hakkında Kanunun 2. maddesinde, Bu kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulmasının mecburi olduğu hükme bağlanmıştır. Nitekim, Anayasa Mahkemesinin 19.03.1996 gün ve E:1995/1, K1996/1 sayılı (Siyasi Parti Kapatma) kararında da Anayasa hükümleri gereğince, resmi

birliğinin önemine vurgu yapmaktadır.

¹⁰² Anayasa Mahkemesi, E:1995/1, K:1996/1,;19.3.1996. RG: 23.10.1997, 23149.

işlemlerin ve yazışmaların Türk dilinde yapılması, resmî belgelerin bu dilde düzenlenmesi, öğretimin ve ulusal kültürün yalnızca Türkçe'ye dayanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Dosyanın incelenmesinden, Diyarbakır Sur¹⁰³ Belediye Meclisinin 6.10.2006 gün ve 61 sayılı kararında, farklı dil, din ve kültürlere sahip vatandaşlardan bahisle, belde halkına yönelik genel analiz anketleri yapıldığı, belde halkının % 24'ünün Türkçe, % 72'sinin Kürtçe, % 4'ünün Arapça, % 3'ünde Süryanice ve Ermenice konuştuğunun tesbit edildiği, Belediye tarafından yapılan tüm faaliyetlerin farklı etnik yapıya sahip halka daha iyi ulaşması açısından, elde edilen bilimsel verilere dayanarak yapılacak olan çalışmaların da bu hususun göz önünde bulundurularak şekillenmesi gerektiği....Belediye hizmetlerini halka daha sağlıklı ulaştırmak, eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinin daha anlaşılır kılınması amacıyla yapılan ve yapılacak olan çalışmaların katılımcı bir belediyecilik anlayışı ile “Çok Dilli Belediyecilik” mantığı ile gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğu ve bu amaçla bundan sonraki çalışmaların çok dille yürütülmesinin” bir izinli, 7 ret ve Belediye Başkanı dahil 17 üyenin kabul oyuyla karara bağlandığı anlaşılmıştır. ... **ülkemizde eğitim ve öğretim dili Türkçe olduğuna göre ve okuma yazma bilen Türk vatandaşları Türkçe okuyup yazabildiklerine göre Türkçe dışındaki dillerde belediye hizmeti sunulmasının hiçbir makul gerekçesi olamaz.** ... Açıklanan nedenlerle istemin kabulü ile 5393 sayılı Yasanın 30 ve 44. maddeleri uyarınca **Diyarbakır Sur Belediye Meclisinin feshi ve Diyarbakır Sur Belediye Başkanının Belediye Başkanlığından düşürülmesine, 22.05.2007 gününde oybirliği ile karar verildi**¹⁰⁴.

IV. İLGİLİ MEVZUAT IŞIĞINDA TÜRKÇE'NİN KULLANIMI HAKKINDA ÇIKARIMLAR

Aktarılan düzenlemelerden (ve aşağıda açıklanacak diğer bazı hükümlerden) altı sonuç çıkmaktadır.

1. Temel eğitim dili Türkçe'dir.
2. Milletlerarası andlaşma hükümleri varsa yabancı dilde eğitim yapılabilir.

¹⁰³ Sur ilçesi, 2 Aralık 2015 - 10 Mart 2016 tarihleri arasında özyönetim talepleri sonucu PKK'nın kalkışması ile hatırlanmaktadır. https://tr.wikipedia.org/wiki/2015-2016_Diyarbakır_Sur_Belediye_Meclesi_kararlar%C4%B1 “Bölücü örgüt PKK'nın FETÖ'nün lojistik desteğiyle hendek teröründe 793 asker-polis, 378 sivil şehit olurken, 4 binden fazla güvenlik görevlisi ve 2 binin üzerinde vatandaş yaralandı.” (<https://www.yenisafak.com/gundem/793-sehitten-utanin-3356278>) Erişim Tarihi: 20.5.2023.

¹⁰⁴ Dan., 8.D., E: 2007/1315, K: 2007/3101, 22.05.2007, (www.legalbank.net) Erişim Tarihi: 20.5.2023. Karar hak bir değerlendirme için bkz. **Keskin**, (Kamu), s. 151, 152.

3. Lozan andlaşması kapsamında azınlıklar kendi dillerinde eğitim yapabilir.
4. MEB ve YÖK yönetim ve denetiminde yabancı dilde eğitim yapılabilir.
5. Yabancı dillerin eğitim-öğretimi yapılabilir.
6. Farklı dil ve lehçeler için özel kurslar ve özel okullar açılabilir.

A. TEMEL EĞİTİM DİLİ TÜRKÇE'DİR

“Eğitim ve öğretim kurumlarında, Türk vatandaşlarına Türkçeden başka hiçbir dil, ana dilleri olarak okutulamaz” (2923 SK. Md. 2/I-a). Bu kural Anayasamızda, “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında **okutulacak yabancı diller** ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan **okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.**” şeklinde ifade edilmiştir (Md. 43/son).

“2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun” ve aktarılan Anayasa hükmü, açıklıkla ülke sınırları içinde eğitim dilinin Türkçe olduğunu ifade etmektedir. Anayasa Md. 43/son’da mevcut “**okutulacak yabancı diller**” ve “**yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okullar**” ifadeleri, her türlü eğitim ve öğretimin, arzu edilen herhangi bir okulda, Türkçe dışında herhangi bir dilde yapılabileceği anlamına gelmemektedir. “Okutulacak olan yabancı dil” ifadesinin Türkçe karşılığı, öğrenilmesi amaç edinilen dildir (örneğin, Hititoloji, Sümeroloji, Almanca, Fransızca, İtalyanca...), eğitimin dili değildir. Eğitimin dilinin Türkçe olacağı zaten ilk cümlede açıklanmıştır.

Aktarılan Anayasa kuralı gereği, eğitimin dilinin bir yabancı dil olması için, uluslararası bir andlaşma hükmünün bulunması gerekir. Ancak, ülkemizde uluslararası andlaşma olmadan da yabancı dilde eğitim yapılmaktadır. Bu konuda Orta Doğu Teknik Üniversitesi örnek olarak verilebilir. Orta - Doğu Üniversitesi kuruluş kanun lâyihası esbabı mucibesî şu şekildedir: “Orta - Doğu Teknik Üniversitesinin hedefleri aşağıdaki esaslarda toplanabilir : a) Yüksek sayıda Türk gencinin umumiyetle **İngilizce ile teknik ve meslekî 'öğretimi** sağlamak, ... **bir Türk müessesesi** olarak kurulmakla beraber **Milletlerarası bir karakter taşıyacak olan Orta - Doğu Teknik Üniversitesi Üniversiteler Kanununa göre teşekkül etmiş olan mevcut üniversitelerimizin eğitim idaresi metot ve yollarından tamamiyle farklı ve daha ziyade Amerikan Devlet Üniversiteleri tipinde bir idare ve işleyiş sistemini haiz bir bünyeye sahibolacaktır**”¹⁰⁵. Daha sonra birçok

¹⁰⁵ 26.5.1959 Tarihli Muvakkat Encümen mazbatasında ise “Orta - Doğu Teknik Üniversitesinin hedefleri

üniversitenin kuruluş kanununda (yukarıda açıklanan mevzuata aykırı olarak) yabancı dilde eğitim verilmesi kabul edilmiş ve bu uygulama vukuat-ı adiyeye halinde gelerek hukuki yönden pek sorgulanmamıştır¹⁰⁶.

Anayasa'nın açık hükmüne karşın, yasamanın ısrarla bazı üniversitelerin eğitim dilini Türkçe dışında (özellikle İngilizce) kabul etmesi sonrası, Türk dilinde eğitim-öğretim ve yayın dışlanmaya başlanmıştır¹⁰⁷. Örneğin, Üniversitelerde Ders Aracı Olarak Kullanılan Kitaplar, Teksirler ve Yardımcı Ders Kitapları Dışındaki Yayınlarla İlgili Yönetmelik'te mevcut "Üniversite Bülteninde Basılabilecek Yazılar" başlıklı Md. 7/II'ye göre: "**Bültenin dili İngilizce'dir, fakat Almanca ve Fransızca yazılar da yayınlanabilir...**"¹⁰⁸. Yayın Teşviklerinde ve Akademik Terfilerde yabancı dilde yayın Türk dilinde yayınlara göre daha fazla puan sağlamaktadır¹⁰⁹.

Örnek Karar

Türkçe dışında, anadilde eğitim ve öğretim öngörmek Parti Kapatma nedenidir.

"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, ... **Demokratik Toplum Partisi (DTP)'nin** davalı Parti'nin terör örgütü tarafından kurdurulduğu ve yönetildiğine dair bilgiler, gerçekleşen eylemler ve kesinleşmiş mahkeme kararları ile Yerel Cumhuriyet Başsavcılıklarında devam eden hazırlık soruşturmalarına ve mahkemelerde açılmış bulunan kamu davalarına konu olan ve ayrıca parti üyeleri tarafından gerçekleştirilen

aşağıdaki esaslarda toplanabilir : a) Yüksek sayıda Türk öğrencilerinin umumiyetle İngilizce ile teknik ve meslekî öğretimini sağlamak, ... Üniversitede öğretim umumiyetle İngilizce diliyle yapılacaktır. Lâyhada ileride ilim dili hüviyetini haiz diğer dillerle de öğretim yapılabilmesi imkânı muhafaza edilmiştir." açıklaması mevcuttur. Bkz.

(<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009073ss0268.pdf>) Erişim Tarihi: 17.5.2023. ODTÜ, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kuruluş ve hazırlıkları hakkında 23/1/1957 Tarih ve 6887 Sayılı Kanun ve 27 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe giren 7307 sayılı "Kuruluş Kanunu" gereği olarak faaliyette bulunmaktadır.

¹⁰⁶ Atatürk döneminde Hitler rejiminden kaçarak Türkiye'ye sığınan birçok önemli bilim adamı mevcuttur. Bu bilim insanları ile yapılan sözleşmelere "*Profesör üçüncü yılından sonra derslerini Türkçe olarak vermek için elinden geleni yapmakla yükümlüdür.*" kaydı konulmuştur. Bkz. HIRSCH, Anılarım, 215, 216. Bu öğretim üyeleri sadece derslerini Türkçe vermemiş, ayrıca bazı yayınlarını da Türkçe yapmışlardır. Örneğin, bkz. HIRŞ E, Hukuk Bir Bilim Kolu Mudur? Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1/1944, 19-61. Yazar, isminin Almanca "Hirsch" olarak yazılması gerektiği halde, aktarılan makalede Türkçeleştirerek "Hirş" olarak yazmıştır. Ayrıca bkz. **Şimşek**, (Eğitim), s. 109.

¹⁰⁷ **Çelebi**, (Anadil), s. 287.

¹⁰⁸ RG: 22.10.1984, 18553. Bkz. **Çelebi**, (Anadil), s. 293.

¹⁰⁹ **Çelebi**, (Anadil), s. 293. Halbuki, ULAKBİM'in hazırlamış olduğu Üniversiteler yayın sıralamasında (71 üniversite içinde) hiçbir fakültesinde yabancı dilde öğretim yapılmayan İTÜ 7., Gaziantep Üniversitesi 10., Erciyes Üniversitesi 12. Sırada yer almıştır. Fransızca eğitim yapan Galatasaray Üniversitesi ise 59. sıradadır (Veriler 2001 yılına aittir).

eylemler ve sarfedilen beyanlar ile Parti tüzük ve programındaki kimi anlatımlar dikkate alınmak suretiyle Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesini istemiştir”¹¹⁰.

İddianamede yapılan tespitlerde ifade edildiği üzere; Parti Programına göre, **“Kürtçe eğitim ve öğretim dili olarak kullanılacaktır. ... 'Tek ırk, tek dil, tek din, tek kültür, cinsiyetçi roller mantığının yerine toplumdaki etnik, kültürel ve inançsal farklılıklar kapsanacak şekilde, 'Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı' üst kimliği anayasal olarak tanımlanacaktır.' ... 'Anadil ile eğitim önündeki tüm yasaklar kaldırılacaktır. ... İhtiyaç duyulan bölge, şehir ve mahallelerde Kürtçe anadili ile eğitimin koşulları sağlanacaktır.' ... Başta Kürtçe olmak üzere Türkiye'de kullanılan tüm anadillerde üniversitelerde kürsüler açılacaktır.' şeklinde ve benzeri nitelikte, aynı hususları ifade eden düzenlemelerin gerek ayrı ayrı gerek bütün halinde değerlendirilmeleri sonucunda; Ülkede (uluslararası antlaşmalarda belirlenenlerin dışında) azınlıklar bulunduğu, varsayılan azınlıkların Anayasa'da yer alması gerektiği, hatta 'ortak vatanda özgür birliktelikte' tanımlaması ile 2820 sayılı yasanın 81/a bendine aykırı olarak ve Anayasanın 'devletin tekliği' ilkesinin aksine yapılanmayı öngördüğü, güdülen amacın devletin üniter yapısını bozarak federal bir yapılanmayı içerdiği, **Türkçe dışında anadilde eğitim ve öğretimi öngörmek suretiyle Türkiye Devleti'nin dilinin Türkçe ve Türk vatandaşlarına Türkçe'den başka hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında ana dilleri olarak okutulamayacağı ve öğretilmeyeceğine dair yukarıda bahsedilen Anayasa ve yasa hükümlerine açıkça aykırı mahiyette oldukları belirlenmiş, bu itibarla bölücü terör örgütü PKK'nın temel amaçlarına tamamen uygunluk gösteren bu hususların davalı parti tarafından tüzük ve programında ısrarla vurgulanmasının davalı partinin asıl amacının **terör örgütünün amaçlarıyla birebir örtüştüğünün** kanıtı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. ... Demokratik Toplum Partisi'nin, eylemleri****

¹¹⁰ Davada DPT'nin Anayasa'nın başlangıç hükümleri, Anayasa Md. 2, 4, 90 (cumhuriyetin temel ilkeleri), Md. 3 (resmi dilin Türkçe olması), Md. 14 (temel hak ve hürriyetlerin korunması) Md. 66 (Türklüğün tanımı), Md. 68 (siyasi partilerin kurulması), Md. 69 (siyasi partilerin kapanması) ile ilgili hükümleriyle; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu Md. 4, Md. 78, 80, 81, 82 (Anayasal ilkelere uygun faaliyet), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Md. 214 (suç işlemeye tahrik), Md. 215 (Suçu ve suçluyu övme), Md. 216 (Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama), madde 217 (Kanunlara uymamaya tahrik), Md. 220 (Suç işlemek amacıyla örgüt kurma), Madde 312 (Hükûmete karşı suç), Md. 313 (Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine karşı silâhlı isyan), Madde 314 (Silâhlı örgüt), Md. 315 (Silâh sağlama), Md. 316 (Suç için anlaşma) ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Md. 7 (Terör örgütleri) hükümlerini ihlal ettiği iddiası ile kapatma davası açılmıştır. Yukarıda değinilen 2820 SK. Md. 81/I-c) hükmü şu şekildedir: **“Siyasi partiler tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür.”**

yanında terör örgütüyle olan bağlantıları da değerlendirildiğinde Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği anlaşıldığından, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 101. ve 103. maddeleri gereğince kapatılmasına,” karar verildi¹¹¹.

B. MİLLETLERARASI ANDLAŞMA HÜKÜMLERİ VARSA YABANCI DİLDE EĞİTİM YAPILABİLİR

Ülkemizde Milletlerarası andlaşma hükümleri ve özel kanunlarla kurulmuş dört üniversite mevcuttur. Bunlar Galatasaray Üniversitesi¹¹², Türk-Alman Üniversitesi¹¹³, Türk-Japon Bilim ve Teknoloji Üniversitesi¹¹⁴ ile Türk-İtalyan Üniversitesidir¹¹⁵. Galatasaray Üniversitesi'nin eğitim dili Fransızca¹¹⁶, Türk-Alman Üniversitesi'nin

¹¹¹ Anayasa Mahkemesi, GK, E. 2007/1 K. 2009/4 T. 11.12.2009. Yukarıda “A. Anayasa” başlığı altında konu hakkında başkaca kararlar aktarılmıştır.

¹¹² 28/3/1983 Tarih ve 2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Ek Md. 34: “14 Nisan 1992 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Fransa Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanıp Bakanlar Kurulunun 4 Mayıs 1992 tarih ve 92/2991 Sayılı kararıyla onaylanarak yürürlüğe girmiş olan Anlaşmaya göre kurulan Galatasaray Eğitim ve Öğretim Kurumu. “Galatasaray Üniversitesi”ne dönüştürülmüştür.”

¹¹³ 2809 SK. Ek Md. 118: “30/5/2008 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkiye’de Bir Türk-Alman Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşmaya göre İstanbul’da Türk-Alman Üniversitesi adıyla bir üniversite kurulmuştur.”

¹¹⁴ 18/6/2017 tarihli ve 7034 sayılı Kanun ile, 30/6/2016 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Türk-Japon Bilim ve Teknoloji Üniversitesinin Kurulmasına Dair Anlaşmaya (Anlaşma) dayalı olarak kurulmuştur.

¹¹⁵ 12 Kasım 2008 tarihinde İzmir’de imzalanan ve 2/12/2009 tarihli ve 5931 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İtalya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkiye’de Bir Türk-İtalyan Üniversitesinin Kurulmasına Dair Anlaşma”nın onaylanması, Bakanlar Kurulu’nca 21/1/2010 tarihinde kararlaştırılmıştır. RG: 7.2.2010, 27486. Anlaşmanın İtalya’daki onay sürecinin tamamlanması beklenmektedir Bkz. (<http://roma.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/333276>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

¹¹⁶ Galatasaray Eğitim ve Öğretim Kurumu’na İlişkin Olarak Fransız Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Anlaşma Md 4: “Kurumun eğitim dili Fransızcadır. Bununla beraber ilkokulun ilk iki yılında eğitim Türkçe yapılır, Fransızca da yeterli ölçüde okutulur. ilkokul’un üçüncü sınıfından itibaren, orta öğretimin sonuna kadar sadece Türk dili ve edebiyatı, tarih ve coğrafya, sanat ve müzik, yurttaşlık bilgisi ve din eğitimi ile beden ve spor eğitimi, üniversite öğretiminin sonuna kadar da eski ve çağdaş Türk hukuku dersleri Türkçe okutulur. ...” (RG: 22 Mayıs 1992, 21235).

Almanca¹¹⁷ Türk-Japon Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nin İngilizce¹¹⁸, Türk-İtalyan Üniversitesi'nin Türkçe ve İtalyanca'dır¹¹⁹.

Milletlerarası andlaşma hükümleri ve özel kanunlarla üniversite kurmak yasal görünmektedir. Ancak, kuruluş kanunu hükümleri Anayasa'ya aykırı olabilmektedir. Nitekim, Japon Üniversitesi'nin Kuruluş Kanunu'nun bazı hükümleri 2018 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. 7034 SK.'un "Uygulanmayacak hükümler" başlıklı 6. Maddesinde sayılan bazı kanunlar (Harcırah Kanunu, Devlet İhale Kanunu, Kamu Konutları Kanunu, Sayıştay Kanunu...) "*Üniversite ve Üniversite tarafından kurulan şirketler ile doğrudan veya dolaylı olarak pay sahipliği nedeniyle bunlara tabi hâle gelen bağlı ortaklıkları ve iştirakleri hakkında uygulanmaz.*" kuralı mevcuttur. Bu kuralın Anayasa'nın 10. (eşitlik) ve 130. (devletin gözetimi ve denetimi) maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. AYM.'ne göre, Üniversitenin, Kanun'un 6. maddesinde sayılan kanunlardan muaf tutulması, milletlerarası anlaşmaya dayalı olarak kurulmasından kaynaklanmaktadır. Bu muafiyet kanun koyucunun takdir yetkisine bırakılmıştır. Söz konusu nedenle, kural Anayasa'ya aykırı değildir.

"Düzenleme yetkisi" başlıklı 7. Maddeye göre, (1) "*Üniversite **bütçesinin** hazırlanması, yürürlüğe konulması, uygulanması, muhasebeleştirilmesi, kesin hesap ve faaliyet raporlarının hazırlanması ve ibrası ile **ihale usulleri**, iç kontrol sisteminin kurulması ve işletilmesi, Üniversitenin şirketleri ve Vakıfla mali ilişkisi ve mali yönetime ilişkin diğer hususlar Üniversite tarafından düzenlenir.*" AYM bu normu, bütçe konularında Anayasa'da üniversite bütçeleri için öngörülen sistemin dışına çıkılmakta olması ve Üniversitenin devletin gözetim ve denetiminden muaf tutuluyor olması nedeniyle iptal etmiştir. İptali istenen bir diğer düzenleme olan Geçici Md.1'in 2. fıkrası, orman arazisinin Üniversiteye tahsis edilmesine ilişkindir¹²⁰. Bu madde de orman arazileri üzerinde yapılaşma yasak olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir¹²¹. Kararda

¹¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkiye'de Bir Türk-Alman Üniversitesinin Kurulmasına Dair Anlaşma Md. 2: "*Üniversitenin eğitim dili Türkçe ve Almanca olacak, öğretim açısından anlamlı olduğu ölçüde İngilizceye de başvurulabilecektir. Hangi bölüm derslerinin hangi dilde olacağı, eğitim dalının ders programına bağlı olarak belirlenir ve bu konudaki kararı Üniversite Senatosu verir. Üniversite, bütün öğrencilere eğitim dalı derslerinin yanı sıra alınabilecek Almanca dersleri de sunacaktır.*" (RG: 28 Temmuz 2009, 27302).

¹¹⁸ Ayrıca, Türkçe ve Japonca dersler de verilebilmektedir (Anlaşma Md. 4).

¹¹⁹ Senato gerekli gördüğünde bazı dersler İngilizce verilebilecektir (Anlaşma Md. 1, 2).

¹²⁰ Geçici 1. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre, "*(2) İstanbul ili, Pendik ilçesi, Sanayii Mahallesindeki, ekli Krokiye göre ekte koordinatları (ITRF) global koordinat listesinde belirlenmiş, orman vasıflılar da dâhil olmak üzere mülkiyeti Hazineye ait taşınmazlar, başka hiçbir işleme gerek kalmaksızın Üniversiteye bedelsiz olarak tahsis edilmiş sayılır.*"

¹²¹ AYM. E: 2017/144 K: 2018/76, 5/7/2018, R.G.: 4/10/2018 – 30575. Ayrıca karara ilişkin basın açıklaması için bkz. (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/turk-japon-bilim-ve-teknoloji-universitesinin-kurulusu-hakkindaki-kanun-un-bazi-kurallarinin-iptali/>) Erişim Tarihi:

özellikle değinilmesi gereken (ancak değinilmeyen) düzenleme, Anayasa’da devrim kanunlarından sayılan ve özel korumaya tabi tutulan Tevhid-i Tedrisat Kanunu’dur. 7034 SK. YÖK.’ün denetimini devre dışı bırakan ve böylece eğitimde birliği bozan bir kanundur¹²².

Konu ile ilgili bir başka gelişme şu haberle duyurulmuştur: “Yükseköğretim Kurulu (YÖK), üniversitede Suriyeli mülteci öğrenciler için, yurt dışından öğrenci kabulü çerçevesinde öğretim dili Türkçe ve yabancı dilde program açılabilmesine karar verdi. Daha önce Türkçe bilmeleri şartıyla üniversitelere kabul edilen **Suriyeliler için artık Arapça bölümler açılacaktır**”¹²³.

Başta İngilizce olmak üzere, şimdilik Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Arapça’nın eğitim dili olarak kabulü, Osmanlı Devleti’nin son yıllarındaki eğitimde birliğin olmadığı, ulusal birlikteliği zedeleyen, çok dilli eğitim modeline doğru fevkalade sakıncalı bir gidişi ortaya koymaktadır.

C. LOZAN ANDLAŞMASI KAPSAMINDAKİ AZINLIKLAR KENDİ DİLLERİNDE EĞİTİM YAPABİLİR

Lozan Antlaşması Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya Hükümetleri arasında düzenlenmiştir¹²⁴. Boğazların yönetim usulüne, Trakya hududuna, Türk ve Rum ahalinin

10.5.2023.

¹²² Ülkemizde yabancı üniversite kurma konusunda başkaca girişimler mevcuttur. Örneğin, ABD merkezli 'Laureate International Universities' adlı üniversiteler ağı ile **Türk-İngiliz Üniversitesinden** söz etmek gerekir. Erdoğan ile İngiltere Başbakanı Gordon Brown arasında imzalanan 'Türkiye-İngiltere Stratejik Ortaklık Belgesi'nde 'Türkiye’de bir İngiliz üniversitesi kurulması' maddesine de yer verildi. Bu konuda değerlendirme yapan Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Yabancı bir üniversitenin doğrudan özel üniversite kurması konusunda anayasal engel olduğunu, mevzuat müsait olduğunda devletler yerine üniversitelerin gelip okul açabileceğini belirtmiştir. Bkz. (<https://medimagazin.com.tr/hekim/yabancilar-turkiyede-universite-kurmak-icin-siraya-girdi-12734>) Erişim Tarihi: 17.5.2023; (<https://t24.com.tr/haber/turk-ingiliz-universitesi-kuruluyor,35755>) Erişim Tarihi: 17.5.2023; (<https://medimagazin.com.tr/hekim/yabancilar-turkiyede-universite-kurmak-icin-siraya-girdi-12734>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

¹²³ Ayşegül Kahvecioğlu, (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-icin-arapca-bolumler-acilabilecek-1996582>), 10.01.2015 - 02:30 | Son Güncellenme: 10.01.2015, Erişim Tarihi: 17.5.2023. Konuyla bağlantılı bir diğer gelişme şu şekildedir: “Türk eğitimine Arapça istilası!: Arapça tabelalı dükkanlardan sonra Arapça müfredatlı kolejler Türk eğitimini sardı. “Milletlerarası Okul” kılıfıyla, Arapların açtığı kolejlerde, yasaya aykırı olarak Türk çocuklarına, anaokulu ve ilkokulda, Arapça eğitim veriliyor. “Arapça’yı 3-6 yaşında maruz kalma yöntemiyle öğretiyoruz” diye övünen mülteci kolejlerinin, 2023-2024 ücreti 122 bin TL’den başlıyor. Milli Eğitim Temel Eğitim Kanunu’na aykırı olarak İstanbul’un göbeğinde, Arapça ve haremlik-selamlık, eğitim aleni veriliyor. İnternet siteleri bile Arapça olan okullar, Arapça’yı anaokulu ve ilkokulda, ‘Maruz bırakma yöntemi’ ile öğrettiklerini gururla ilan etti.” (<https://www.sozcu.com.tr/2023/egitim/turk-egitimine-arapca-istilasi-7735903/>) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

¹²⁴ Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair 340,341,342,343 Numaralı Kanunlar.

mübadelesine, Britanya, Fransa, İtalya askeri kıtaları tarafından işgal edilen Türk arazisinin tahliyesine, Karaağaç arazisi ile Bozcaada ve İmroz adalarına dair hükümler taşımaktadır. Antlaşmada ayrıca azınlıkların (ekalliyetlerin) hukuki statüsü de düzenlenmiştir.

Söz konusu hükümlerin bir kısmı, kullanılacak lisana ve eğitim-öğretim hakkına ilişkindir¹²⁵. Md. 39/IV gereği olarak, azınlıkların dini inanış, basın-yayın ve toplumsal yaşam bakımından kullanacakları lisana kayıt getirilemez¹²⁶. Müslüman olmayan azınlıklar hukuken ve fiilen Türk vatandaşlarıyla eşit haklara sahiptirler. Giderlerini kendileri karşılamak kaydıyla, her türlü dini, hayri ve sosyal müessese kurmak, her türlü okul ve eğitim kurumu açmak, idare etmek ve denetlemek, buralarda kendi dillerini serbest olarak kullanmak, dini ayinlerini serbestçe yapmak hususlarında eşit sayılırlar¹²⁷.

Genel eğitimle ilgili olarak, Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının, belirli bir oranda yerleşik oldukları yerlerde, ilkokulu kendi dilleri ile okumaları için, hükümet tarafından uygun koşullar sağlanır. Ancak, hükümet bu okullarda Türkçe okutulmasını mecburi kılabılır¹²⁸. Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının önemli ölçüde yerleşik oldukları yerlerde; eğitim, din ve hayır işleri için, merkezi ve yerel bütçeden adil pay ayrılacaktır¹²⁹.

Bkz. 10 Muharrem 1342 ve 23 Ağustos 1339, (https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf) Erişim Tarihi: 18.5.2023.

¹²⁵ Bkz. **Duman**, (Lozan), s. 308 vd.; **Köktaş Atıcı, Nilgün/Büyükbaş, Hakkı**: Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar Ve Dış İlişkiler Boyutu, Ardahan Üniversitesi İİBF. Dergisi, S. 3, Nisan 2016, ss. 1-11, s. 1 vd.

¹²⁶ Md. 39/IV: “*Herhangi Türkiye tebeasının gerek münasebatı hususiye veya tüccariyede, gerek din, matbuat veya her nevi neşriyat hususunda ve gerek içtimaatı umumiyyede her hangi bir lisanı serbestçe istimal etmesine karşı hiç bir kayıt vaz edilmeyecektir.*” Ayrıca, Md. 39/V gereği olarak Türkçe konuşmayan azınlıklara mahkemelerde gerekli kolaylıklar sağlanacaktır. “*Lisanı resmî mevcut olmakla beraber, Türkçe den gayri lisan ile mütekellim (kelam eden, söz söyleyen) bulunan Türk tabaasına muhakim (mahkemeler) huzurunda kendi lisanlarını şifahi surette istimal edebilmeleri zımnında teshilâtı münasibe (uygun kolaylıklar) ibraz olunacaktır.*”

¹²⁷ Md. 40: “*Gayrimüslim ekalliyetlere mensup olan Türk tabaası hukukan ve fiilen diğer Türk tabaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye, vev içtimaiyeyi, her türlü mektep vesair müessesat talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve âvini dinilerini serbestçe icra etmek hususunda müsavi bir hakka malik bulunacaklardır.*”

¹²⁸ Md. 41/I: “*Tedrisatı umumiye hususunda, Türkiye Hükümeti gayrimüslim tabeanın mühim bir nisbet dahilinde mütemekkin (yerleşik) oldukları şehirler ve kazalarda bu Türk tabaasının çocuklarının iptidai mekteplerde kendi lisanlarıyla tahsil etmelerini temin zımnında teshilâtı münasebe (uygun kolaylıklar) ibraz edecektir. Bu hüküm Türkiye Hükümetinin mezkûr mekteplerde Türk lisanının tedrisini mecburi kılmasına mani olmayacaktır.*” Konu hk. bkz. 6581 Sayılı Azınlık Okulları Türkçe ve Kültür Dersleri Öğretmenleri Hakkında Kanun.

¹²⁹ Md. 41/II: “*Gayrimüslim ekalliyetlere mensup Türk tabaasın mühim nisbette mevcut oldukları şehirlerde veya kazalarda Devlet bütçesi belediye veya sair bütçeler tarafından terbiye, din veya emri hayır*

Lozan'da azınlık olarak Gayr-i Müslimler, (Rum, Ermeni ve Yahudiler) kabul edilmiştir. Yani, Hristiyan dinine mensup olanlar “azınlık” sayılmıştır. Müslümanlar ise mezhep ve köken farkı gözetilmeden, devletin kurucu milletin asli unsurları olarak kabul görmüştür¹³⁰. Lozan Antlaşmasında amaç ulus bütünlüğünü, tek devleti sağlamaktır. İletişime kapalı cemaatleşmeyi, etnik gruplaşmayı, ötekileştirmeyi, hoşgörüsüzlüğü, ayrışmayı engellemektir¹³¹. Bu yüzden, bir devleti çökertecek olan dine, mezhebe, etnik kökene dayalı alt kimlikler kabul görmemiştir. Belirli bir ırka, kana, mezhebe (ümme), dile, kültüre dayalı ulus kavramı reddedilmiştir¹³².

Örnek Kararlar

1. Lozan Andlaşması kapsamındaki azınlıklar kendi inançları ve dillerinde eğitim yapabilir.

Başvurucu 4. sınıf öğrencisi kızının din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) dersinden muaf tutulmasını istemiş, ancak başvurucunun talebi reddedilmiştir. Ret yazısında Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulunun 9/7/1990 tarihli ve 1 sayılı kararına atıfla azınlık okulları dışında kalan ilk ve ortaöğretim okullarında öğrenim gören T.C. uyruklu Hristiyanlık ve Musevilik dinlerine mensup öğrencilerin bu dinlerden birine mensup olduklarını belgelendirmeleri kaydıyla DKAB dersine girmelerinin zorunlu olmadığı belirtilmiştir.

“24/7/1923 tarihli **Lozan Barış Antlaşması'nın** 40. maddesine göre *“Gayrimüslim ekalliyetlere mensup olan Türk tabaası hukukan ve filen diğer Türk tebaaya tatbik edilen ayni muamele ve ayni teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye veya*

maksadiyle varidatı umumiyyeden (genel gelirlerden) tahsis edilecek mebaligdan istifade ve tahsisat ifrazı (pay edilmesi) hususunda mezkûr ekalliyetler adilâne bir surette hissement olacaktlardır.”

¹³⁰ **Çapar**, (Azınlık), s. 402 vd.; **Köktaş/Büyükbaş**, (Lozan), s. 5, 6, 9; **Duman**, (Lozan), s. 314; **Seven, Özlem**: Lozan'da Azınlık Kavramı ve İki Dünya Savaşı Arası Dönemdeki Uygulamaları, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s. 72 vd.; **İzgi/Gören**, (Anayasa), s. 66. Tural'a göre, Türkiye'de azınlıklar konusunda Lozan'ın temel belgesi esas alınarak, gayri müslimler olarak; yalnızca Ermeni, Rum ve Yahudiler'in azınlık olduğu ileri sürülmektedir. Halbuki, ayrıca Süryaniler, Keldaniler, Nasturiler gibi gayri müslim gruplarından da söz etmek gerekir. Ancak, Türkiye son on yıl içinde yaptığı reformlarla Avrupa Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesini imzalamasa da, Avrupa'da benimsenen azınlık hakları sistemine uyum sürecine girmiş bulunmaktadır. Bkz. Nazım Tural, Lozan'ın azınlıklar politikası neydi, bugün neredeyiz?, (<https://t24.com.tr/haber/lozanin-azinliklar-politikasi-neydi-bugun-neredeyiz,235318>), Erişim Tarihi: 24.5.2023. Ayrıca bkz. DORA Erol, Lozan Antlaşması ve Azınlıkların Korunması, (<http://www.suryaniler.com/konuk-yazarlar.asp?id=394>), Erişim Tarihi: 24.5.2023; **Keskin**, (Kamu), s. 150, dn. 477, 155 ve dn. 485'deki karar.

¹³¹ **Duman**, (Lozan), s. 314: Osmanlı İmparatorluğu'nun, hakimiyetinde bulunan topraklarda bugün 34 ayrı devlet mevcuttur. Türkiye'de, 20'nin üzerinde etnik grup yaşamaktadır.

¹³² **Duman**, (Lozan), s. 314: *“Fakat 19. yüzyılda ortaya atılan bir başka ulus türü vardır ki, buna “devlet ulus” denilebilir. Yani aynı devletin yurttaşı olan insanların oluşturdukları ulus”.*

içtimaiyeyi, her türlü mektep ve sair müessesatı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve âyini dinilerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavi bir hakka malik bulunacaklardır.”

Bu hükümle Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk vatandaşlarının hukuken ve fiilen öteki Türk vatandaşlarına uygulanan işlem ve güvencelerin aynısından yararlanacağı, özellikle harcamaları kendilerince yapılmak üzere her türlü yardım kurumu, dinsel ya da sosyal kurum, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumu kurma, yönetme ve denetleme, buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip olacakları belirtilmiştir. ...

Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasında güvence altına alınan ebeveynlerin eğitim ve öğretimde dinî ve felsefî inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir”¹³³.

2. Türkçe dışında, anadilde eğitim ve öğretim öngörmek Parti Kapatma nedenidir.

Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılması istemiyle açılan davada verilen kararın bir kısmında şu açıklama bulunmaktadır: “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının 24.6.2008 günlü sözlü açıklaması şöyledir: 1921 Anayasası'nın Kürtlere sosyal ve siyasal çoğulculuk anlamında vilayet ve nahiye şuralarında özerklik hakkı çerçevesinde öz yönetim ve Büyük Millet Meclisinde kendi siyasal kimliğiyle temsil edilme olanağını sağlayan sistemine Lozan Anlaşması'yla negatif ve pozitif kültürel haklar da eklenmiştir. Lozan Anlaşması Kanuni Esasının ilerisine giderek gayrimüslim azınlıklar için 'Azınlıkların Korunması' başlıklı Kesim 3'üncü Bölümü'nde pozitif hak ve güvenceler öngörmüştür. 'Müslüman azınlıklar' kavramı ise, tartışmalarda dile gelse de Lozan Anlaşma metninde yer almamıştır. Lozan heyeti, bu konuda 'Müslüman azınlıklar' kavramı içinde yer alan Kürtlerin, Çerkezlerin, Lazların vesair Türklerle birlikte kaderlerini birleştirdiğini, Türkiye Hükümetinin bunları da temsil ettiğini, yönetimde, Mecliste, her alanda eşit haklara sahip olduklarını, bu nedenle azınlık olarak gösterilmelerine gerek olmadığı tezi savunulmuştur. **Kürt milletvekilleri** de kendi kimlikleri ve hatta kıyafetleri ile Mecliste yaptıkları konuşmalar ve Lozan'a gönderdikleri telgraflarla Misakı Milli'ye, Kurtuluş Savaşı'ndaki beraberliğe, 1921 Anayasası'nın öngördüğü yerel yönetimlerde özerklik ve Mecliste Kürdistan milletvekili sıfatıyla Kürtleri de temsil ettikleri sistemin devam edeceğine güvenerek, azınlık değil, her alanda beraber ve eşit olduklarına vurgu yaparak, **eşit ortaklık statüsünden daha geri bir durumu ifade eden azınlık statüsünde ele alınmasına karşı çıkmışlardır**. Bu nedenle,

¹³³ Anayasa Mahkemesi - GK, B. 2014/15345 T. 7.4.2022.

içinde Kürtlerin de yer aldığı 'Müslüman azınlıklar' kavramı Lozan Metnine geçmemiştir.”

Yukarıda aktarılan açıklamalar sonrası Anayasa Mahkemesi, parti programına Türkçeden başka bir dilde (Kürtçe) eğitim yapılması hususunu koyan Demokratik Toplum Partisi'nin, ayrıca yasa dışı bazı faaliyetlerini de göz önüne alarak, kapatılmasına karar vermiştir¹³⁴.

3. Türkçe dışında, anadilde eğitim ve öğretim öngörmek parti kapatma nedenidir.

Programında anadili Türkçe olmayan okul çağındaki T. C. vatandaşlarına anadil ve kültür eğitiminin sağlanması ifadesi bulunan **Türkiye Emekçi partisinin** kapatılması ile ilgili olarak açılmış bulunan bir davada, Anayasa Mahkemesi şu tespitlerde bulunulmuştur: “Anayasanın 3. ve 57. maddeleri ile 648 sayılı Siyasi Partiler Yasasının 89. maddesi hükümlerine göre, Siyasal Partiler Yurt içinde Türkçeden başka bir dil bulunduğunu ileri süremezler ve bu dilin resmi makamlar tarafından okullarda resmen okutularak ya da denetlenerek genişletilmesini, korunmasını ve yayılmasını amaçlayamazlar. Her ne kadar Lozan Barış Antlaşmasının 38, - 45. maddelerinde «gayrı müslüm» azınlıklara ilkokullarda kendi dilleriyle eğitim yapma olanağı tanınmışsa da, bu ayrık haklar, «Kurtuluş Savaşının Yurdumuz için taşıdığı hayatiyet ve önem dikkate alınarak» Devletimizce kabul edilmiştir. Anayasamız da bu antlaşmadaki hükümleri reddetmiş ve ortadan kaldırmış değildir. Bu ayrık durum dışında, başka azınlıkları ileri sürerek müslüman Türk vatandaşların bir kesimine Türkçe olmayan bir "dille resmen eğitim yaptırılması için mücadeleyi programa koymak, Yurdun, ulusun bütünlüğünü bozucu bu tutum Anayasaya aykırı düşer. ...Lozan Barış Antlaşmasının azınlıklarla ilgili hükümleri kapsamına giren müslüman olmayan azınlıklar dışında azınlık yaratmak ve bunların Türkçeden başka dillerle resmen eğitim yapmalarını istemek ve bunu amaç edinmek Anayasanın 3. ve 57/1. maddeleriyle 648. sayılı (Siyasi Partiler) Yasanın 89. maddesine aykırı düşer. ...

Lozan Barış Antlaşmasının «III. Fası» hükümleriyle, «gayrı müslim» azınlıkların varlığı tanınmış ve yararlanacakları hak ve ayrıcalıklar belirtilmiştir. Konferansta uzun tartışmalar sonunda saptanan, bu hükümler «mütekabiliyet» esasına dayanmakta ve Yunanistan'da bulunan Müslüman azınlık da aynı hak ve ayrıcalıklardan yararlanmaktadır. O Antlaşma Devletler Hukuku kurallarına göre değiştirilmedikçe ya da kaldırılmadıkça, söz konusu kurallara, Antlaşmada imzası bulunan öteki devletler gibi Türkiye Devletince de uyulması gereklidir ve Anayasanın 65. maddesinin son fıkrasına

¹³⁴ Anayasa Mahkemesi, GK, E. 2007/1 K. 2009/4 T. 11.12.2009.

göre, bu hükümlerin Anayasaya aykırılıklarının ileri sürülmesine de olanak bulunmamaktadır. ..., Lozan Barış Antlaşması kapmasına girenler dışında, azınlıklara yer vermediğinden, bu konuda eşitlikten söz etmeye Anayasanın kendisi de olanak tanımamaktadır.¹³⁵ “

4. "Ülkemizde Lozan Antlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında bir azınlık yoktur.

Özgürlük ve Demokrasi Partisi Programında her halkın kendi ana diliyle eğitim yapma olanağı sağlanacağı ifade edilmiştir. Söz konusu hüküm nedeniyle açılan kapatma davasında Anayasa Mahkemesi tarafından şu değerlendirme yapılmıştır: “Siyasi Partiler Yasası Md. 81’in gerekçesindeki açıklamaya göre, "Ülkemizde Lozan Antlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında bir azınlık yoktur. Herhangi bir ülkede resmî dilin dışında bazı dillerin bilinmesi veya yer yer konuşulması azınlık yaratmaz. Hele siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi her alanda bütün haklara sahip ve borçlarla eşit bir şekilde yükümlü olan tek bir milletin evlâtları arasında azınlıktan söz etmek mümkün değildir.

Siyasi Partiler Kanunu 81. “Maddenin (a) bendinde siyasal partilere, ulusal ya da dinsel kültür veya ... **ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek yasaklanmıştır. Lozan Antlaşması ile kabul edilen azınlıklar bu yasağın dışındadır.** Bilindiği gibi ülkemizde azınlıklar konusu öncelikle 24.7.1923 tarihli Lozan Antlaşması ile düzenlenmiş ve sadece "Müslüman olmayanlar" azınlık kapsamına dahil edilmişlerdir. Müslüman olmayanlara da Müslümanlara sağlanan medeni ve siyasî haklardan yararlanma imkânı verilerek yasalar önünde din ayırımı yapılmaksızın herkesin eşit olduğunu belirtmek amacıyla böyle bir düzenlemeye gidilmiştir. Bundan ayrı olarak, 18.10.1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Antlaşmasında, Türkiye'de yaşayan Bulgarların azınlık sayılmaları kabul edilmiş ise de, yeni Türk devletinin lâik mevzuatı kabul etmesinden sonra bu kimseler azınlık statüsünden kendiliklerinden vazgeçmişlerdir. Türkiye'deki hukuk sisteminde bu iki antlaşma ile kabul edilenlerin dışında bir azınlık yoktur.

Misak-ı Millî'nin gösterdiği sınırlar içinde birbiriyle kaynaşmış olarak yaşayanların gerçekten ve hukukça aykırılık kabul etmez bir bütün oldukları kesinlikle belirlenmiş ve bu bütünlük içinde Kürt halkından hiçbir zaman sözedilmemiş olduğu gibi,

¹³⁵ Anayasa Mahkemesi E: 1979/1 (Parti Kapatılması) K: 1980/1, 8/5/1980, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S:18, Ankara, 1992, s. 3 vd. (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/kararlar-dergisi/?yil=2022&q>) Erişim Tarihi: 20.05.2023.

Lozan Barış Andlaşması görüşme ve kararlarında da, Misak-ı Milli'nin çizdiği sınırlar içindeki azınlıklar sayılırken "Kürt" ayrımına yer verilmemiştir. Devlet "TEK"tir, ülke "TÜM"dür, ulus "BİR"dir. Ulusal birlik; devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin, etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle gerçekleşir. ... ayrı ulus yoluyla ayrı devlet amaçlanamaz¹³⁶.

5. Lozan Barış Andlaşmasıyla Müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul edilmiştir.

Sosyalist Türkiye Partisi Programı'nın kimi bölümlerinin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na (Md. 78, 81) ve Anayasa'ya (Başlangıç, Md. 3., 4., 14., 68., 69. Maddelerine) aykırılığı ileri sürülerek (Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca) kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.

“Parti Programı “Kürt ulusunun ve bütün etnik toplulukların kendi dil ve kültürel yapılarını koruyup geliştirebilmeleri olanağının sağlanacağını, dillerin geliştirilmeleri, zenginleştirilmeleri çalışmalarında hiçbir dile ayrıcalık tanınmayacağını, ... öngörmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre, Türkiye'de azınlıklar konusu Lozan Barış Andlaşmasıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin belirgin iki özelliği vardır: İlk olarak, ancak müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak da böyle bir düzenleme ile müslüman olmayanlara da müslümanların yararlandıkları medenî ve siyasî haklardan yararlanma olanağı sağlanmış, yasalar önünde din ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit olduğu hususu belirlenmiştir.

Bu nedenle 2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (a) bendi ile ülkemizde azınlık yaratmama yolundaki duyarlılığın siyasî partilerce de paylaşılması amaçlanmaktadır. (b) bendinde ise, siyasî partilerin, Türk Ulusunca oluşturulan ortak dil ve kültürü dışlar biçimde başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek ya da yaymak yoluyla ülkede azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemeyecekleri belirtilmiştir.” Aktarılan gerekçelerle Anayasa Mahkemesi “Sosyalist Türkiye Partisi programının, Anayasa ile Siyasî Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca davalı Parti'nin KAPATILMASINA, ... “ karar vermiştir¹³⁷.

¹³⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı - GK, E. 1993/1 K. 1993/2, T. 23.11.1993.

¹³⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı - GK, E. 1993/2 K. 1993/3, T. 30.11.1993.

D. MEB VE YÖK YÖNETİM VE DENETİMİNDE KISMEN YABANCI DİLDE EĞİTİM YAPILABİLİR

14/10/1983 Tarih ve 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun ile yabancı dilde eğitimin, MEB ve YÖK yönetim ve denetiminde, bazı kısıtlarla yapılması mümkün kılınmıştır.¹³⁸ Söz konusu kısıtlara ilişkin düzenlemeler şu şekildedir¹³⁹:

2923 SK. Md. 2/I-b) “İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında, Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarını konu olarak alan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve Türk Kültürüyle **ilgili diğer dersler; yabancı dille okutulamaz ve öğretilemez.** Öğrencilere, eğitim ve öğretimleri süresince bu derslerle ilgili araştırma görevleri ve ödevler, Türkçeden başka hiçbir dille yaptırılamaz.”

Normda ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında bazı derslerin yabancı dilde okutulması yasaklanmıştır. Bu dersler Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve Türk Kültürüyle ilgili diğer dersler olarak ifade edilmiştir. Belirtilenlerin dışında kalan dersler yabancı dilde (İngilizce, Arapça...) okutulabilecektir. Ancak, yasak kapsamı dışında kalan derslerin tamamının bir yabancı dilde okutulup okutulmayacağı hususunu çözmek gerekir.

2923 SK. Md. 2/I-d): “İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında yabancı dille eğitim ve öğretimi **yapılacak dersler ile okullar** Milli Eğitim Bakanlığınca; yükseköğretim kurumlarında yabancı dille eğitimi ve öğretim **yapılacak dersler ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapacak yükseköğretim kurumları** Yükseköğretim Kurulunca belirlenir.” Düzenlemede hem MEB’e hem de YÖK’e yabancı dilde eğitim için yetki verilmiştir. Verilen yetki, MEB bakımından “**yapılacak dersler ile okullar**”,

¹³⁸ Çelebi, (Anadil), s. 290; Suna, Yıldız/Durmuşçelebi, Mustafa: Türkiye’de Yabancı Dil Öğrenme-Öğretme Problemine İlişkin Yapılan Çalışmaların Derlemesi, OPUS, C.3, S.5, 2013/2, ss. 7-24, s. 12: Yükseköğretim kurumlarında, yabancı dil öğretimi iki şekilde uygulanmaktadır. Biri yıllara dağıtılmış (A, B, C) “kur sistemi”; diğeri ise ilk iki yarıyıldan uygulanan “Yabancı Dil Hazırlık Öğretimi” dir. Yazarlara göre, Türkiye’nin kendine özgü dil öğretim programı ve yöntemi yoktur. Çünkü, yurtdışındaki programlar kendi öğrencilerinin yapısına bakılmadan olduğu gibi alınmaktadır. (Dil, 20). Çelebi, (Anadil), s. 303: **Bir çocuk anadilini yaklaşık dört yılda** (on bin saat) öğrenir. **Yetişkin bir insan** günde on saat dil dersi alırsa, o dili **ancak üç yılda öğrenebilir.** Nitekim, Atatürk tarafından ülkemizde davet edilen Alman Bilim Adamı İktisatçı Röpke kendisine tanınan üç yıllık süre dolduğu halde neden hala Türkçe ders veremediği sorusuna şu cevabı vermiştir: “Ne söylemek istiyorsam onu anadilimde söyleyebilirim. Ama Türkçe olarak sadece Türkçe’de söylemeyi öğrendiklerimi söyleyebilirim. Ve bu da, ne kadar büyük çaba gösterirsem göstereyim, bilimsel bir ders için yeterli değildir.” Bkz. Hirsch, (Anılarım), s. 219.

¹³⁹ Bkz. Şimşek, (Eğitim), s. 116, 117. Ayrıca bkz. 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunun.

YÖK için ise “*yapılacak dersler ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapacak yükseköğretim kurumları*” şeklinde açıklanmıştır. Bu ifadeler “yabancı dilde verilecek dersler” ile bu derslerin verilebileceği “okullar”ı içermektedir¹⁴⁰. Söz konusu nedenle, aktarılan norm, yabancı dilde verilecek eğitimin (muaf tutulan dersler dışında) tüm müfredatı kapsayacağı şekilde yorumlanamaz¹⁴¹.

Nitekim, takip eden fıkradaki (2923 SK. Md. 2/I-e) “*Yabancı dilde okutulacak derslerin eğitim ve öğretim programlarının tabi olacağı esaslar; ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumları, için Milli Eğitim Bakanlığınca, yükseköğretim kurumları için Yükseköğretim Kurulunca tespit edilir.*” şeklindeki norm da bu hususu ortaya koyar niteliktedir. “*Yabancı dilde okutulacak derslerin eğitim ve öğretim programlarının tabi olacağı esaslar*” ifadesi varılan bu sonucu doğrulamaktadır. Çünkü, düzenlemede müstakil bir müfredattan değil, “*derslerin eğitim ve öğretim programları*”ndan söz edilmektedir.¹⁴² Zaten, konuyu düzenleyen kanunun adı “Yabancı Dille Eğitim ve Öğretim” değil “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi” dir. Kanuna verilen ad dahi yasa koyucunun amacını açıkça ortaya koymaktadır.¹⁴³ Yukarıda aktarılan Anayasa Md. 43/son ile 2923 SK. Md. 2/I-a’nın anadile ilişkin hükümleri yapılan tespiti desteklemektedir.

Yükseköğretim bakımından konu ayrıca “Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik” ile düzenlenmiştir¹⁴⁴. Yönetmelik Md. 4/1’e göre “*Bu Yönetmelikte geçen; ... b) Kısmen yabancı dil eğitimi: Programda verilen derslerin toplam kredisinin en az %30’unun yabancı dilde verildiği eğitimi, ... d) Yabancı dilde eğitim: Programın öğretim müfredatının tamamının yabancı dilde verildiği eğitimi, ifade eder.*” Aktarılan ikinci tanımda programın müfredatının tamamının yabancı bir dilde olabileceği ifade edilmiştir. Nitekim, sonraki bir düzenlemede yükseköğretim kurumlarının (önlisans, lisans veya

¹⁴⁰ Bkz. **Köksoy, Mümin:** Yabancı Dille Eğitim - Türk Yükseköğretiminde Yabancı Dille Eğitim, Bilimlik Dergiler ve Türkçemiz, Ankara, 2000, s. 48.

¹⁴¹ **Şimşek,** (Eğitim), s. 121, 119: “2923 Sayılı Kanunun amacı, her düzeydeki eğitim sisteminde yabancı dil eğitimi teşvik etmek ve kolaylaştırmak amacıyla müfredat programındaki bazı derslerin yetkili kurallardan önceden izin almak koşuluyla, yabancı bir dilde verilebileceği yönündedir.” Eğitim ve öğretimin hiçbir aşamasında tüm müfredat yabancı dilde olmamak gerekir. KÖKSOY, a göre (Öğrenim, 49, 50) müfredatta yabancı dilde verilecek dersler yarıdan fazla olmamalıdır.

¹⁴² Yabancı dil eğitim ve öğretimi ilgisine göre, Milli Eğitim Bakanlığınca ve Yükseköğretim Kurulunca denetlenir. Denetimler Türk Milli eğitiminin amaçlarına, temel ve ana ilkelerine ve 2923 SK.’daki esaslara uygunluk bakımından yapılır (Md. 2/I-f).

¹⁴³ **Köksoy,** (Öğrenim), s. 47. Bu yüzden eğitimin hiçbir aşamasında tamamen yabancı dilde eğitim izni verilmiş değildir.

¹⁴⁴ RG: 23.3.2016, 29622.

lisansüstü) programlarında senato kararı ve Yükseköğretim Kurulunun onayı alınarak kısmen veya tamamen yabancı dilde eğitim verilebileceği ifade edilmiştir (Yön. Md. 8/1).

Bir diğer düzenlemede bu uygulamanın amacı “... öğrenciye aldığı yabancı dilin temel kurallarını öğretmeyi, yabancı dil kelime haznelerini geliştirmeyi, yabancı dilde okuduğunu ve duyduğunu anlayabilmeyi ve kendisini sözlü veya yazılı olarak ifade edebilmeyi; yabancı dilde öğretimin amacı ise önlisans, lisans ve lisansüstü diploma programı mezunlarının alanlarına ilişkin yabancı dil yeterliliklerini kazanmalarını sağlamak...” olarak açıklanmıştır (Yön. Md. 5). Normda cümlemin noktalı virgöl öncesinde yabancı dil öğretmenin gerekçesi açıklanmıştır. Sonrasında ise yabancı dilde öğretimin amacı “... önlisans, lisans ve lisansüstü diploma programı mezunlarının alanlarına ilişkin yabancı dil yeterliliklerini kazanmalarını sağlamak”(!) olarak belirlenmiştir. Anadil dışında bir başka dilin, -hazırlık sınıfına ilave olarak- tüm eğitim süresinde kullanıldırılmasını alana (mesleğe) ilişkin dil becerisi (yeterliği) kazandırmak gerekçesi ile açıklamak yükseköğretimin amacı ile tutarlı görünmemektedir. Çünkü, yükseköğretimin asli amacı öğrencilerin yabancı bir dilin öğrenmesini sağlamak değil, onları çalışma yaşamına hazırlamaktır.¹⁴⁵ Ayrıca değinmek gerekir ki, Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik, yukarıda açıklanan hükümleri dikkate alındığında, 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun’un yorumlanan hükümleri ile

¹⁴⁵ 2547 SK. Md 4: “**Yükseköğretimin amacı:** a) Öğrencilerini;

(1) ATATÜRK İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,

(2) Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan, ...,

(7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini **sağlamak,...**” tır.

bağdaşmamaktadır¹⁴⁶. Zaten, çalışma boyunca aktarılan diğer mevzuat, kazai ve ilmi içtihat ile de çelişmektedir^{147 148}.

E. YABANCI DİLLERİN EĞİTİM-ÖĞRETİMİ YAPILABİLİR

“Türkiye’de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı diller, Cumhurbaşkanı kararıyla tespit edilir.” (2923 SK. Md. 2/I-c). Bu şıkta yabancı dilde eğitim değil, bir yabancı dilin eğitimi söz konusudur¹⁴⁹. Ülkemizde öğrenilmesi tercih edilen dilin hangisi olacağına Cumhurbaşkanı karar verecektir. Kastedilen, eğitimde araç olarak kullanılacak olan değil, amaç olan dildir. Yani kişinin mezuniyeti sonrası meslek hayatında kullanacağı lisandır.

F. FARKLI DİL VE LEHÇELERİN ÖĞRETİMİ YAPILABİLİR

Türk vatandaşlarının farklı dil ve lehçeleri öğrenimi 14/10/1983 Tarih ve 2923 Sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanunu ile (Md. 1, 2) ile kabul edilmiş, uygulama esasları “Türk

¹⁴⁶ **Köksoy**, (Öğrenim), s. 49: “... mevcut yasalarımız, üniversiteler dahil, her düzeydeki eğitim kurumlarının hiç birinde yabancı dilde eğitim yapılmasını amaç olarak kabul etmemekte, ancak bir yabancı dili daha iyi öğrenebilmeyi teşvik için gerekirse bazı derslerin yabancı dilde verilmesine imkan tanımaktadır. Dolayısıyla, **tamamıyla yabancı dilde eğitim yapan her düzeydeki eğitim kurumlarının hiçbir dayanağı yoktur.**”

¹⁴⁷ Yabancı dil ile eğitim hakkında (Anadolu Liselerinde, Marmara Üniversitesinde, ODTÜ’de...) yapılan birçok **alan araştırması** mevcuttur. Bu çalışmalarda öğrenciler derslerini Türkçe almayı tercih ettiklerini, yabancı dil ile konuları yeteri kadar kavrayamadıklarını, konuları ezber yoluyla öğrenme çabası gösterdiklerini (her soru bakımından % 80 oranından az olmamak üzere) ifade etmişlerdir. Özellikle ortaöğretimde yabancı dil ile eğitim üniversite sınavlarına öğrencilerin başarısızlığına neden olmaktadır. Bu araştırmalar ve sonuçları için bkz. **Çelebi**, (Anadil), s. 293 vd. **Gömleksiz, Mehmet Nuri**: Üniversitelerde Yürütülen Yabancı Dil Derslerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 1, 2002, ss. 143-158, s. 157: “Üniversitede uygulanan mevcut yabancı dil öğretimi ile öğrencilerin %23.91’i anlayabildiğini fakat konuşamadığını, %22.26’sı mesleki yayınları sözlük yardımı ile Türkçeye çevirebildiğini ifade ederken, %35.19’u ise herhangi bir yabancı dil becerisi geliştiremediği yönünde görüş ortaya koymuşlardır.”

¹⁴⁸ Prof. Dr. Selime Sezgin: “...orta, lise, yüksek öğrenimi Robert Kolejde, doktorasını ABD.’de tamamlamış, on yıl aralıklı olarak ABD.’nin çeşitli üniversitelerinde lisans ve lisansüstü dersler vermiş, 1968’den bu yana da Boğaziçi Üniversitesinde öğretim üyesi bulunan biri olarak bunun (yabancı dilde öğretim kastediliyor) karşısındayım. Bütün bu birikimime karşın öğretim üyeliğinin ... boyutlarının hiçbirinde anadilimiz Türkçeyi kullandığım kadar başarılı olamamaktayım. Bunun bir kısmı bende ki eksikliklerden kaynaklanıyorsa da bir kısmı da öğrencilerin yabancı dile anadilleri kadar hâkim olmamalarından kaynaklanmaktadır.” **Köksoy**, (Öğrenim), s. 51, 52’den naklen 9.11.1999 Tarihli Milliyet Gazetesi, Doğan Heper’in köşesi. Keza, Kaliforniya Üniversitesi’nde **psikolojik dilbilim** üzerine çalışan, İngilizce ve Almancayı ileri seviyede, Rusça ve Japonca’yı orta seviyede bilen yazar Alatlî’ya göre; “Yabancı dil aracılığı ile eğitim yöntemiyle, ne fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi temel bilimleri, ne psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimleri, ne de murad ettiğiniz yabancı dili doğru dürüst öğretebilirsiniz.” **Atlalî**, (Dil).

¹⁴⁹ Konu hk. bkz. **Şahin, Kenan** : Türkiye’de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunlar ve Çözüm Yolları, December 2018, Conference: X. Ulusal Öğretmenim Sempozyumu, İstanbul, Türkiye, ss. 1-9.

Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Yönetmelik” ile belirlenmiştir. Yönetmeliğe göre, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinde getirilmiş olan koşulların yerine getirilmesi durumunda, Bakanlıkça kurs, kurum açma ve öğretime başlama izinleri verilmektedir (Yön. Md. 6). “*Kurslara ve diğer dil kurslarında aynı maksatla oluşturulan dil ve lehçe derslerine, en az ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında okuyan, mezun olan veya orta öğretim kurumlarından ayrılan öğrencilerle yetişkinler alınır. İlköğretim çağında olduğu hâlde okula devam etmeyenler, kursa alınmaz.*” (Yön. Md. 8).

Örnek Karar

Farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması ve kurs açılması mümkündür.

Farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması (3984 SK. Md. 4/I) ve farklı dil ve lehçelerin öğrenimi (kurslar açılması) hakkında kuralın (2923 SK. Md. 1, 2) iptali için dava açılmıştır. Davada gerekçe olarak Anayasa Md. 31 (resmi dilin Türkçe olması), Md. 42/IX (eğitim dilini Türkçe olması) ve iptali istenen düzenlemelerin Lozan Antlaşması hükümlerini ¹⁵⁰ çağrıştırmaları hususları ileri sürülmüştür.

Anayasa Mahkemesi’ne göre, “... Yapılan düzenleme ile ... bireysel hak ve özgürlükler çerçevesinde düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğünün kapsamı genişletilmiş ise de söz konusu kuralın, uygulanmasında, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı faaliyetlere izin verilemeyeceği kuşkusuzdur. Açıklanan nedenlerle iptali istenen kural, Anayasa’ya (Başlangıç’ı ile 3., 4., 5. ve 14. ve 42. Maddelerine) aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

... Getirilen yeni düzenlemeyle Anayasa’nın belirtilen ilkeleri çerçevesinde Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve

¹⁵⁰ 4771 sayılı Kanunun 8 ve 11. maddelerindeki bu hükümlerin, Kurtuluş Savaşı sonunda Lozan Antlaşması ile ortadan kaldırılan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşmasının, aşağıda yer verilen iki maddesindeki düzenlemelerle örtüşmeleri düşündürücüdür. Sevr Antlaşmasının 145. maddesi şöyledir: “Osmanlı vatandaşlarından birinin gerek özel veya ticari ilişkilerinde, gerekse mezhep ve basın işlerinde ve her türlü neşriyatta ve gerek genel toplantılarda, herhangi bir dilin kullanma serbestliğine karşı herhangi bir tahdit yapılmayacaktır.” Sevr Antlaşmasının 147. maddesi ise şöyledir: “İrk, din veya dil bakımından millî azınlıklara mensup bulunan Osmanlı vatandaşları... her çeşit hayır, dini veya sosyal kurumları ve her türlü ilk, orta ve yüksek okullar ve diğer öğretim kurumları kurmak, idare ve kontrol etmek ve sözkonusu olan okullarda kendi dillerini serbestçe kullanmak konusunda eşit bir hakka sahip olacaklardır.”

lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılmasına izin verilmiştir. Ancak bu kurslar, dava konusu kuralla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine bağlı tutulduklarından bu Yasa'nın 2. maddesi uyarınca Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimi altındadır. ... söz konusu kursların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 3, 4, 5 ve 14. maddelerinde yer alan ve madde metninde de ifade edilen Cumhuriyetin Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı faaliyetlerine izin verilemeyeceği ... açıktır. Bu nedenlerle, kural Anayasa'ya aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir. ...”

Kararda mevcut iki karşı oy yazısından biri şu şekildedir: “... Anayasa'nın 3. maddesi birinci fıkrasında, "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir." kuralı çok açık bir şekilde yer almaktadır. Bu maddede ve aynı fıkra da Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ve bütünlüğü ifade edilerek "Dilinin Türkçe olduğu" belirtilmektedir. Anayasa'nın bu maddesinde Türkçe Dili ile Devlet bütünlüğünün aynı yerde açıklanmasının anlamı, TEK DEVLET- TEK MİLLET- TEK DİL ve her üç unsurunun BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜDÜR. Bu maddede Türkçe Dili ile Türk Devleti Birliği esası korunmaktadır. Anayasanın bu maddesiyle, Türkiye'de başka halklara, başka dillere izin verilmemekte; halklar değil, Türk ulusu; başka diller değil, Türk Dili esas ve kuralı kabul edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ve Türk Dilinin bütünlüğü birbirinden ayrılamaz. ... bu Yasa'nın gerekçesinde, Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecinde, Katılım Ortaklığı ve Ulusal Program hedefleri doğrultusunda, bireysel hak ve özgürlükler çerçevesinde kültürel yaşam alanının genişletilmesinin amaçlandığı gösterilmiştir. ... Yasa'da yer alan "Günlük yaşamda kullanılan geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçe" sözlerinin, deyimlerinin neleri kapsadığı, hangi dillerin bu kapsama girdiği hiçbir şekilde bir araştırma konusu yapılmamıştır. Türk Dil ve Türk Tarih Kurumu'ndan üniversitelerin edebiyat fakültelerinden, dil konusunda yetkili ve bilgisi olan aydınlardan, bilim adamlarından görüşleri alınmamış, bu yönde bir araştırma yapılmamıştır. **Avrupa Birliğine mensup Devletlerin hiçbirinde; Devletin Milletiyle, ülkesiyle, diliyle birliğini bozan faaliyetlere izin verilmemekte, bu yönde de bir kural getirilmemektedir. Halen Avrupa Birliğinin mutabakata vardığı ve ölçü olarak kabul ettiği 31 ülkeden hiçbirisine, Türkiye'ye dayatılan siyasi önerilerin benzeri yapılmamıştır.** Türkiye'den istenilen anadil ile ilgili öneriler de esasen Avrupa Birliğinin anlaştığı ölçü ve kriterler de değildir. Bu konuda, Fransa'da hükümetin hazırladığı mahalli dil ve şivelere özgürlük verilmesi kanununun Fransa Anayasa Mahkemesince 17.7.1999 tarihinde kabul edilmemesi önemli bir örnektir. Yerel dillere özgürlük konusunda Anayasa değişikliği istemi de Fransa Cumhurbaşkanı tarafından reddedilmiştir. Red gerekçesi de, Fransızca dilinin, Devletin dayandığı temel ilke olarak kabul edilmesidir.

Halen Avrupa Birliğinde, Ulus-Devlet kuralı yürümekte olup, üyeler Avrupa Birliğinin içişlerine karışmasına izin vermemektedirler. ...”

Diğer karşı oy yazısına göre; “... Her bir yöresi farklı dil veya lehçede konuşan, ortak dili bulunmayan bir topluluğun, Anayasa'mızın başlangıcında yer alan "milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve dertde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu" bir millet olarak kabul edilmesi olası değildir. Yasa'nın olanak sağladığı yabancı dil ve lehçelerdeki sürekli, düzenli yaygın eğitim, ortak ulusal dili oluşturmak bir yana, kendi yöresindeki ilişkilerini yörenin dil ve lehçesiyle öğrenip yürütebilen vatandaşlarımızı Türkçe öğrenmek konusunda isteksiz kılacaktır. ... Nitekim Türkiye'nin imzalamadığı **Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Sözleşmesi**, Fransız Anayasa Konseyi'nde incelendiğinde; ... sözleşmenin Anayasa'ya aykırı hükümler içerdiğine karar verilmiştir. ... Kurslarla öğretilmek istenen diller, yöresel olmaları nedeniyle çağdaş bilim ve eğitim esaslarını gerçekleştirecek, kullanıldıkları yörelerde çağdaş eğitimin gelişmesine katkıda bulunabilecek nitelikte değildir. Tam tersine, yöre halkını çağdaş bilim dillerini öğrenmede engelleyici nitelikte olacaktır. Devletin görevi çağdaş bilim dillerini vatandaşa öğretmektir.¹⁵¹”

V. GENEL DEĞERLENDİRME

Ülkemizde Türk dili hakkında temel düzenlemeler Anayasa, Tevhidi Tedrisat Kanunu, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun ile Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliktir.

Söz konusu düzenlemelerin her biri mevcut bazı toplumsal riskleri ortadan kaldırmak için kaleme alınmışlardır. Örneğin, Tevhidi Tedrisat Kanunun gerekçesi, çoklu eğitim yapısının ülkeye ve kendi toplumuna değil, eğitim görülen müesseseye ve misyona bağlılık duyulmasına neden olmasıdır. İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun'un gerekçesi ticari işlemlerde Türklerin dahi başka dilleri kullanmayı alışkanlık edinmesi, bunun sonucu olarak yabancı dil konusunda yeterli olmayan Türk vatandaşlarının iktisadî sistemin dışında kalmasıdır¹⁵².

¹⁵¹ Anayasa Mahkemesi, GK, E. 2002/146 K. 2002/201, T. 27.12.2002.

¹⁵² Bu konuda günümüze ilişkin olarak yapılan tespitlerden biri şu şekildedir: “Anadilini iyi bilmeyenin, hiçbir yabancı dili iyi bilemeyeceği de bir vakiadır. Bilmem siz hiç bir Türk öğretmeninin Türk öğrencilere İngilizce konuşarak fizik ya da edebiyat öğretmeye çalışmasına şahit oldunuz mu? Ben, oldum. Sizi temin ederim, **kara mizah**tır. Çocuklarına bu kadar düşkün, yemeyip yediren, giymeyip giydiren bizimki gibi bir

Yukarıda (gerekçeleriyle) aktarılan mevzuat, yargı kararları ve öğretilen çıkan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Her derecedeki okullarda resmi eğitim ve öğretim dili Türkçe'dir.
2. Ülkemizde bazı okullarda tamamen yabancı dilde eğitim yapılmaktadır. Halbuki, mevzuat ile kazai ve ilmi içtihat dikkate alındığında, ancak kısmen yabancı dilde eğitim yapılabilmesi mümkündür.
3. Milletlerarası andlaşma hükümleri varsa yabancı dilde eğitim yapılabilir.
4. Lozan Andlaşması kapsamındaki azınlıklar kendi dillerinde eğitim yapabilir.
5. Yabancı dillerin eğitim-öğretimi yapılabilir.
6. Farklı dil ve lehçelerin öğretimi mümkündür.
7. Tüm resmî kurumlar (üniversiteler (resmi/vakıf) dahil) tüm işlemlerini (yazışmalarını, toplantılarını...) Türkçe yapmak zorundadırlar.
8. Özel veya resmi tüm levha, tabela, ilan ve reklamların Türk harfleriyle yazılması ve basılması mecburidir.
9. Yazışmalarda yabancı kelimeye, ancak zorunlu ise parantez içinde olmak kaydıyla, yer verilir.
10. Yabancı dil ancak muhatabı yabancı ülke veya uluslararası kuruluş olan resmî yazışmalarda kullanılabilir. Bu durumda, yabancı dille yazılan belgenin Türkçe tercümesinin oluşturulması gerekir.
11. Türk uyruğunda olan tüm şirket ve müesseseler, Türkiye dahilindeki her çeşit işlemlerini Türkçe yapmaya mecburdurlar.
12. Yabancı uyruklu olsalar dahi, Türkiye sınırları içinde bulunan şirket ve müesseseler de resmi nitelik taşıyan muhabere, muamele ve temaslarını Türkçe yapmak zorundadırlar.
13. Sözü edilen mevzuata uygun davranmamak, fiilin ve dayanağı olan kanunun getirmiş olduğu idari ve/veya cezai yaptırımların uygulanmasına sebebiyet vermektedir.

Meri düzenlemelere karşın uygulama, resmi makamlarda dahi, aktarılan mevzuata uygun değildir. Söz konusu nedenle, Türkçeyi korumak için bazı yabancı ülke örneklerinde olduğu şekilde bir kanun çıkarılması uygun olacaktır.¹⁵³ Bu yolda bir kanunun başarısız olacağı yolunda iddialar doğru olsa dahi, kayıtsız kalmaktan daha onurludur.^{154 155}

KAYNAKÇA

- Akartürk, Ekrem Ali:** Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, İstanbul, 2008 (Parti).
- Akbulut, Olgun:** Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ekim 102, 2012, ss. 116 – 148 (Dil).
- Alışkan, Murat:** İktisadi Müesseselerde Türkçe Kullanma Zorunluluğu, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1-2, 2005, ss. 349-377 (İktisadi).
- Arı, Asım:** Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.22, S.2, 2002, ss. 181-192 (Tevhid).
- Aşçıoğlu, Çetin:** Dil ve Hukuk ya da Benim Ses Bayrağım, Bursa Barosu Dergisi, C.27, S.71, Nisan 2003 (Dil).
- Bahtiyar, Mehmet:** 805 Sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanunun Kapsamı ve Yaptırım Sorunu, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan C:2, İstanbul, 2007, ss. 1730-1750 (İktisadi).
- Bengü C., Selçuk:** Yasa ve Hukuk Dili Türkçeleştirilmelidir, Adalet Dergisi, Eylül, 1975 (Dil).
- Çapar, Mustafa:** Cumhuriyetin İlk Yıllarında Azınlık Okulları ve Eğitim, Kebikeç, S. 19, 2005, ss. 401-419 (Azınlık).
- Çelebi, Mustafa Durmuş:** Türkiye'de Anadil Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, S. 21, 2006, ss. 285-307 (Anadil).

153; **Çelebi**, (Anadil), s. 304; **Gencel**, (Dil), s. 67; Namık Kemal ZEYBEK, **Köksoy**, (Öğrenim), s. 5'den naklen.

¹⁵⁴ **Erdenk**, (Dil), s. 107. SİNANOĞLU'nun görüşlerini aktaran Köksoy'a göre; Uluslararası haysiyetimiz, onurumuz kendi dilimize verdiğimiz öneme bağlıdır. Yeniden kurulan bu dünyada başka dillere özenenlere yer yoktur. **Üniversitelerden kendi dilini kovan bir millet** başını ne kadar dik tutabilir (**Köksoy**, Öğrenim, s. 4).

¹⁵⁵ Yabancı dilde yapılan ilanlara ilişkin bir öneriye göre, caydırmak üzere, yasaklama yerine yüksek oran ve miktarlarda vergi alınması düşünülebilir: **Gencel**, (Dil), s. 67.

Duman, İlker Hasan: Azınlık Hakları ve Lozan Antlaşması, TBB Dergisi, S. 57, 2005, ss. 307-321 (Lozan).

Dündar, Can: Sarı Zeybek, 2012.

Dönmezer, Sulhi: Devletin Ülkesi ve Milleti ile Bütünlüğü ve Bölünmezliği İlkesi, İÜHF Dergisi, 50. Yıl Armağanı, Cumhuriyet Döneminde Hukuk, İstanbul, 1973 (Devlet).

Gömleksiz, Mehmet Nuri: Üniversitelerde Yürütülen Yabancı Dil Derslerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 1, 2002, ss. 143-158 (Dil).

Cin, Turgay: Türkiye Coğrafyasının Yeni Dili İngilizce Mi Olacaktır? DEÜ. SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 3-21 (Dil).

Erdenk, Erdem: Fransız Dilinin Kullanımına İlişkin Yasa, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 23-43 (Fransızca).

Erdenk, Erdem: Dilin Mevzuatla Korunması: Ülke Örnekleri, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S.2, 2005, ss. 93-107 (Dil).

Gencel, Ufuk: Türkiye’de Yabancı Dil Öğrenme ve Yabancı Dil Yoğun Eğitimlerin Ekonomik ve Sosyal Maliyetleri, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S.2, 2005, ss. 50-72 (Dil).

Gözler, Kemal: Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine, Bursa, 2021 (Dil).

Gözler, Kemal: Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Bursa, 2016 (Anayasa).

Hirsch, Ernst E: Anılarım, Kayzer Önemi-Weimar Cumhuriyeti-Atatürk Ülkesi, Ankara, 2000 (Anılarım).

İzgi, Ömer/Gören, Zafer: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Ankara, 2002 (Anayasa).

Keskin, Züleyha: Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi, İstanbul, 2015 (Kamu).

Köktaş Atıcı, Nilgün/Büyükbaş, Hakkı: Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar Ve Dış İlişkiler Boyutu, Ardahan Üniversitesi İİBF.Dergisi, S. 3, Nisan 2016, ss. 1-11 (Lozan).

Kuneralp, Selim: Açık Telgraf, Büyükelçi Anıları, ss. 118-135.

Köksoy, Mümin: Yabancı Dille Eğitim - Türk Yükseköğretiminde Yabancı Dille Eğitim, Bilimlik Dergiler ve Türkçemiz, Ankara, 2000 (Öğrenim).

Moghaminia, Muhammet: Yabancı Ad, Unvan ve Deyimlerin (Terimlerin) Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Kanun, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2009, ss. 81-86 (Yabancı).

Oktar, Lütfiye: Dil Kullanımı ve Toplumsal Kimlikler, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 73-83 (Dil).

Fidan, Özden: Dil ve İktidar İlişkileri Doğrultusunda Dil Planlaması ve Türk Dil Devrimi, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 44-48 (Dil).

Sinanoglu, Oktay: Atatürk ve Türk Bilim Dili, Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, C. 64, S. 1, 2007, ss. 1-5 (Dil).

Şahin, Kenan : Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunlar ve Çözüm Yolları, December 2018, Conference: X. Ulusal Öğretmenim Sempozyumu, İstanbul, Türkiye, ss. 1-9.

Özgedik, Mehmet: Eğitim Öğretimde Birlik “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, Türk Yurdu, S. 350, Yıl 105, Ekim, 2016 (Tevhid).

Saray, Mehmet: Gaspıralı İsmail Bey’den Atatürk’e, Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği, İstanbul, 2017 (Gaspıralı).

Suna, Yıldız/Durmuşçelebi, Mustafa: Türkiye’de Yabancı Dil Öğrenme-Öğretme Problemine İlişkin Yapılan Çalışmaların Derlemesi, OPUS, C.3, S.5, 2013/2, ss. 7-24 (Dil).

Seven, Özlem: Lozan’da Azınlık Kavramı ve İki Dünya Savaşı Arası Dönemdeki Uygulamaları, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007 (Azınlık).

Sinanoglu, Oktay: Hedef Türkiye, 2002, İstanbul (Hedef).

Soysal, Mümtaz: 100 Soruda Anayasanın Anlamı, İstanbul, 1987 (Anayasa).

Sözer, Ali Nazım: Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun, Eğitimde Birlik Kanunu ve Günümüzdeki Durumları, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 84-107 (Birlik).

Sözer, Ali Nazım: Hukukta Yöntembilim, İstanbul, 2020 (Yöntem).

Şahbaz, Namık Kemal : Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi-1, Eğitim Dergisi, S.36, 2012.

Şahin, Kenan : Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi, Sorunlar Ve Çözüm Yolları, December 2018, Conference: X. Ulusal Öğretmenim Sempozyumu, İstanbul, Türkiye, ss. 1-9.

Şimşek, Ayşe Fırat: Hukuki Açıdan Yabancı Dilde Eğitim, DEÜ.SBE. Dergisi, C.7, S. 2, 2005, ss. 108-135 (Eğitim).

Öden, Merih: Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları, Ankara, 2003 (Anayasa).

Uyanık, Ercan/Kaya, Mehmet Melik/Elçiçeği Büşra: II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun Uygulanması, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, C.4, S.1, 2021, ss. 163-185 (Tedrisat).

Yücel, Mustafa Serhan: Türkiye'de Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları (1925-1926), (Yayınlanmamış Doktora Tezi: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi SBE), Bilecik, 2016 (Azınlık).

Elektronik Kaynaklar

(<http://roma.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/333276>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

(<http://www.suryaniler.com/konuk-yazarlar.asp?id=394>), Erişim Tarihi: 24.5.2023.

(<https://medimagazin.com.tr/hekim/yabancilar-turkiyede-universite-kurmak-icin-siraya-girdi-12734>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

(<https://onedio.com/haber/anlamini-bilmeden-ingilizce-tisort-giyenler-256323>) Erişim Tarihi: 29.5.2023.

(<https://onedio.com/haber/ne-cektin-be-turkce-yerine-arapca-tabelalarin-yer-aldigi-uzungol-un-turistlere-peskes-cekilmesi-gundemde-1081367>) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

(<https://t24.com.tr/haber/lozanin-azinliklar-politikasi-neydi-bugun-neredeyiz,235318>), Erişim Tarihi: 24.5.2023.

(<https://t24.com.tr/haber/turk-ingiliz-universitesi-kuruluyor,35755>) Erişim Tarihi: 17.5.2023; (<https://medimagazin.com.tr/hekim/yabancilar-turkiyede-universite-kurmak-icin-siraya-girdi-12734>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

(<https://teyit.org/dosya/turkiyedeki-siginmaci-sayisi-veriler-ne-soyluyor>.) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

(<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/turk-japon-bilim-ve-teknoloji-universitesinin-kurulusu-hakkindaki-kanun-un-bazi-kurallarinin-iptali/>) Erişim Tarihi: 10.5.2023.

(<https://www.bundesregierung.de/bregde/bundesregierung/bundeskanzleramt/staatsministerin-fuer-kultur-und-medien/kultur/deutsche-sprache-1891474>) Erişim Tarihi: 7.5.2023.

(<https://www.cenuta.com/blog/dukk-an-isimleri-2022-en-guzel-yaratıcı-akılda-kalıcı-ve-ingilizce-dukk-an-ismi-onerileri/>) Erişim Tarihi: 29.5.2023.

(<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/almanyada-teneffuste-turkce-konusan-ogrencilere-ceza-1751647>) Erişim Tarihi: 8.5.2023.

(<https://www.evrensel.net/haber/383682/antepte-suriyeli-multeciler-saldırı-olmasın-diye-turk-bayragı-asıyor.>) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

(<https://www.gazeteilksayfa.com/etimolog-alp-paksoy-dilin-insanlık-tarihindeki-gelisimi-hakkinda-bilgiler-verdi-191339h.htm>) Erişim Tarihi: 09.07.2023.

(<https://www.goc.gov.tr/raporlar>) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

(<https://www.iha.com.tr/haber-alman-devinde-turkce-konusma-yasagi-771267/>) Erişim Tarihi: 8.5.2023.

(<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c009/tbmm11009073ss0268.pdf>) Erişim Tarihi: 17.5.2023.

(<https://www.sozcu.com.tr/2023/egitim/turk-egitimine-arapca-istilasi-7735903/>) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

(<https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/teneffuste-turkce-konusmak-yasak-cezasi-2868533>) Erişim Tarihi: 8.5.2023.

(<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/fransanın-132-yil-boyunca-somurge-altında-tuttugu-ulke-egitim-dilini-degistiriyor-974300>) Erişim Tarihi: 07.07.2023.

(<https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar.>) Erişim Tarihi: 23.5.2023.

(<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/almanyada-ogrenciye-turkce-konustun-cezasi-turkce-konusmak-ne-zamandan-beri-yasak-289964h.htm>) Erişim Tarihi: 8.5.2023.

(<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/burasi-arabistan-degil-trabzon-sizce-bunlar-gule-oyunaya-gider-mi--araplar-bir-de-alisacaksiniz-dediler-561469h.htm>.) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

(<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/izmirde-arapca-tabelalar-tek-tek-indirildi-683115h.htm>) Erişim Tarihi: 7.7.2023.

(meb.gov.tr, <https://www.meb.gov.tr> > inkılapları > eğitim > tevhidi..) Erişim Tarihi: 15.2.2023.

Alath, Alev: Yabancı Dil Aracılığı ile Eğitim, 29 Haziran 2008, Tempo Dergisi, Selin Ongun söyleşisi, (<https://www.alevalatli.com.tr/yabanci-dil-araciligi-ile-egitim/>) Erişim Tarihi: 01.06.2023 (Dil).

Alp, Hayrünisa: Tevhid-i Tedrisat Kanunu, TÜBİTAK, Popüler Bilim Yayınları, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tevhid_i_tedrisat_kanunu) Erişim Tarihi: 01.06.2023 (Tevhid).

Arslan, Mustafa: Türkiye’de Yabancı Dil Edinim Sorunu ve Yabancı Dil Olarak Türkçe, June 2009, Conference: First International Symposium Sustainable Development, At: Sarajevo-Bosna Hersek, ss. 309-313 (https://www.researchgate.net/publication/274080537_Turkiye'de_Yabanci_Dil_Edinim_Sorunu_ve_Yabanci_Dil_Olarak_Turkce) Erişim Tarihi: 01.06.2023 (Dil).

Atay, Mete: Türkçe 12 Nedenden Ötürü Yasaklanamaz, Die Gaste, S: 25, Ocak-Şubat 2013, (<https://www.yenisafak.com/gundem/793-sehitten-utanin-3356278>) Erişim Tarihi: 20.5.2023.

Bozoğlu, İzgi: Türk ve/veya Yabancı Kişilerin İmzaladıkları Sözleşmelerde Türkçe Kullanma Zorunluluğu, Ekim 27, 2021 (<https://bi.legal/tr/turk-veveya-yabanci-kisilerin-imzaladiklari-sozlesmelerde-turkce-kullanma-zorunlulugu/>) Erişim Tarihi: 01.06.2023 (Sözleşmeler).

Dinç, İlhan: İktisadî Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılmasına Dair Kanuna İlişkin Güncel Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi, TAAD, S. 44, 2020, ss. 129-184 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1556027>) Erişim Tarihi: 01.06.2023 (Türkçe).

İlhan, Attila: Uşaklığın Zirvesindeki Komprador Aydınlar, Derkenar (<http://derkenar.com/attila-ilhan+usakligin-zirvesindeki-komprador-aydinlar>) Erişim Tarihi: 24.5.2023 (A. Aydınlar).

Kılıç, Sezen: Cumhuriyet Döneminde Yabancı Okullar, ss. 259-280 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002633>) Erişim Tarihi: 24.5.2023 (Yabancı).

Özbay, Hüseyin: Türkçe'nin Matematiği, (<https://www.tarihistan.org/huseyin-ozbay-turkce-nin-matematigi/20516/>) Erişim Tarihi: 26.5.2023.

Öztoprak, İzzet: Tevhid-i Tedrisat (Eğitimin Birleştirilmesi), Atatürk Ansiklopedisi, (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tevhid-i-ted>.) Erişim Tarihi: 24.5.2023 (Tevhid).

Telligözoğlu, Mehmet Çağrı: Sözleşmelerde Türkçe'nin Kullanılma Zorunluluğu, (<https://www.ozgunlaw.com/makaleler/sozlesmelerde-turkcenin-kullanilma-zorunlulugu-966> 26.5.2023) Erişim Tarihi: 01.06.2023.

156

¹⁵⁶ (<https://onedio.com/haber/anlamini-bilmeden-ingilizce-tisort-giyenler-256323>) Erişim Tarihi: 29.5.2023.

